

Monikulttuurinen tyyli?
Nuoret ja ulkonäön merkitys 2000-luvun Suomessa

TAMPEREEN YLIOPISTO
Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos
KOTTI, TIINA
Pro gradu -tutkielma
Sosiologia
Lokakuu 2007

TAMPEREEN YLIOPISTO
Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos

KOTTI, TIINA: Monikulttuurinen tyyli? Nuoret ja ulkonäön merkitys 2000-luvun Suomessa
Pro gradu -tutkielma, 90 s., 2 liites.
Sosiologia
Lokakuu 2007

Asiasanat: monikulttuurisuus, nuoret, pukeutuminen, tyyli, ulkonäkö

Tutkimuksessa tarkastellaan nuorten suhdetta ulkonäköön monikulttuuristuvassa Suomessa. Kohteena ovat suomalaisnuoret, joiden joukossa on myös taustaltaan monikulttuurisia nuoria. Aineisto koostuu 10:stä teemahaastattelusta 13-21-vuotiaiden nuorten kanssa, joista kuuden vanhemmista joko toinen tai molemmat ovat kotoisin Suomen ulkopuolelta. Aineistoa käsitellään viiden aihepiirin kautta: oma tyyli, kaupallisuus, sukupuoli, erottautuminen ja monikulttuurisuus.

Menetelmällisesti tutkimus tukeutuu kulttuurintutkimukselliseen merkityksen käsitteeseen. Muita avainkäsitteitä ovat pukeutuminen ja ulkonäkö, joita tarkastellaan ruumiinsosiologian viitekehityksessä. Pukeutuminen, kuten koko kulttuuri, rakentuu merkitysten varaan. Muokkaamalla ruumistaan pukeutumisen avulla nuoret pyrkivät hallitsemaan merkitystenmuodostusta. Toisaalta he myös samalla uusintavat kulttuurisia merkitysverkostoja.

Tutkimuksessa pyritään antamaan laaja kuva nuorten ulkonäköön liittämistä merkityksistä. Analyysin tuloksena on kokoelma havaittuja merkitysrakenteita, jotka kuvaavat sitä maailmaa, jossa haastatellut nuoret elävät. Tutkimuksessa havainnoidaan, millä tavalla nuoret puhuvat erilaisista ulkonäköön liittyvistä asioista ja miten tämä tuo esiin heidän merkitysmaailmaansa.

Analyysin perusteella voidaan todeta, että nuorten ulkonäköä muokkaamalla tuottamat merkitykset ulottuvat pintaa syvemmälle. Niiden kautta on mahdollista kommunikoida omaa identiteettiä, joka ulottuu vaatteiden ulkopuolelle. Nuoret siis voivat kuvitella itsensä toisiksi, kokeilla erilaisia identiteettejä ja rakentaa vaihtoehtoisia tyylejä. Merkitysten tuottaminen liittyy nuoret erilaisiin ryhmiin, joilla on omat tapansa tulkita näitä merkityksiä. Nuoret tekevät itsensä vaatteiden avulla osaksi jotain tiettyä ryhmää. Toisaalta he myös pyrkivät luovalla tavalla yksilöllistymään ryhmän sisällä tai jopa horjuttamaan ryhmien välisiä rajoja.

Monikulttuurisuus näyttäytyy tutkimuksessa pinnallisena ja tyyllillisenä kysymyksenä. Haastateltavien tyylin monikulttuurisuus ei riippunut heidän taustastaan. Tyyli ja oma tausta haluttiinkin pitää erillään. Monikulttuurisessa tyyllissä yhdistyvät monenlaiset kulttuuriset elementit, joista jokainen tahtoo sommitella oman näköisensä yhdistelmän. Nuoret haluavat ulkonäön kautta viestittää jotain itsestään, mutta samalla kontrolloida tarkkaan, mitä oikeastaan kertovat. Ulkonäön tulee heijastaa omaa tyyliä, jotain itse kuviteltua ja luotua. Ulkonäköä ei käytetäkään korostamaan pysyviä tai itsestä riippumattomia asioita, kuten omaa taustaa, vaan sillä pyritään tuomaan esiin omia valintoja.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO – LÄHTÖKOHTANA ULKONÄÖN MERKITYS	1
2. TUTKIMUKSEN TEOREETTISET JA METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT	3
2.1. Kulttuurintutkimus ja merkitysverkostot	4
2.2. Nuori ruumis tutkimuskohteena	7
2.2.1. Nuorten suhde ulkonäköön	7
2.2.2. Puku – ruumiin ja pukeutumisen häilyvät rajat	9
2.2.3. Näkökulmia ruumiiseen	10
2.2.4. Ruumiinprojekti	13
2.3. Nuorisokulttuurit	15
2.3.1. Kulutus itseilmaisun paikkana	15
2.3.2. Pukeutuminen luovuuden paikkana	17
2.2.3. Nuoruus monikulttuuristuvassa Suomessa	20
3. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	23
3.1. Haastateltavat kohderyhmänä	24
3.2. Haastattelut aineistona	27
4. PUKEUTUMISEN JA ULKONÄÖN MERKITYKSET NUORILLE	31
4.1. Oma tyyli	35
Oman tyylin ylläpito	35
Muodin mukana kulkijat	37
Muutokset omassa tyyliässä	39
Ulkonäkömantrat	43
4.2. Kaupallistunut ulkonäkö	46
Shoppailu ja vanhemmat kulutuksen jäsentäjinä	47
Merkkivaatteet	51
Kulutuskriittisyys	54
4.3. Sukupuolittuneen ulkonäön hoitaminen	57
Poikien ulkonäön hoitaminen: Uusi mies vs. machoilu	57
Tytöjen ulkonäön hoitaminen: kokonaisvaltaista kaunistautumista	61
Naisellinen vartalo	64
4.4. Erilaisia nuoria	66
Alakulttuurit vastavirrassa	67
Ulkonäön herättämät negatiiviset ja positiiviset reaktiot	70
“Me ei välitetä mitä muut pitää”	74
4.5. Juuret näkyviin?	76
“Kyllä nimi riittää” – juuret näkymättömissä	76
“Aika suomalaiset vaatteet”	78
“Kuulunko mä tähän porukkaan?”	79
“Tuntuu ihan tavalliselle”	81
5. POHDINTAA	84
LÄHTEET	87
LIITE: Teemahaastattelurunko	

1. Johdanto - Lähtökohtana ulkonäön merkitys

Kävelin aurinkoisena loppukesän päivänä Tampereen keskustassa, kun huomioni kiinnittyi vastaan tulevaan nuoreen mieheen. Hänellä oli yllään keltainen paita, jota koristi Brasilian lippu. Aloin pohtia, millaisia merkityksiä käyttämiimme vaatteisiin ja asusteisiin liittyy. Pojalla saattoi olla brasilialaiset sukujuuret, joita hän halusi korostaa paidallaan. Paita myös saattoi vihjata hänen kannattavan brasilialaista jalkapallojoukkuetta, tai ehkä hän vain piti sen pirteästä väristä.

Ulkonäköön ja pukeutumiseen liittyvät merkityksenannot kertovat siitä maailmasta, jossa nuoret elävät. Ne nostavat esiin asioita, jotka nuoret kokevat tärkeiksi, ja joita käsitellään pukeutumisen kautta. Erityisen keskeisiä ulkonäkö ja pukeutuminen ovat oman identiteetin esilletuomisessa. Nuorten oma identiteetti on usein käymistilassa ja se heijastuu myös ulkonäköön. Nuorisokulttuurissa ulkonäön merkitys on korostunut ja sillä leikitään muuta väestöä enemmän. On olemassa monia alakulttuureita, joihin kuulumista osoitetaan pukeutumisella. Varsinaisten alakulttuurien lisäksi erityisesti nuoret ovat omaksuneet laajan sanaston, jolla kuvaillaan ikätoverien tyylejä: fruiittarit, hopparit, punkkarit, pissikset, hevarit jne. Kuitenkin ulkonäköön haetaan myös jotain omaa, jolla erotutaan muista.

Haluan tarkastella sekä nuoria, joilla on juuria Suomen ulkopuolella että kokonaan suomalaistaustaisia nuoria ja heidän ulkonäölle ja pukeutumiselle antamia merkityksiä. Minua kiinnostaa, missä määrin tausta vaikuttaa pukeutumiseen tai siihen liitettyihin merkityksiin. Tavoittelen monitahoisen kuvan luomista ulkonäköön liittyvistä ilmiöistä. Pyrin tarkastelemaan nuorten suhdetta ulkonäköön Suomessa aikana, jolloin siihen medioissa ja jokapäiväisessä elämässä kiinnitettävä huomio lisääntyy eksponentiaalisesti.

Sillä itse toiset juuret omaavat nuoret eivät luonnollisestikaan ole ainoita, jotka törmäävät monikulttuurisuuteen ilmiönä. Monikulttuurisuus on tullut nuorten maailmaan jäädäkseen, tarkoitetaan sillä sitten maahanmuuttajaperheiden lapsia, kansainvälisyyskasvatusta tai globaalisti leviäviä musiikki- ja pukeutumistyylejä. Voidaan ajatella, että erilaisten tyyli-, musiikki- ja alakulttuurivalintojen kautta nuoret myös heijastelevat suhtautumistaan monikulttuurisuuteen.

Pukeutuminen, kuten koko kulttuuri, rakentuu merkitysten varaan. Muokkaamalla ruumistaan pukeutumisen avulla ihmiset pyrkivät hallitsemaan merkitystenmuodostusta. Toisaalta he myös

samalla uusintavat kulttuurisia merkitysverkostoja. Nuorten yrittäessä hallita kulttuurista merkitysten tuottamista he joutuvat monien itsensä määrittelyyn porautuvien kysymysten äärelle. Mitä yritän viestittää ulkonäölläni? Kuka minusta tulee tällä teolla? Millaisena näen ja koen itseni? Merkitykset liukuvatkin pian pukeutumisen ja ulkonäön ulkopuolelle ja alkavat jäsentää nuorten minäkuvaa ja sosiaalisia suhteita.

2. Tutkimuksen teoreettiset ja metodologiset lähtökohdat

Tutkimuksessani yhdistyy hyvin monenlaisia tieteenhaaroja. Koen läheisiksi sekä kulttuurintutkimuksen, ruumiinsosiologian että nuorisotutkimuksen. Tässä luvussa käsitelen näitä kolmea tieteenalaa, jotka muodostavat tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen. Aiheiden käsittelyjärjestys tässä luvussa sekä kohdentaa että loitontaa fokusta. Ensinnäkin kulttuurintutkimusta voidaan pitää laajempänä tapana tarkastella maailmaa, jonka sisällä otan ruumiinsosiologian vinkkelin ja sen sisältä keskityn vielä erityisesti nuorisotutkimukselliseen näkökulmaan. Toisaalta aiheeni on laajasti nuorisotutkimus, jossa keskityn ruumiillisuuteen ja käytän keinona kulttuurintutkimuksen välineitä.

Kulttuurintutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä tutkimukselleni on olennaista merkityksen käsite ja yhteiskuntaelämän merkitysvälitteisyys. Ruumiin tutkimusta tarkastelevassa luvussa perehdyn pukeutumiseen ja toimijuuteen keinona käsitellä ruumiillisuuteen liittyviä merkityksiä. Nuorisokulttuureita luotaavassa luvussa keskityn erityisesti tieteenhaaran niihin aihepiireihin, jotka nivoutuvat pukeutumiseen ja ulkonäköön ja näin yhdistävät sitä ruumiintutkimukseen.

2.1. Kulttuurintutkimus ja merkitysverkostot

Tutkimukseni viitekehyksenä toimii konstruktivistinen kulttuurintutkimus. Kulttuurintutkimus on merkitysvälitteisen todellisuuden tutkimusta. Sitä ei voida pitää selvärajaisena koulukuntana, vaan pikemminkin erilaisten suuntausten leikkauspisteenä. Pukeutuminen ja ulkonäkö soveltuvat hyvin kulttuurintutkimuksen kohteiksi, sillä ne kantavat mukanaan monenlaisia merkitysverkostoja. Olen kiinnostunut niistä merkityksistä, joita nuoret itse antavat pukeutumiselle ja ulkonäköille. Näistä merkityksistä rakentuu verkosto, jonka avulla nuoret tulkitsevat muiden nuorten pukeutumista ja välittävät mielikuvia toisilleen.

Kulttuurintutkimuksessa kulttuuri nähdään dynaamisena prosessina, joka jäsentyy ihmisille merkitysten kautta. Fornäs (1995a, 135) määrittelee kulttuurin muodostuvan kommunikaatiossa ja liittyvän merkityksen muodostamiseen symbolien käytön kautta. Esimerkiksi punk-aate symboloituu punkkarien suosimaan irokeesi-kampaukseen. Tulkitsemalla tätä symbolia kadulla kulkija voi sijoittaa vastaan tulevan nuoren punkin kategoriaan. Symbolien avulla yksilöt ymmärtävät, tulkitsevat ja muokkaavat maailmaa. Näin syntyvät merkityksenannot liittyvät yksilön kulttuuriin. Fornäsin (emt., 1) mukaan kulttuuri on läsnä kaikkialla. On ihmiselle ominaista yrittää ymmärtää ja tulkita ympäröivää todellisuutta. Kulttuuri kehittyy kaiken aikaa ja kehittää myös siihen suhteessa olevia yksilöitä, jotka ovat siis kehittyviä konstruktioita.

Kulttuuri symbolisena kommunikaationa täydentää aikaisempia kulttuurin määritelmiä, jotka voidaan tiivistää kahteen. Kulttuurilla on viitattu erilaisiin taidemuotoihin kuten musiikkiin, maalaustaiteeseen ja teatteriin. Toinen, laajempi määritelmä on antropologinen näkökulma kulttuurista elämänmuotona. Ihmisten katsotaan kuuluvan erilaisiin kulttuuripiireihin, jotka määrittyvät asuinpaikan ja aikakauden mukaan. Symbolisen kommunikaation näkökulma näkee kulttuurin laajempaan kuin korkeakulttuuri, mutta kapeampaan kuin kulttuuripiiri. Viime kädessä kulttuuri viittaa ihmisen toiminnan merkityksellisyyteen. (emt., 135-137)

Kulttuurintutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä tarkastelun keskiöön nousee merkityksen käsite ja yhteiskuntaelämän merkitysvälitteisyys. Merkityksen käsitteen merkitystä määrittelevä ajautuu helposti kehäpäättelmien suohon. Merkitys on sana, jota käytämme usein muiden sanojen määrittelemisessä, hakiessamme niiden merkitystä, eli sitä mitä ne tarkoittavat. Käsitteelle onkin annettu monenlaisia, enemmän tai vähemmän toisistaan poikkeavia merkityksiä. Empiirinen

sosiologinen tutkimus ymmärtää merkityksen tarkoittavan symboliikkaa, joka liittyy tietyille ryhmälle tärkeisiin objekteihin tai toimintoihin. Kuitenkin kulttuurintutkimuksessa vallitsevan näkemyksen mukaan sosiaalinen merkitys ei ole vain objektien ominaisuus. Itse asiassa koko todellisuutemme rakentuu merkityksistä ja tulkinnoista, joiden avulla elämme elämäämme. Todellisuus on siis sosiaalisesti konstruoitunut. Tämä tarkoittaa, että emme koe ympäröivää maailmaa sellaisenaan, vaan maailmaa ja yksilöä yhdistää suhde, jonka kautta yksilö sitä tulkitsee. (Alasuutari 1994, 35-36)

Tulkitsemme ympäröivää maailmaa usein sanojen kautta. Myös ulkonäkö ja pukeutuminen tulee tulkituksi nimenomaan niistä puhumisen ja niiden nimeämisen kautta. Kulttuurintutkimus tukeutuu Ferdinand de Saussuren kielitieteeseen ja siitä kehittyneeseen semiotiikkaan, jonka mukaan asiat ovat meille olemassa kielen ja kulttuurin kautta (Alasuutari 1994, 39). Ajatellaan vaikkapa sanaa nuoruus. Tarkoitamme nuoruudella ikäkautta, joka suurin piirtein vastaan ihmisen murrosikä. Lapsuuden ja nuoruuden välinen ero on kuitenkin hyvin epäselvä. Joku voi ajatella lapsuuden päättyvän murrosikään, toinen täysi-ikäisyyteen. Nuoruudesta aikuisuuteen siirtyminen ei ole yhtään yksiselitteisempää. Nuoruuden erottaminen ikäkautena lapsuudesta tai aikuisuudesta ei olekaan ainoa mahdollinen tapa jäsentää ihmisen elämänvaiheita, eikä tämä eronteko ole olemassa ns. luonnostaan. Nuoruus käsitteenä on olemassa, koska kieleemme ja kulttuurimme erottelevat ilmiöitä erilaisiin kategorioihin, joista yksi on nuoruus.

Kuten Mikko Lehtonen (1996, 31) on todennut:

Todellisuus ei toisin sanoen jakaudu itsessään ja itsestään merkityksellisiin osiin – olioiksi, ilmiöiksi, tapahtumiksi jne. – vaan se jaetaan niiksi vasta inhimillisissä merkityksellistämiskäytännöissä. Kieli ei heijasta passiivisesti itsensä ulkopuolella olevaa todellisuutta.

Kulttuurintutkimuksessa oletetaan, että on olemassa ihmisten jakamia yhteisiä merkityksiä ja kokemuksia, mutta myös yksilöllisiä käsityksiä. Asioille annetut merkitykset ovat usein kiistanalaisia ja ristiriitaisia (Fornäs 1995, 137). Merkitykset eivät myöskään ole pysyviä: ne ovat alttiita muutoksille, epävakaisuudelle ja tilapäisyydelle (Lehtonen emt., 20). Merkitykset ovat Lehtosen (emt., 33) mukaan historiallisia eli aikaan ja paikkaan sidottuja sekä sosiaalisia eli ihmisten välisiä. Palatakseni nuoruus-esimerkkiin: on mahdollista muodostaa monia arviointikriteerejä, joiden perusteella ihmiselämä jaetaan eri vaiheisiin. Tämä jaot ovat kuitenkin kulttuurisesti määrittäneitä, ja yksilöt sisäistävät ne kielen välityksellä. Esimerkiksi lapsuuden ja

nuoruuden kategoriat eivät ole aina olleet samalla tavalla olemassa länsimaisessakaan kulttuurissa. Se, mitä nykyään ymmärrämme nuoruudella, kehittyi käsitteenä vasta viime vuosisadan puolivälin jälkeen. Samalla tavalla annamme merkityksiä muillekin ilmiöille. Todellisuus on siis läsnä yksilön elämässä merkitysvälitteisesti, riippuvaisena hänen tulkinnoistaan ja ymmärryksestään.

Yhteiskuntaelämä pohjautuu merkityksenantoon. Tämän vuoksi yhteiskuntaa on kulttuurintutkimuksen näkökulmasta mahdotonta tutkia tutkimatta merkityksiä, joista elämämme viime kädessä rakentuu. (Alasuutari 1994, 39-40)

Kulttuurit siis sisältävät merkityskarttoja, joiden avulla niiden jäsenet tulkitsevat maailmaansa. Merkitykset eivät ole vain abstrakteja karttoja ihmisten mielissä, vaan ne ilmenevät konkreettisesti yksilöiden toiminta- ja käyttäytymismalleissa, joiden kautta he osoittavat kuuluvansa tiettyyn kulttuuriin. (Lehtonen emt., 17)

Nuoret tuottavat ulkonäköön liittyviä merkityksiä jatkuvasti muokkaamalla pukeutumistaan. Nämä merkitykset ulottuvat pintaa syvemmälle, niiden kautta on mahdollista kommunikoida omaa identiteettiään, joka on enemmän kuin vain vaatteet. Toisaalta eri ihmiset tulkitsevat tuotettuja merkityksiä eri tavalla. Jotkut valinnat saattavat aueta tarkoitettulla tavalla vain pienelle ryhmälle ihmisiä. Merkitykset ovatkin ymmärrettävissä nimenomaan tietyn ryhmän keskuudessa.

Haastattelemiani nuoret voivatkin kertoa nimenomaan omista kokemuksistaan ja merkityksenannoistaan. Näiden merkitysten tarkasteleminen on arvokasta, koska se kertoo jotain siitä, millaisia merkityksiä 2000-luvun suomalaisnuoret liittävät pukeutumiseen ja ulkonäköön. Nämä merkitykset poikkeavat vaikkapa heidän vanhempensa kokemuksista, tai heidän vanhempensa nuoruuden aikaisista merkityksenannoista. Merkityksenantojen kautta voimme tavoittaa jotain ainutkertaista näiden haastateltavien elämysmaailmasta.

2.2. Nuori ruumis tutkimuskohteena

Nuori ruumis on biologisesti ja sosiaalisesti keskeneräinen. Siinä tapahtuvat muutokset osaltaan lisäävät nuorten ruumiiseensa kohdistamaa huomiota. Tässä luvussa tarkastelen, millainen tutkimuskohde pukeutuminen ja ulkonäkö on. Siihen vastatakseni pohdin, mikä erottaa puvun ruumiista. Käyn myös läpi ruumiintutkimuksen viitekehystä ja ruumiinsosiologista keskustelua ruumiinprojektista.

2.2.1. Nuorten suhde ulkonäköön

Teini-ikä on vaihe, jonka aikana ihminen kasvaa sekä henkisesti että fyysisesti. Nuorena ihmiset kehittävät itseään tietoisesti toimintansa kautta (Willis 1990, 7-8). Pukeutuminen on yksi tärkeimpiä toiminnan kanavia, jonka kautta nuoret voivat ilmaista ja tutkiskella itseään sekä rakentaa identiteettiään (Willis 1990, 85). Lähtökohtanani tutkimuksessani on, että ulkonäön ja pukeutumisen kysymykset ovat erityisen tärkeitä juuri teini-ikäisille nuorille. Vuoden 2005 Nuorisobarometrin mukaan 15–19-vuotiaat nuoret, sekä tytöt että pojat, kokevat ulkonäön tärkeämmäksi useammin kuin 25–29-vuotiaat (Valtari 2005). Teini-ikäiset nuoret pohtivat ulkonäköön liittyviä kysymyksiä vanhempia enemmän, kenties juuri vartalossaan tapahtuvien muutosten takia. Tämän vuoksi minua kiinnostavat juuri heidän suhteensa pukeutumiseen ja ulkonäköön.

Nuorten pukeutumista koskevaa tutkimusta on tehty Suomessa suhteellisen vähäinen määrä. Sinikka Ruohosen (2001) väitöskirja aiheesta on harvoja poikkeuksia. Viime vuosina on kuitenkin kirjoitettu useampia Pro gradu -tutkielmia nuorten pukeutumisesta, mikä vihjaa kenties kasvavasta kiinnostuksesta aihetta kohtaan (ks. esim. Huhtala & Pfeiffer 2004, Konttinen 2003, Koskimies & Päivinen 2006). Ulkonäköön liittyviä aiheita on kuitenkin käsitelty suomalaisessa nuorisotutkimuksessa paljon ja samalla myös sivuttu pukeutumista. Erityisesti 2000-luvun alussa ilmestyi paljon nuorten ruumiillisuutta käsittelevää tutkimusta, joka keskittyi esimerkiksi kasvamiseen ja sukupuoliin (Aapola 2001, Oinas 2001a, Tolonen 2001b), ulkonäön merkitykseen (Valtari 2005, Välimaa 2001) tai seksuaalisuuteen (Kinnunen & Puuronen 2004, Salonen 2005).

Ruohonen (2001) tarkastelee väitöskirjassaan, miten nuoret pukeutumisen avulla paikantuvat ympäristöönsä. Tutkimuksessa luodetaan nuorten suhtautumista pukeutumiseen, kulutukseen,

ruumiillisuuteen ja mainontaan. Ruohonen havaitsi nuorten toiminnassa kulutus-, kulttuuri- ja esteettis-sosiaaliset ulottuvuudet. Nämä hän yhdistää Bourdieun taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman teoriaan, sekä Schulzen sosiaalisiin miljöihin. Schulzen sosiaaliset miljööt perustuvat elämysten hakemiselle. Miljöitä on viisi: taso-, integraatio-, harmonia-, itsetoteutus- ja viihdemiljö. Tiettyyn miljööseen kuuluminen ilmenee esimerkiksi arvoista ja päämääristä. Ruohosen mukaan miljöö vaikuttaa nuoren suhtautumiseen pukeutumiseen, kulutukseen ja mainontaan sekä näiden tulkintaan.

Tutkimuksen perusteella suomalaiset nuoret näyttäytyvät hyvin heterogeenisena joukkona. Ruohosen mukaan ääripäinä voidaan pitää kulttuuriorientoituneita ja omantyylistä pukeutumista painottavia lukion tyttöjä ja pukeutumiseen välinpitämättömästi suhtautuvia, ammatillisen puolen poikia. Myös kulutustottumuksen jakavat nuoria. Tutkimuksen aineistonkeruuvaiheessa, 1990-luvun puolivälissä erityisesti kirpputorit ja muodin kieltäminen olivat suosiossa. Ruohonen tulkitsee nuorten pukeutumista määrittävän erityisesti halun erottautua, toiminnan elämyksellisyyden ja harkinnanvaraisuuden. Ulottuvuuksien ja miljöiden avulla on mahdollista muodostaa erilaisia yhdistelmiä, joiden avulla voi luokitella nuorten suhtautumista pukeutumiseen, kulutukseen ja ruumiillisuuteen.

Tolonen (2001b) tarkastelee ruumiillisuutta yläasteikäisten nuorten keskuudessa. Tutkimus keskittyy erityisesti nuorten kulttuureihin sukupuolen muotoutumisen näkökulmasta. Tolonen löytää tutkimuskoululuokiltaan erilaisia toiminta- ja pukeutumistyylejä. Poikiin hän yhdistää tyyliä kovis, nörtti, populaarikulttuurinen, tavallinen, liioitteleva, piilotteleva, äänekäs ja hiljainen. Tyttöjen tyylejä taas kuvaavat näkyvä, piiloutuja, äänekäs, hiljainen, muodikas, tavallinen, kovis ja kiltti. Tolonen katsoo tyylien kehittyvän erityisesti toiminnan ja esittämisen kautta, mutta pukeutuminen on kuitenkin osa esitystä. Tätä toimintaa ja ruumiillisuutta määrittävät kulttuuriset nais- ja miesihanteet.

Myös Välimaa (2001) havaitsi, että länsimaisen kulttuuripiirin ihanneruumiit olivat nuorille tuttuja ja niihin oli ikään kuin pakko ottaa kantaa. Pohdintaa nuorten keskuudessa herätti ruumiillisuuden ja sen esittämiseen liittyvien normien suhde omaan itseen. Ruumis näyttäytyi näissä pohdinnoissa merkittävänä identiteetin peilauksen kohteena. Välimaan mukaan nuoret tutustuvat itseensä ja testaavat muiden suhtautumista tarkkailemalla ulkonäköään, muuttelemalla vaatteita, kampauksia tai meikkejä ja vertailemalla itseään kulttuurisiin naisen ja miehen malleihin. Näitä malleja ei

kuitenkaan oteta annettuina, vaan käynnissä on jatkuva neuvottelu ja toisin tekeminen. Välimaan mukaan nuoret tuottavat aktiivisesti ruumiillisuuteen liittyviä merkityksiä.

2.2.2. Puku – ruumiin ja pukeutumisen häilyvät rajat

Mihin ruumis päättyy ja missä alkaa puku? Oman tutkimukseni kannalta vastauksen löytäminen ei ole välttämätöntä, eikä se ylipäättään ole helppoa tai yksiselitteistä. Ruumiin tutkimuksessa ruumiin käsitteeseen lasketaan usein mukaan vaatteet ja esineet, joilla ihmiset koristautuvat tai suojaavat itseään, ja muut lisäkkeet kuten implantit tai lääketieteelliset apuvälineet. Pukeutumisen tutkimuksessa puolestaan usein käsitetään puvun muodostuvan sekä ruumiiseen kiinnitetyistä vaatteista ja asusteista että vartalon muokkaamiseen tähtäävistä toimista kuten dieeteistä, kirurgisista toimenpiteistä ja kosmetiikasta (ks. Horn 1981, 6, Utriainen 2005, 37). Myös Ruohosen (2001,13) mukaan pukeutuminen sisältää koko ulkoasumme muokkaamisen. Hän korostaa kokonaisuuden muodostuvan osista, joiden merkitys muuttuu eri yhdistelmissä. Tyyliin voidaan lukea mukaan myös ilmeet, eleet, vartalon asennot, liikkuminen, puhuminen ja käyttäytyminen yleensä. Ruumis ja puku tai ruumiillisuus ja pukeutuminen ovat siis monilla tavoin päällekkäisiä käsitteitä.

Tämän tutkimuksen puitteissa viitataan pukeutumisella laajasti toimintaan, jonka ihmiset kohdistavat ruumiiseensa muuttaakseen sen ulkonäköä: vaatteisiin, koruihin, lävistyksiin, tatuointeihin, kampauksiin, meikkaamiseen ja kauneudenhoitoon yleensä. Myös erilaisilla dieeteillä ja liikunnalla vaikutetaan ulkonäköön, mutta ne eroavat yllämainituista siinä, että niillä vaikutetaan ulkonäköön sisältäpäin, kun taas vaatteet ja muu koristautuminen lisätään ruumiiseen ulkoisesti. Mielestäni nimenomaan tämä ulkoisesti vaikuttaminen erottaa pukeutumisen käsitteenä esimerkiksi ruumiin projektista (ks. Shilling 1993, 5, Turner 1996, 4, Kubitz 2003, 10), jonka avulla myös tarkastellaan ulkonäön muokkaamista.¹

Oman tutkimukseni kannalta keskeinen käsite ulkonäkö on myös lähellä pukeutumisen käsitettä. Toisin kuin pukeutumiseen, ulkonäköön luetaan mukaan myös kasvopiirteet, vartalonmuodot ja muut tietyille henkilölle ominaiset ulkoiset piirteet. Ulkonäkö kuitenkin korostaa nimenomaan visuaalista puolta, pukeutumiseen tai pukuun voidaan liittää myös muilla asteilla havaittavia

---

¹ Lisää ruuminprojektista luvussa 2.2.4. s. 13

ominaisuuksia, kuten kankaan pehmeys, parfyymien tuoksu, huulivoiteen maku tai korkokenkien kopina. (Eicher & Barnes 1993, 13-14)

Ihmisen pukeutumista selitetään usein kahdella syyllä: käytännöllisillä seikoilla ja koristautumisen halulla (Lurie 1981, Roach & Eicher 1965). Utriainen (2005, 35) mainitsee neljä teoriaa: säädyllisyys-, säädyttömyys-, koristautumis- ja suojaamisteorian, jotka esiintyvät varhaisemmassa pukeutumistutkimuksessa. Nämä teoriat pureutuvat pukeutumisen syihin, eli siihen miksi vaatteita ylipäättään käytetään. Säädyllisyysteorian mukaan vaatteiden tarkoitus on peittää sopimattomaksi katsottuja alueita, säädyttömyysteorian mukaan taas peittäminen korostaa joidenkin ruumiinosien houkuttavuutta. Koristautumisteoria perustuu ihmisten haluun parantaa ulkomuotoaan vaatein ja asustein, suojaamisteoria puolestaan alleviivaa vaatteiden käytännöllisiä funktioita.

Hornin (1981, 137) mukaan pukeutuminen toimii ruumiin jatkeena. Kun ihminen pukeutuu, hänen minuutensa omaksuu puvun rajat, toisin sanoen puvusta tulee osa identiteettiä ja sen ominaisuudet, mm. koko, muodot, liikkuvuus ja jäykkyys, siirtyvät kantajalleen. Niinpä Horn (emt. 139) toteaaakin pukeutumisen olevan keskeinen väline sukupuolen ja erilaisten roolien ylläpitoon. Pukeutuminen heijastaa yksilöiden käsityksiä itsestään.

Olen halunnut tarkastella nuorten ruumiillisuutta nimenomaan ulkonäön ja pukeutumisen kautta useammastakin syystä. Erityisesti pukeutumisen näkökulma tuo nuoret esiin aktiivisina toimijoina, jotka vaikuttavat luomiinsa mielikuviin ulkonäköään muokkaamalla. Näkökulma tarkastelee nuorten ulospäin suuntautuvaa, konkreettista ja luovaa toimintaa, mutta samalla myös kertoo niistä merkityksistä, joita he antavat tälle toiminnalle. Toisaalta ulkonäkö mahdollistaa myös erilaisten hallintamenetelmien tarkastelun. Siihen liittyy paljon asioita, joita nuoret toivovat voivansa kontrolloida. Suhtautuminen pukeutumiseen ja ulkonäköön heijasteleekin nuorten suhdetta omaan ruumiillisuuteensa.

2.2.3. Näkökulmia ruumiiseen

Ruumiintutkimuksen uranuurtaja Bryan Turner (1996) esitteli 80-luvun alkupuolella käsityksensä yhteiskuntateorian kartesiolaisesta kahtiajaosta mielen ja ruumiin välillä. Klassisessa sosiologiassa vedettiin selvä raja mielen ja ruumiin välille. Sosiaalitieteilijöiden mielenkiinnon katsottiin suuntautuvan lähinnä näistä ensimmäiseen. He pyrkivät erottautumaan luonnontieteistä

korostamalla ruumiillisuuden olevan osa luontoa, ja näin epäoleellinen tekijä sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa.

Pitkään ruumiintutkimus näkikin ruumiin vain biologisena pohjana, joka oli täysin erillinen sosiaalisesta toiminnasta tai henkilön minästä. Tätä näkökulmaa voidaan kutsua naturalistiseksi. Naturalistisen käsityksen mukaan ihmisruumiin ominaisuudet ja rajoitukset määrittelevät yksilöitä ja ovat sosiaalisten, poliittisten ja taloudellisten suhteiden taustalla. (Shilling 1993, 41)

Myöhemmin klassisen yhteiskuntatieteen suhdetta ruumiiseen on kuitenkin arvioitu uudelleen. Shillingin (emt., 9) mukaan ruumiillisuus on itse asiassa ollut läsnä klassisessa yhteiskuntateoriassa, mutta ikään kuin kätkeytyneenä. Ruumiillisuus on ollut mukana implisiittisesti aiheiden, kuten yhteiskuntarakenteen ja toimijuuden kautta. Oinaan (2001b, 18) mukaan esimerkiksi Marxin, Weberin ja Durkheimin kirjoituksista löytyy julkilausumattomia oletuksia, jotka viittaavat ruumiiseen.

Yhteiskuntatieteiden kielellisen käänteen myötä sosiaalisen konstruktionismin näkökulma levisi myös ruumiintutkimukseen. Nähtiin, että yhteiskunta muokkaa, rajoittaa ja jopa luo ruumiin. Ruumiiseen liitetyt ominaisuudet ja merkitykset ja ihmisryhmiä erottavat ruumiilliset erot tulkittiin sosiaalisesti konstruoiduiksi. (Shilling emt., 70)

Shilling (emt.) on arvioinut laajasti konstruktionistista ruumiintutkimusta. Hänen kritiikkinsä kohdistuu sosiaalisen konstruktionismin kyvyttömyyteen kuvata sitä, mitä ruumis todella on ja miksi se on sosiaalisesti niin tärkeä. Arvokkaana hän pitää suuntauksen tarjoamaa ymmärrystä valtasuhteiden vaikutuksesta ruumiiseen, ruumiin suhteesta minuuden sosiaaliseen määrittelyyn ja ruumiin asemaan sosiaalisena symbolina. Shilling itse pyrkii muodostamaan eräänlaisen synteetin naturalistisen ja konstruktionistisen näkökulman välille. Hän määrittelee ruumiin keskeneräiseksi biologiseksi ja sosiaaliseksi ilmiöksi, joka tiettyjen rajojen puitteissa muotoutuu yhteiskunnassa (emt., 12). Sosiaaliset suhteet eivät siis yksisuuntaisesti rajoita ruumiista, vaan itse asiassa ruumis muodostaa pohjan näiden suhteiden muodostumiselle.

Kaiken kaikkiaan sosiaalisen konstruktionismin suuntaukset eroavat paljon siinä, missä määrin ne näkevät ruumiin olevan sosiaalisesti rakennettu. Koko sosiaalisen konstruktionismin käsite on niin yleisluontoinen, että sen sisälle mahtuu hyvin erilaisia lähestymistapoja. Käsittelen seuraavassa muutamia teoriasuuntauksen keskeisiä näkökulmia.

Keskeisimpiä vaikuttajia ruumiintutkimukselle ovat olleet Michel Foucault'n kirjoitukset. Foucault tarkastelee ruumista diskurssin käsitteen kautta. Diskurssit eivät ainoastaan anna ruumiille merkityksiä, vaan tuottavat sen kokonaisuudessaan. Erilaiset määritelmät ja käytännöt itse asiassa tuottavat ruumiin, joten niiden takana ei ole mitään luonnollista. Ruumis on siis sosiaalisesti tuotettu, loputtomiin asti muokattavissa oleva ja erittäin epävakaa. Foucault'n kirjoituksissa valta liittyy läheisesti ruumiillisuuteen. Ruumis yhdistää banaalin valtakoneistoon. Valta ei kuitenkaan ole itsessään kielteisestä, vaan rakentavaa. (Oinas 2001b, 24, Shilling 1993, 74-75)

Foucault on tarjonnut pohjan niille naistutkimuksellisille teorioille, joissa sukupuoliiset identiteetit nähdään epävakaina, hajanaisina ja muuttuvina (Shilling emt., 78). Butler menee vielä Foucault'ta asteen pidemmälle. Hänen mukaansa subjekti ja ruumis rakentuvat kokonaisuudessaan vallan verkoissa ja sosiaalisissa käytännöissä. Oinas katsookin Butlerin performatiivisuuden olevan käsitteenä jatkoa diskursiiviselle näkökulmalle. Butlerin mukaan ruumis tuotetaan jatkuvien esitysten avulla. Tämä lähestymistapa ruumiiseen on kenties juuri omiaan nuorisotutkimuksessa. Oinas (emt., 25) toteaa:

Ruumiillinen subjekti, jonka olemassaolon ehtoja Butler kirjoituksissaan hahmottelee, muistuttaa aikamme käsityksiä nykynuoresta: ”minä” ei ole ”aito” mutta kaipaa aitoutta ja ”normaaliutta”, tarttuu todellisen illuusioihin, muuttuu ja muuttaa, tosin ei määrätietoisen toiminnan kautta vaan tilanteisesti, olemassa olevia ihanteita toistaen ja haastaen, ehkäpä tahallaan parodioiden, usein vahingossa.

Erving Goffmanin kirjoitukset puolestaan tarjoavat ruumiintutkijalle sosiaalisen vuorovaikutuksen näkökulman. Goffman tutkii, miten ihmiset esittävät itsensä ruumiillisesti ja yhteisöllisesti ja tuottavat sitä kautta yhteisen todellisuutemme (Oinas emt., 23). Ruumis on resurssi, jonka avulla tai jonka pinnalle rakennamme versiomme minuudestamme. Ruumiin ulkomuodon ja liikehdinnän kautta yksilöt lähettävät viestejä muille, jotka tulkitaan jaetun ruumiinkielen avulla. Ruumis sekä mahdollistaa että tekee välttämättömäksi ulkonäön tuottamisen. (Shilling emt., 82-83)

Kuten Goffmanille, myös Douglasille todellisuus ja samalla tapamme ymmärtää ruumista on sosiaalisen toiminnan tuote (Oinas emt., 23). Douglas näkee ruumiin merkitysten kerääjänä ja yhteiskunnan symbolina, ikään kuin koko sosiaalisen systeemin kaavakuvana. Sosiaalisesti muotoutunut käsitys ruumiista vaikuttaa siihen, miten fyysinen ruumis ymmärretään. Koska ruumis toimii koko yhteiskunnan metaforana, ruumiin rajojen valvominen on tärkeää koko yhteiskunnan hallinnan kannalta. Ruumiin kautta voidaan siis tarkastella yhteiskunnan sosiaalista kategorisointia. (Shilling emt., 72-73)

Konstruktivistisessa ruumiintutkimuksessa asettuvat joskus vastakkain rakenteen ja toimijuuden näkökulmat. Kolonisoidun ruumiin lähestymistavassa keskitytään sellaisiin yhteiskunnallisiin prosesseihin, joiden katsotaan alistavan tiettyjä ryhmiä, esineellistävän ruumista ja tuottavan stereotyyppioita ja ajattelumalleja. Näkökulma tulee kuitenkin helposti korostaneeksi yksilön voimattomuutta rakenteiden paineessa. Kulttuuri näyttäytyy yksilöstä erillisenä ilmiönä, jolla on valta muokata passiivista kohdettaan. (Oinas emt., 22-23)

Toimijakeskeinen tutkimus keskittyy kokemukseen ja yksilöiden näkökulmiin. Toimijuuden kautta tarkastellaan, miten ruumiin käytännöt voivat rakentaa minuutta. Oinaan mukaan (emt., 27) nuoren näkeminen toimijana avaa ruumiillisuutta uudella tavalla, kun ruumiista tulee minuuden paikka, eikä ainoastaan kontrollin ja muokkauksen kohde.

2.2.4. Ruumiinprojekti

Ihmiset kohtaavat entistä enemmän ruumiiseen liittyviä valintoja ja mahdollisuuksia. Ruumiista on tullut jatkuvan itsereflektion paikka. Rudefskyn mukaan ulkonäöstä huolehtiminen on nykyään refleksiivisempää kuin traditionaalisessa yhteiskunnassa, jossa pukeutumista ja ulkonäköä määrittivät tiukemmin yhtenäiset mallit soveliaasta ulkomuodosta (ks. Shilling 1993, 5). Refleksiivisestä ja muokattavissa olevasta ruumiista puhutaan usein ruumiinprojekti -käsitteen (*body project*) avulla (ks. Shilling emt., 5, Turner 1996, 4, Kubitz 2003, 10). Käsite viittaa ajatukseen ruumiista loputtomasti muokattavissa olevana. Kubitzin (emt.) mukaan ruumiinprojekti jopa sisältää oletuksen, että yksilöiden on mahdollista irrottautua biologisesti määrittyvistä rajoitteista.

Pukeutumisellaan nuoret etsivät luovia vastauksia siihen, keitä he ovat ja keitä he haluaisivat olla. He tuottavat merkityksiä valitsemalla erilaisia ulkomuotoja. Yleensä oman identiteetin hakeminen ulkonäköä muokkaamalla kuuluu erityisesti nuoruuteen. Kun tämän kaltainen muokkaaminen jatkuu läpi elämän, on ruumiinprojekti erityisen hedelmällinen käsite.

Kun ruumista pidetään projektina, toimijuuden merkitys korostuu. Usein toimijat ovat ruumiinprojektin tapauksessa kuluttajia. Ruumista työstetään nimenomaan kulutuksen kautta. Esimerkiksi naisten lehtien monta sivua kattavat kauneudenhoitotuotevertailut tai hintatiedoin varustetut muotikuvat vihjaavat kulutuksen sijoittuvat ruumiinprojektin keskiöön. Kuitenkin projektimetafora tekee ruumiista myös muokkaamisen ja hallinnan kohteen. Näkökulma riippuukin

siitä, halutaanko korostaa yksilön toimijuuteen vapauttavaa kaikkivoipaisuutta ruumiinsa suhteen, vai haavekuvien tavoittelua jatkuvan kontrollin kautta.

Ruumiinprojektin sijaan Giddens (1991, 61-63) puhuu hallintamenetelmistä (*regime*). Ne ovat opittuja käytäntöjä, joilla hallitaan ruumiin tarpeita. Käsitteet kuitenkin tulevat lähelle toisiaan. Keskeisimmät hallintamenetelmät koskevat ravintoa ja seksuaalisia tarpeita, mutta myös pukeutuminen on sellainen. Nämä kaikki ovat ainakin välillisesti osa ruumiinprojektia: dieetillä voidaan vaikuttaa ruumiin ulkomuotoon, omaa seksuaalisuutta saatetaan pyrkiä korostamaan tai peittämään ulkoisesti ja pukeutuminen on näkyvimpiä ruumiinprojektin keinoja.

Giddensin (emt.) mukaan hallintamenetelmät ovat kulttuurisesti määrittäytyneitä, mutta kuitenkin aina osaksi yksilön valinnan ja mieltymysten alaisia. Hallintamenetelmien kautta yksilön tavat ja tottumukset heijastuvat ruumiin ulkomuodossa. Juuri tästä syystä hallintamenetelmät ovat niin keskeisiä itse-identiteetille. Samalla kun ihmiset ylläpitävät omaa mielikuvaansa identiteetistään ruumiinhallinnan kautta, minuus on myös jatkuvasti esillä muille ruumiillistumansa kautta (Giddens emt., 57-58).

Fornäs (1995b, 2) huomauttaa, että jotkut nuoret kiinnittävät hyvin voimakkaasti tapoihinsa ja rutiineihinsa, kenties koska he itse ja ympäröivä maailma liikehtivät jatkuvasti. Tavat ja rutiinit ovat tapa hallita tätä liikehdintää. Tällaista hallinnan diskurssia on käytetty usein myös keskusteluissa nuorista anorektikoista.

Tässä tutkimuksessa ruumiinprojektin käsite heijastuu siinä ulkonäön muokkaamisessa, jota nuoret tekevät välittääkseen itsestään haluamiaan mielikuvia. Haluan korostaa nimenomaan toimijuuden merkitystä ruumiinprojektissa. Vaikka kuluttaminen on keskeinen osa ruumiiseen liittyvää toimijuutta, ja käsittelenkin sitä yhdessä aineiston analyysin pääluvuista, haluan myös kiinnittää huomiota toisenlaisiin toimijuuksiin. Ruumiinprojekti voidaan nähdä myös luovuuden kautta. Itsensä muokkaaminen ei ole pikkutarkkaa sääntöjen seuraamista, vaan vaatii kykyä kuvitella itsensä toisenlaisena. Ulkonäön avulla käytävän vuorovaikutuksen symbolit eivät ole yksiselitteisiä, esimerkiksi silmänrajaukset naisilla ja miehillä lähettävät erilaisia viestejä.

2.3. Nuorisokulttuurit

Kulttuurintutkimus on alusta saakka ollut kiinnostunut nuorista. Nuorisokulttuurien tutkimus on tarjonnut laajan kentän tutkimuskohteita. Tässä luvussa tarkastelen pukeutumiseen ja ulkonäköön nivoutuvia kulttuuri-ilmiöitä, jotka ovat myös keskeisiä aiheita nuorisotutkimuksessa. Ensimmäinen ilmiö on kulutus, jonka kautta nuoret usein ilmaisevat ja toteuttavat elämäntyyliään. Tällöin kulutuksesta tulee identiteetin ilmaisemisen väline. Toisena ilmiönä nostan esiin luovuuden, joka kietoutuu itseilmaisun kautta kulutukseen. Vaatteet tarjoavat mahdollisuuden muuntautua, olla liikkeessä ja tehdä kokeiluja. Kolmantena kiinnitän huomion suomalaisen yhteiskunnan monikulttuuristumiseen.

2.3.1. Kulutus itseilmaisun paikkana

Yhteiskuntaamme on monissa yhteyksissä nimitetty kulutusyhteiskunnaksi ja katsottu meidän elävän kulttuurissa, joka perustuu pitkälti kulutukselle. Keskeisimpiä kuluttamisen kohteita on oma ruumis, johon kohdistuva kulutus on sekä ruumiin tarpeiden tyydyttämistä että itsensä hemmottelua. Syömme esimerkiksi tyydyttääksemme ravinnontarpeemme, mutta myös nauttiaksemme makuelämyksistä. Sama pätee vaatteisiin: ihminen tarvitsee ruumiilleen suojaa, mutta haluaa myös verhota vartalonsa esteettisesti miellyttävällä tavalla. Kulutus ei palaudukaan vain talouteen, vaan sijoittuu talouden ja elämismaailman saumaan (Ilmonen 1993, 214). Elämismaailman kautta kulutus osallistuu arkielämämme rakentamiseen ja ilmentää sen kaikki eri puolia. Se on myös väline itsemme ilmaisuun, jota toteutamme kiinnittämällä esineitä (vaatteita, koruja, lisäkkeitä yms.) ruumiimme pinnalle. Kulutusyhteiskunnassa ruumiista on tullut paikka, johon kiinnitetään merkkejä menestyksestä ja joka viestii kulttuurisesta pääomasta (Turner 1996, 3).

Ilmonen (emt., 13-14) mukaan kulutus on hyvin monitahoinen ilmiö, joka voi sisältää muun muassa ostamista, käyttämistä, tuhoamista ja luomista. Niinpä sitä on vaikea tarkastella kokonaisuudessaan ainoastaan yhden mallin tai teorian avulla. Ilmonen tulkitsee yhteiskuntatieteiden tarkastelleen kulutusta yleensä jonkin muun toiminnon, kuten talouden, ympäristön, tarpeiden tai kommunikaation määräämänä seurannaisena. Hänen mukaansa kulutus on kuitenkin nähtävä omana alueenaan, mitä hän perustelee sen kykyyn irtaantua kontekstistaan ja Simmeliä mukailen ”*elää omaa itsenäistä elämäänsä*”.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen kulutusta pitkälti kommunikaationa, jota nuoret käyttävät ulkonäköön liittyvien merkitysten välittämiseen. Haluan kuitenkin myös nähdä kulutuksen toimintana, joka jäsentää nuorten ulkonäkökäyttäytymistä. Kulutus on lisäksi hyvin konkreettinen osa sitä toimintaa, jonka kautta nuorten määrittelevät kuulumista ja erottautumista.

Ilmonen (emt., 11-12) kiinnittää huomion siihen, että kulutus tavoittelee työn ja tuotannon arvoista asemaa yhteiskuntaa muotoilevana toimintana. Kulutus tuo esiin yhteiskunnallisia eroja ja yhtäläisyyksiä. Samalla se myös rytmittää ja jopa merkityksellistää arkipäivää sekä asettaa ihmiset sosiaalisiin tilanteisiin. Ilmonen korostaakin, että esineet eivät missään nimessä ole neutraaleja tai vailla merkityksiä, vaan käyttämällä niitä liitämme niiden ominaisuuksia itseemme. Vaatevalinnat vaikkapa stiletto-mallisten korkokenkien ja rentojen tennareiden välillä ovat mainio esimerkki ominaisuuksien lainaamisesta esineiltä. Ilmonen (emt., 212) mukaan kulutus ja tavarat ovatkin olennaisessa osassa siinä toiminnassa, jonka kautta ihmiset tuottavat itsensä fyysisesti ja sosiaalisesti.

Freitasin (1997, 324) mukaan identiteettejämme määrittelevät rajat vaativat jatkuvaa muokkaamista ja ylläpitoa, erityisesti kapitalistisessa markkinayhteiskunnassa, joka tarjoaa välineitä tähän ulkonäön hallintaan. Tarjolla on sekalainen joukko tuotteita, joita yhdistelemällä yksilöt voi muovata omaa tyyliään. Identiteettirajat määrittelevät keitä olemme ja toisaalta keitä emme ole. Niiden vaatima ylläpitotyö paljastaa rajojen häilyvyyden. Freitas (emt.) on tarkastellut juuri identiteetin kääntöpuolta, eli sitä keitä kiellämme olevamme ja keneltä emme halua näyttää. Usein juuri nuorille onkin tärkeää kuulua oikeaan viiteryhmään, ja erityisesti olla muistuttamatta ”väärään” tyyliin pukeutujia (ks. myös Ruohonen 2001, 160).

Ulkonäkö on asia, johon nuorten on suhteellisen helppo vaikuttaa elämässään. Nuorten kulutuspäätöksen keskittyvät nimenomaan vaatteisiin (Willis 1990, 85). Ei ole varmaankaan sattumaa, että kapinallisilla alakulttuureilla on omat, selkeästi muista erotettavissa olevat tavat pukeutua. Yhteiskunta vaikuttaa nuorten ajankäyttöön oppivelvollisuuden ja työaikalainsäädännön kautta. Vanhemmat tekevät nuorten puolesta monet tärkeät päätökset koskien vaikkapa asuinpaikkaa, kotiintuloaikoja tai perheen kulutustottumuksia. Yhteiskunta ja vanhemmat pyrkivät vaikuttamaan myös nuorten ulkonäköön vaikkapa koulun pukeutumissääntöjen tai viikkorahasta päättämisen kautta, mutta se on kuitenkin alue, johon nuoret voivat vaikuttaa suhteellisen paljon.

Kulutuksen kautta nuoret pyrkivät toisaalta osoittamaan kuuluvuutta tiettyyn ryhmään, toisaalta erottautumaan yksilöinä (ks. Wilska 2001). Kulutuksen korostuminen yhteiskunnassa onkin johtanut identiteetin esineellistymiseen ja elämäntyylien ulkoisten symbolien merkityksen kasvuun (emt., 62). Nuoret ja mikseivät vanhemmatkin kuluttajat pyrkivät antamaan itsestään haluamansa mielikuvan vaatteiden ja tietynlaisen ulkomuodon avulla. Nuorten kohdalla tämä on kuitenkin erityisen korostunutta, sillä nuoruudessa identiteetti on tiukemmassa yhteydessä ruumiiseen ja ruumiillisuuteen kuin myöhemmällä iällä (emt.).

Aikaisemmassa agraariyhteiskunnassa vaatteisiin perustuvat tulkinnat olivat yksiselitteisempiä. Nykyään pukeutujille avautuu tavarataivas kaupan ovella, mainoslehtisten sivuilla tai vaikkapa torin laidalla. Kauppojen valikoimat noudattavat pitkälti sesongin muotia, mutta silti tarjolla on mahdollisuuksia yksilölliseen pukeutumiseen. Useiden muoti-ilmiöiden samanaikaisuus tekee mahdolliseksi yhdistellä valikoimia persoonallisesti. Erikoisliikkeet tarjoavat alakulttuurien mukaisia vaatteita ja kirpputorit sekä käytettyjen vaatteiden kaupat tuovat jo valtavirrasta pudonneita tyylejä nuorten ulottuville. Nuorten ostoskäyttäytyminen onkin usein hyvin aktiivista. Markkinoilla olevia tyylejä muokataan itselle sopiviksi (Willis 1990, 85).

Vaatteiden massatuotannon myötä pukeutumisen hinta on laskenut ja monipuolisen vaatevalikoiman hankkiminen tullut mahdolliseksi laajemmalle joukolle ihmisiä. Yhteiskuntaluokkien väliset pukeutumiserot ovat vähentyneet ainakin näennäisesti farkkujen kuluessa sekä duunarin että ministerin jalassa. Nykyään eroa tehdäänkin nyanssein: ovatko kenkäsi tämän vuoden mallistosta, onko paidassasi halpaketjun merkki tai istuvatko housusi hyvin. Nuorilla eron tekijänä toimivat myös alakulttuurit, joiden kautta toisaalta erottaudutaan muista, mutta toisaalta kiinnittäytyään tietynlaiseen arvomaailmaan. Ulkonäöstä on tullut pinta, johon identiteetti kiinnitetään, eräänlainen ideologinen ilmoitustaulu. Ei olekaan samantekevää millaisia viestejä siihen kiinnittää.

2.3.2. Pukeutuminen luovuuden paikkana

Identiteetin muokkaamisesta on tullut identiteettityötä: prosessi, jonka myötä yksilö muovaa identiteettiään eri tavoin. Tämä prosessi on hyvin läheisessä suhteessa kulutuskulttuuriin, joka rakentuu identiteetin ja kulutuksen yhteenkietoumisen varaan. Koska ruumiista on tullut identiteetin peili, siihen kohdistetaan paljon luovaa työtä oikean vaikutelman aikaan saamiseksi.

Hillevi Ganetz (1995) on tarkastellut nuorten naisten ostos- ja pukeutumiskulttuuria. Usein nuorten ajatellaan seuraavan sokeasti mainoksia ja vaatemerkkien kampanjoita, joissa tehdään määrittelyjä siitä, mikä on muodissa. Ganetz (emt. 72) kuitenkin toteaa kulutuksen olevan kaksisuuntaista, sillä vaikka markkinat käyttävät hyväkseen nuoria, heillä on mahdollisuus käyttää markkinoiden tarjontaa luodakseen oman tyyliinsä. Ganetz keskittyy pääasiassa kaupalliseen pukeutumiskulttuuriin, mutta luovuutta on kuitenkin olemassa myös kuluttamisen ulkopuolella. Muokkaamalla (toisten) vanhoja vaatteita tai vaikkapa leikkaamalla toistensa hiuksia nuoret voivat toteuttaa luovuuttaan.

Ulkonäkö on sekä oman että muiden tarkkailun kohteena. Ganetzin (emt. 73-75) mukaan vartalo on estetisoitunut: se on (toisten) katseen kohde, mutta myös oman luovuuden paikka. Vaatteet tarjoavat mahdollisuuden muuntautua, olla liikkeessä ja tehdä kokeiluja. Muodin asema on muuttunut normista ehdotuksiksi. Nuoria kannustetaan luomaan yksilöllinen tyyli. Ganetz yhdistää oman tyylin luomisen identiteetin etsintään ja konstruoimiseen. Hänen mukaansa myöhäismoderni yhteiskunta on individualismin yhteiskunta, jossa nuorten oletetaan uudella tavalla ottavan vastuuta omista päätöksistään ja muovaavan omaa identiteettiään.

Kuitenkin kaikki identiteettiä koskevat valinnat ovat muiden nähtävillä ja arvioitavissa. Mahtani (2002) kirjoittaa haastateltavastaan Makedasta, jonka mukaan muiden tulkinnat hänen etnisestä taustastaan riippuvat helposti muutettavista fyysisistä merkeistä, kuten vaatteista tai meikistä.

Makeda toteaa:

It really depends on everything. For me, it depends on the time of the year, where I am, how long my hair is, whether I'm wearing make-up, whether I'm not, what kinds of clothes I'm wearing. I run the gamut of possible ethnicities – people identify me as all sorts of different things. (emt., 75-76)

Makedan kommentti osoittaa, kuinka paljon ulkonäön kautta on mahdollista vaikuttaa ihmisten mielikuviin. Henkilön, joka on itse tietoinen ulkonäöstään, on siis hyvinkin mahdollista vaikuttaa omaan identiteettiinsä pukeutumisen kautta.

Ganetz keskittyy artikkelissaan nuorten naisten tyylin luomiseen. Hänen mukaansa kaikki ihmiset tarvitsevat kielen itsensä ilmaisuun, mutta vartalon koristelemineen on ollut naisten etuoikeus romantismin aikakaudelta lähtien. Koristauminen on Ganetzille paikka naisten luovuudelle ja symbolinen keino käsitellä naisidentiteettiä. (Ganetz 1995, 77)

On totta, että kulttuurissamme pukeutuminen ja koristautuminen nähdään erityisesti naisten alueena, jossa miehet vain vierailevat satunnaisesti (ks. esim. Alèn & Ryyänen 1998). Tätä todistaa myös huima määrä naistenlehtiä, joiden sivuja muotikuvat ja tuotevertailut täyttävät. Miehillä suunnatuissa aikakauslehdissä ulkonäkö on paljon pienemmässä roolissa. Näin ei kuitenkaan ole aina ollut, kuten Ganetzkin (emt.) huomauttaa. Myös nykyään erityisesti julkisuuden henkilöissä on paljon persoonallisesti pukeutuvia miehiä. Myös erilaiset alakulttuurit ruumiillistuvat erityisesti miespuolisten kannattajiensa kautta (kumpaa sukupuolta on sinun ensimmäinen mielikuvasi hoppelista, punkkarista tai hevarista?). Katsonkin, että ulkonäkö ja sen muokkaaminen tarjoaa myös pojille ja miehille luovuuden ja identiteetin muovaamisen paikan.

Myös Ganetz (emt., 78) myöntää, että poikien koristautumisella antama huomio on lisääntynyt. Hän kuitenkin pitää *masquerade*-tyyppistä koristautumista erityisesti naisten alueena. Joan Rivieren lanseeraama käsite naiseudesta naamiaisina (*womanliness as masquerade*) viittaa pukeutumiseen naamiona ja itsensä tarkkailuun. Ganetzin mukaan naiset näkevät itsensä ulkopuolisin silmin: he eivät vain näe itseään, vaan näkevät itsensä nähtynä. Naiset siis ottavat huomioon ulkonäkövalinnoissaan sen, mitä muut mahdollisesti ajattelevat, mikä lisää pukeutumisprosessin monimutkaisuutta. Tämä ei kuitenkaan täysin selitä valintaa keskittyä vain nuoriin naisiin, sillä Ganetz (emt. 78) itsekin toteaa, että myös nuoret miehet näkevät itsensä nähtynä, tällä kokemuksella on vain taipumus vähentyä voimakkaasti heidän aikuistuessaan. Kuitenkin Ganetz tarkastelee juuri nuorten kokemuksia, jolloin miesten sulkeminen ulkopuolelle ei ole välttämättä perusteltua.

Myös Tolonen (2001b, 35-39) on tarkastellut nuorten suhdetta sukupuoleen katseiden avulla. Tutkimus perustuu sukupuolten järjestysten tarkasteluun tarinan kerronnan kautta. Tolosen mukaan nuoret ottavat paikkansa kouluyhteisön sukupuolijärjestyksessä tarinoiden avulla. Tarinoiksi hän lukee myös julkiset performanssit, jotka on ymmärrettävä kommunikaation muotona. Tolonen tukeutuu Judith Butlerin ajatukseen, että sukupuolen sosiaalisen esittämisen takana ei ole todellista sukupuolta. Sukupuolen performanssissa on kyse ennen kaikkea sukupuolen toistamisesta. Toistojen kautta joko vahvistetaan vanhaa järjestystä tai luodaan uutta. Butlerin mukaan sukupuolen kahtiajaon ulkopuolelle ei voi asettua, mutta toistot kuitenkin mahdollistavat uusien merkitysten luomisen.

Onpa terminä sitten Rivieren *masquerade* tai Butlerin performanssi, ovat ulkonäön esitykset luovia tekoja. Sukupuoliset järjestelmät ja muut kulttuuriset konventiot asettavat rajoituksia tälle

luovuudelle, mutta siihen myös kannustetaan myöhäismodernille ajalle tyypillisessä yksilöllisyyspuheessa. Yksilöllisyys on ennen kaikkea identiteetin luovaa esittämistä.

Erilaiset luovat esitykset myös mahdollistavat itsensä kuvittelemisen toisena. Niiden kautta nuoret voivat kokeilla erilaisia identiteettejä ja rakentaa vaihtoehtoisia tyylejä. Niiden kautta he voivat hakea itselleen ominta juttua. Kuvittelemalla itsensä toiseksi ja toteuttamalla sen luovasti, nuoret luovat uusia merkityksiä. Merkitysten tuottaminen liittyy nuoret erilaisiin ryhmiin, joilla on omat tapansa tulkita näitä merkityksiä.

2.2.3. Nuoruus monikulttuuristuvassa Suomessa

Suomalaisen yhteiskunnan avautumista ulkomaalaisille ja eritaustaisten ihmisten mahdollisuutta ottaa omakseen suomalainen identiteetti ja tulla hyväksytyksi suomalaisena on käsitelty tutkimuksessa viime vuosina paljon (ks. esim. Lepola 2000, Lehtonen & Löytty & Ruuska 2004, Rastas & Huttunen & Löytty 2005). Kuten Lehtonen (2004, 9) toteaa: ”*suomalaisuus ei ole ajasta aikaan samana pysyvä ominaisuus, vaan jatkuvasti käynnissä olevan kansallisen identiteetin tuottamisen kulloinenkin tulos.*” Lainausta kuvastaa myös oman tutkimukseni lähtökohta suhteessa suomalaisuuteen ja identiteetteihin, joiden ei voi mielestäni olettaa olevan pysyviä tai kaikille samaa merkitseviä. Sama oletus identiteetin jatkuvasta liikkeestä pätee myös nuorten identiteetteihin yleensä. Lehtonen, Löytty ja Ruuska (2004) näkevät Suomen olevan keskellä yhteiskunnallista ja kulttuurista murrosta, jonka tuloksena yhteiskuntamme moninaistuu. He eivät katso, että suomalaisuus sinänsä olisi jotain muuttuvaa, vaan pikemminkin suomalaisuuden merkitykset muuttuvat: muutoksen kohteena ovat suomalaisuuteen liitettävät käsitykset ja ominaisuudet.

Usein puhutaan yhteiskunnan monikulttuuristumisesta viitattaessa maahanmuuton lisääntymiseen. Monikulttuurisuudella voidaan tarkoittaa hieman eri asioita. Martikainen, Sintonen ja Pitkänen (2006, 14-15) näkevät käsitteen perinteisesti tarkoittavan ”*kulttuuripiirteiltään erilaisten, mutta sisäisesti yhdenmukaisten ryhmittymien samanaikaista olemassaoloa jossakin tietyissä tilassa*”. Heidän mukaansa nykyisessä monikulttuurisuuskeskustelussa monikulttuurinen yhteiskunta perustuu monimuotoisiin identiteetteihin ja identifioitumisesta käytyihin merkitysneuvotteluihin. Näiden neuvottelujen kautta on rakentumassa myös se monikulttuuristuva Suomi, jota toivon tutkimukseni myös luotaavan.

Haluan kuitenkin tehdä eron monikulttuurisuudesta politiikkana ja monikulttuurisuudesta osana arkea. Monikulttuurinen yhteiskunta ei ole vain erilaisten ryhmien yhteiselo tilastojen valossa, vaan todellista vaikutteiden rinnakkaisuutta ja sekoittumista. Monikulttuurisuus ei myöskään ole läsnä vain niiden nuorten elämässä, joilla itsellään on juuria Suomen ulkopuolella.

Monikulttuurisuus on tullut nuorten maailmaan jäädäkseen, tarkoitetaan sillä sitten maahanmuuttajaperheiden lapsia, kansainvälisyyskasvatusta tai globaalisti leviäviä musiikki- ja pukeutumistyyliä. Myös Harinen ja Suurpää (2003, 5) nimittävät Suomessa asuvia nuoria ”monikulttuuriseksi sukupolveksi”, koska he osallistuvat kulttuurien välisiin neuvotteluihin eri elämän vaiheissa toisin kuin aikaisemmat sukupolvet, joille suhtautuminen monikulttuuristuvaan ympäristöön on tullut ajankohtaiseksi vasta myöhemmällä iällä. Harinen ja Suurpää näkevät nuorten monikulttuuristuvan arjen olevan sekä ”*eksoottinen kokoelma kansainvälisyyttä, rajanylityksiä, matkustelua ja hybridejä identiteettejä*” että ”*uusien ristiriitojen, epävarmuuksien ja jännitteiden kenttä*”.

Nuorten onkin jokapäiväisessä elämässään otettava kantaa enemmän tai vähemmän konkreettisella tasolla etniseen erilaisuuteen. Puurosen (2006, 182-184) mukaan suomalaisnuorten reaktiot voidaan jakaa ainakin kolmeen ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään, joka suhtautuu maahanmuuttajien ja muiden kulttuurien läsnäoloon Suomessa positiivisesti ja vastaanottavaisesti, voidaan eri tutkimusten perusteella lukea noin viidesosa nuorista. Ääripäätä edustaa toinen ryhmä, jolla on rasistisia asenteita maahanmuuttajia kohtaan. Heitä on erilaisten mittareiden mukaan 15-30 prosenttia nuorista. Kolmannen ja suurimman ryhmän nuoret eivät ole muodostaneet erityisen myönteisiä tai kielteisiä mielipiteitä maahanmuuttajista

Voidaan ajatella, että nuorten suhtautuminen monikulttuurisuuteen heijastuu myös heidän tyyli-, musiikki- ja alakulttuurivalinnoissaan (emt., 8). Puurosen mukaan osa nuorista muovaa hybridisoituneita nuorisokulttuureja, joissa eri kulttuurien elementtien sekoittaminen näkyy erityisesti ulkoisissa merkeissä kuten musiikissa ja puheessa. Usein tällainen maailmaa syleilevä vaikutteiden sekoittaminen jää kuitenkin pelkästään ulkoiseksi, eikä välttämättä lisää todellista kulttuurien tuntemusta tai suvaitsevaisuutta. Hybridisoituneista nuorisokulttuureista puhuminen saa kuitenkin pohtimaan monikulttuurisuuden mahdollisia merkityksiä. Oletuksena on, että käsitteen *kulttuureilla* viitataan nimenomaan antropologisen näkökulman elämänmuotoihin. Kuitenkin monikulttuurisuus voisi tarkoittaa myös erilaisten *kulttuurisuuntausten* sekoittumista. Käytännössä kyseessä ei välttämättä ole kaksi kokonaan erillistä asiaa. Esimerkiksi Yhdysvaltojen mustien hiphop-kulttuurin sekoittumista suomalaiseen nuorisokulttuuriin voidaan pitää monikulttuurisena

sekä etniseltä että tyyllilliseltä kannalta. Oman tyylin muokkaaminen on aina kulttuurinen leikki, jolla pyritään pois homogeenisuudesta, jolloin tulos on väistämättä monikulttuurinen. Tällainen ajattelu haastaa käsityksen monikulttuurisesta perinteisesti ”etnisinä” pitämiemme tyylien sekoituksena. Monikulttuurista voi olla vaikka punk- ja reggae-tyylien yhdistäminen, joista näitä pidetään erilaisina kulttuurisuuntauksina.

Monikulttuuristuvaa Suomea luotaava nuorisotutkimus on keskittynyt pitkälti maahanmuuttajanuorten ja rasmin kokemusten tutkimiseen (ks. esim. Alitolppa-Niitamo 2004, Hautaniemi 2004, Puuronen 2001). Harinen & Ronkainen (2003) ovat kuitenkin tarkastelleet nuoria, joilla on kaksi tai useampi kansalaisuutta. He havaitsivat, että nuorten kaksoiskansalaisten kokemukset omasta asemastaan ovat hyvin erilaisia. Voidaankin todeta, että muodollinen mahdollisuus kahteen kansalaisuuteen ei välttämättä muuta kulttuurisessa alitajunnassa eläviä kansallisia hierarkioita tai niiden vaikutuksia. Harisen ja Ronkaisen survey-tyyppiseen kyselytutkimukseen osallistui 335 Suomessa asuvaa nuorta kaksoiskansalaista. He havaitsivat, että yksilön kannalta kaksoiskansalaisuus esiintyi yleensä myönteisessä valossa ja vastaajat kiinnittivät huomiota sen tuomiin etuuksiin, kuten kielitaitoon ja kansainvälisiin kokemuksiin, jotka ovat etu esimerkiksi työmarkkinoilla. Kaksoiskansalaisuutta pidetään tärkeänä ja etuoikeutettuna erityisasemana, josta ei juurikaan ole haittaa. Kuitenkin nuorten kaksoiskansalaisten sosiokulttuurinen asema on tutkimuksen mukaan epämääräisempi ja eriarvoistavasti hierarkisoitunut. Tietyt kansalaisuus- ja kulttuuriyhdistelmät vastaanotetaan helpommin kuin toiset.

Oman tutkimukseni nuoret ovat monella tapaa samassa asemassa Harisen ja Ronkaisen kaksoiskansalaisten kanssa. En selvittänyt heidän kansalaisuuttaan, mutta erityisesti loppupäätelmä alitajunnan kansallisista hierarkioista pätee kaikkiin nuoriin, joilla juuret myös muualla, oli heillä toisen kotimaansa passi tai ei. Heillä on myös samansuuntaisia kokemuksia kielitaidosta ja kansainvälisyydestä. Olisikin mielenkiintoista vertailla, kuinka paljon virallinen kansalaisuus vaikuttaa nuorten kokemuksiin, ja kuinka yleispäteviä Harisen ja Ronkaisen löydökset ovat toiset juuret omaavien nuorten keskuudessa.

3. Tutkimuksen toteuttaminen

Aineistoni koostuu kymmenestä teemahaastattelusta. Haastatteleman nuoret ovat 13-21-vuotiaita. Heistä puolet on poikia ja puolet tyttöä. Haastateltavista neljällä on täysin suomalainen tausta ja neljällä toinen vanhemmista on alkuperältään Suomen ulkopuolelta. Kahden haastateltavan molemmat vanhemmat ovat ulkomaalaisia, eikä heistä toisella itselläänkään ole Suomen kansalaisuutta. Haastateltavia yhdistää Tampere, sillä he kaikki joko asuvat tai opiskelevat siellä.

Päädyin tekemään haastatteluita, koska halusin tavoittaa nuorten omat äänet. Perehtyessäni aiheeseen ja myös varsinaisen tutkimukseni aikana törmäsin jatkuvasti aiheeseen mediassa. Tämä on luonnollista, onhan muoti ja ulkonäkö yksi tärkeimpiä nuorten lehtien ja internetin keskustelupalstojen aiheita. Myös näitä keskusteluja tai kirjoituksia tarkastelemalla olisi ollut mahdollista kerätä hyvin mielenkiintoinen aineisto, joka tosin olisi keskittynyt enemmän muotiin ja trendeihin ilmiöinä. Myös monikulttuurisuutta olisi mahdollista tarkastella esimerkiksi vaatemainosten kautta, jossa esiintyy paljon etnisesti erinäköisiä malleja. Haastattelut mahdollistivat kuitenkin paljon syvällisemmän näkökulman nuorten valintoihin ja merkityksiin, joita he antavat valinnoilleen. En myöskään halunnut tarkastella mitään tiettyä alakulttuuria tai muoti-ilmiötä, joten haastattelujen kautta oli helpompi mennä pintaa syvemmälle.

3.1. Haastateltavat kohderyhmänä

Kun lähdin tarkastelemaan ulkonäön merkitystä nuorille, minua kiinnostivat erityisesti nuoret, joilla on juuret useammassa paikassa. Alkuperäisen kohteeni muodostivat nimenomaan nuoret, joiden vanhemmista toinen on taustoiltaan suomalainen, toinen jostakin muusta maasta. Tällaisten nuorten tavoittaminen oli kuitenkin yllättävän hankalaa. Aloin huomata, että alunperin monikulttuurisiksi nimeämäni nuoret ovat niin heterogeeninen ryhmä, ettei heitä voinut tavoittaa minkään tietyn kanavan kautta. Tätä heterogeenisuutta viestitti myös hankaluuteni löytää sopivaa käsitettä näiden nuorten nimeämiseen. Tämä vaikeus kuvastaakin osuvasti sitä, että nuorten taustat ovat hyvin monenlaisia, eikä heidän kokemuksiaan voi aina niputtaa yhteen. Jotakin yhteistä heillä kuitenkin ehkä on, sillä parhaiten heitä löytyi toisten toisaalla olevat juuret omaavien nuorten kautta.

Anna Rastas (2007) on käsitellyt vaikeutta löytää toimivia käsitteitä nimeämään heterogeenistä kohdejoukkoa, joka muodostui Rastaa väitöskirjassa lapsista ja nuorista, jotka ovat joko adoptoituja tai joiden vanhemmista toinen on taustoiltaan suomalainen ja toinen jostain muualta. Hän päätyi ilmaisuun lapset ja nuoret, joilla on *transnationaalit juuret*. Rastaa mukaan esimerkiksi nimitykset monikulttuurinen tai etninen vähemmistö voivat liittää kohdejoukkoon joitakin oletettuja ominaisuuksia tai asettaa kyseenalaiseksi heidän suomalaisen identiteettinsä. Käsitteellä transnationaalit juuret Rastas pyrkii korostamaan, että ihmiset eivät määriy tiukasti vain sen suhteen kautta, joka heillä on tiettyyn valtioon tai kansallisuuteen, vaan ihmisten siteet ovat valtio- ja kansallisuusrajat ylittäviä. Ihmisten mahdollisuudet kuulua jonnekin määrittyvät näiden siteiden avulla. Näiden siteiden luomat transnationaalit juuret tulevat erityisen merkityksellisiksi kun nuoret törmäävät muiden ihmisten niistä muodostamiin oletuksiin. (Rastas 2007, 21-25)

Tämän tutkimuksen kohdalla transnationaali ei kuitenkaan ole käsitteenä täysin osuva, sillä tutkimukseni ei luotaa erityisesti transnationaaleja ilmiöitä, vaan pikemminkin monikulttuurisuutta paikallisessa kontekstissa. Tarkastelen haastattelemiani nuoria nimenomaan suomalaisuuden viitekehysessä. Haluan Rastaa tavoin korostaa, että haastattelemiani nuoret ovat tiettyjen kriteereiden kuten kansalaisuuden tai kulttuurisen kompetenssin perusteella suomalaisia, mutta silti joutuvat perustelemaan suomalaisuuttaan juuriensa takia, jotka liittävät heidät myös jonnekin muualle. Harinen ja Ronkainen (2003, 303) määrittelevät juurien viittaavan kuulumisen ulottuvuuksien emotionaalisiin ja identiteettiin liittyviin piirteisiin. Minua kiinnostaa nimenomaan

juurien kautta erilaisiin yhteisöihin ja paikkoihin kuuluminen. Niinpä olen päätenyt puhumaan toisista tai toisaalla olevista juurista, kun viittaa näiden nuorten taustan ei-suomalaiseen puoleen.

Etsin haastateltavia hyvin monin keinoin. Otin yhteyttä erilaisiin monikulttuurisuusverkostoihin ja muutamaan tamperelaiseen kouluun. Lisäksi koitin kyllästymiseen asti puhua tutkielmani aiheesta tuttujen ja tuntemattomien kanssa, jotka usein tarjosivatkin apuaan haastateltavien tavoittamiseen. Toiset juuret omaavien nuorien tavoittamisessa tuloksia tuotti eniten tuttavaverkosto ja lumipallomenetelmä. Tuttujen kautta saadut kontaktit ja haastateltavat välittivät tietoa tutkimuksestani ja auttoivat minua saamaan lisää haastateltavia. Ainoastaan yhden haastateltavan sain koulun kautta. Kokonaan suomalaistaustaiset nuoret löysin myös tuttavuuksien kautta, tosin aivan ensimmäisen haastateltavani rekrytoin satunnaisesti kirjastosta.

Haastateltavieni moninaiset taustat eivät missään nimessä tilastollisesti heijasta Suomessa asuvien nuorten tilannetta. Nuoret, joilla on myös toisaalla olevat juuret, ovat selkeä vähemmistö. He ovat myös näkymättömämpiä kuin vaikkapa maahanmuuttajina Suomeen tulleet lapset ja nuoret. Tutkimuksen edetessä osoittautuikin, että näitä nuoria oli erityisen vaikea tavoittaa. Tämä johtuu varmasti osaltaan juuri niistä syistä, jotka tekevät tällaisista nuorista näkymättömiä: suuri osa heistä puhuu hyvää suomea ja käy aivan tavallista koulua, joten he eivät näy yhtenäisenä ryhmänä (tai ryhminä), eikä heitä voi minkään tahon kautta sellaisena tavoittaa.

Voidaankin pohtia, onko yllämainitun taustan omaavien nuorten erottaminen omaksi ryhmäkseen edes perusteltua. Halusin kuitenkin keskittyä erityisesti heidän kokemuksiin pukeutumisesta ja ulkonäöstä, koska ajattelin aiheeseen liittyvän heidän kohdallaan erityisiä identiteettikysymyksiä. Nuorilla, joiden vanhemmat ovat kotoisin eri maista, on ainakin jonkin asteinen side molempien maiden kulttuuriin. Voidaan olettaa, että he kokevat identiteettinsä rakentuvan kuulumisesta molempien kulttuurien piiriin. Lopulta päädyin kuitenkin ottamaan mukaan myös muunlaisen taustan omaavia nuoria. Tämä johtui sekä alkuperäisen kohderyhmän tavoittamisen vaikeudesta että epäilyksistäni kohderyhmän perusteltavuudesta. Sellaisten nuorien ottaminen mukaan, joiden vanhemmista molemmat ovat suomalaisia tai vastaavasti ulkomaalaisia, antoi mahdollisuuden asettaa ryhmien kokemukset rinnakkain. Se myös mahdollisti pukeutumisen ja ulkonäön merkitysten luotaamisen laajemmassa, *suomalaisnuorten* kontekstissa.

Haluan korostaa, että tulkitsen kaikki haastateltavani nimenomaan suomalaisnuoriksi, huolimatta siitä, että heillä kaikilla ei ole Suomen kansalaisuutta, eivätkä he kaikki edes koe olevansa

suomalaisia. Perustan tulkintani siihen, että he kaikki elävät ja ovat eläneet suuren osa elämästään suomalaisessa yhteiskunnassa. He saavat, halusivat sitä tai eivät, vaikutteita ympäristöstään, mutta myös vaikuttavat siihen, ja ovat näin osa yhteiskuntaa. Myös Suomen ulkopuolelle ulottuvat juuret omaavien nuorten läsnäolo laajentaa käsitystä suomalaisuudesta: heidän kannaltaan on mahdollista olla sekä suomalainen että muunmaalainen.

3.2. Haastattelut aineistona

Haastattelut suoritettiin joko haastateltavan kotona tai yliopistolla. Yliopistolla tein haastatteluja ryhmätyötiloissa ja ainejärjestöni kerhohuoneessa. Haastattelut jakautuivat tasan kodin ja yliopiston välille, enkä huomannut paikan suuresti vaikuttavan haastattelun kulkuun. Nuoret valitsivat itse tehtiinkö haastattelu heidän kotonaan vai yliopistolla.

Usein oletetaan, että jos haastateltava ja haastattelija eivät ole eläneet saman kulttuurin parissa, heidän on vaikeampi ymmärtää toisiaan johtuen erilaisista kokemuksista ja tulkintatavoista (vrt. Rastas 2005, 80). Haastattelemistani nuorista kaikki ovat eläneet ainakin suuren osan elämästään Suomessa, mutta joissakin tapauksissa kulttuurierot ovat voineet vaikuttaa haastattelun sujumiseen. Eräänlaisena kulttuurierona voidaan myös pitää ikäeroa. Lähtiessäni haastattelemaan yritin muistella omia teinivuosiani, mutta vaikka minua ja haastateltaviani ei erota varsinaisesti sukupolvien välinen kuilu, jonkinlaisesta ikäluokkien välisestä erosta voidaan puhua.

Haastateltavien kesken ikäjakauma oli kuitenkin verraten laaja. Vanhin haastateltavista oli lähes itseni ikäinen ja asui jo omassa asunnossaan, kun taas nuorin oli minua vuosikymmenen nuorempi ja hän sopi haastattelusta vanhempiansa kautta. Kun haastateltavat ovat näin eri-ikäisiä ja selkeästi hyvin erilaisissa elämänvaiheissa, heidän kokemuksensa eroavat hyvin paljon toisistaan. Koska haastateltavia oli kuitenkin hyvin vaikea tavoittaa, en halunnut asettaa heille kovin tiukkoja ikärajoja. Tutkimuksen ikäjakauma päätyikin kattamaan ylimalkaisesti teini-iän yläasteelta aikuistumisen alkuvuosiin. Tätä voidaan pitää myös tutkimuksen rikkautena, sillä se tarjoaa mahdollisimman laajan näkökulman teini-ikään.

Mitä suurempi ikäero minun ja haastateltavan välillä oli, sitä enemmän kiinnitin siihen tahtomattainkin huomiota. Pyrin haastattelijana antamaan mahdollisimman paljon tilaa haastateltaville. Nuorempien haastateltavien kanssa keskustelut kuitenkin muodostuivat hieman jäykemmiksi kuin vanhempien kanssa. Osaksi tähän vaikutti varmaankin se, että satuin haastattelemaan nuorimmat ensimmäisenä, jolloin haastattelurutiinit olivat vielä kehittymässä. Kuitenkin huomasin, että nuorimmat haastateltavat olivat vähemmän halukkaita tarjoamaan omia mielipiteitään ja tuntuivat suhtautuvan haastatteluihin virallisemmin. Niiden haastateltavien kanssa, jotka olivat lähempänä omaa ikääni, minun oli luonnollisempi keskustella.

Yritin pukeutua haastatteluihin mahdollisimman neutraalisti, jotta ulkonäköni ei asettaisi haastateltaville paineita. Toivoin, että haastateltavat voisivat vapaasti ilmaista mielipiteensä tyyleistä ja ulkonäöstä niin, että eivät pelkää loukkaavansa minua omien tyylivalintojeni takia. Kuvaisin omaa pukeutumistani klassiseksi ja siistiksi, mutta kuitenkin rennoksi. Yleisin vaateyhdistelmäni on farkut ja neuletakki. Haastateltaviini verrattuna pukeudun aikuisemmin ja varmasti tylsemmin. Tämä oli haastattelujen aikana strategiani, jotta en vihjaisi kuuluvani mihinkään alakulttuuriin. Viime kädessä pukeutuminen ei koskaan voi olla neutraalia, mutta pyrin siis noudattamaan eräänlaista kultaista keskitietä.

Ensimmäiset kolme haastattelua nauhoitin c-kaseteille. Näiden nauhoitusten laatu oli kuitenkin erittäin huono. Kasettien kunto huononi lisää litteroinnin aikana, ja lopulta en saanut kaikkea haastattelumateriaalia litteroitua, koska nauhoista ei yksinkertaisesti saanut selvää. Joitakin lyhyitä osia näistä haastatteluista kirjasin ylös muistini pohjalta. Loput haastatteluista nauhoitin tietokoneelle. Näiden nauhoitusten laatu olikin erinomainen, joten pystyin litteroimaan haastattelut kokonaisuudessaan. En kuitenkaan aina noudattanut aivan sanatarkkaa litterointimetodia, erityisesti kun puheessa toistettiin täytesanoja, jotka siis jätin pois. Lopullisessa tekstissä esiintyviä lainauksia haastattelupuheesta olen myös muokannut hieman kirjakielisenpään muotoon, luettavuuden parantamiseksi.

Johtuen haastateltavien hankintatavasta, osa heistä tuntee toisensa. Osa heistä on lähipiirini tuttuja ja kaksi haastateltavista tunnen henkilökohtaisesti, en kuitenkaan erityisen läheisesti. Tämä aiheuttaa jonkin verran ongelmia. Ensinnäkin haastateltavat tai heitä löytämään auttaneet henkilöt saattavat tunnistaa osan tutkimukseen osallistuneista. Toiseksi oma suhteeni haastateltaviin tai yhteisiin tuttaviiimme on saattanut vaikuttaa heidän osallistumiseensa. Kolmanneksi hankintatapa on saattanut vaikuttaa siihen, millaisia haastateltavia olen saanut.

Haastateltavien tavoittamisessa auttaneiden henkilöiden tai muuten haastattelusta tietävien (esimerkiksi samaan aikaan kotona olleet vanhempien tai yhteystiedot antaneiden tuttavien) on siis mahdollista tunnistaa haastateltavat lopullisesta työstä. Tätä tilannetta on hyvin vaikeaa, ellei mahdotonta, välttää, kun halutaan tarkastella haastateltavien keskeisiä kokemuksia tai tuntemuksia. Arvioin kuitenkin haastateltavien ottaneen tämän huomioon osallistuessaan tutkimukseen. Toisaalta haastateltavat itse pitivät varmasti hyvin epätodennäköisenä, että kukaan heidän tuttunsa lukisi valmista tutkimusta, mikä on hyvinkin oletettavaa. Tutkijana katson kuitenkin, että haastateltavat ovat arvioineet tilanteen hyväksyttäväksi suostuessaan haastatteluun.

Tehdessään tämän arvion, haastateltavat ovat myös kenties ainakin alitajuisesti punninneet, millaisia asioita haluavat minulle kertoa. Tämän valinnan ovat tehneet sekä ne haastateltavat, jotka tunsin entuudestaan, että kaikki muutkin. On mahdollista, että joitakin aihealueita on tämän vuoksi jäänyt haastattelujen ulkopuolelle. Nähdäkseni aiheeni on kuitenkin sen verran neutraali, että haastateltavat eivät ole joutuneet välttelemään monia aiheita, vaan ovat voineet kertoa näkemyksistään suhteellisen vapaasti.

Haastateltavien hankintatapa vaikutti siihen, millaisia nuoria tutkimukseen osallistui. Verkostojen ja koulujen kautta jaetut haastattelukutsut eivät tuottaneet kuin yhden vastauksen, mikä kenties osoittaa, etteivät nuoret tunteneet tarpeeksi suurta motivaatioita tutkimukseen osallistumiseen, kun sitä ehdotettiin virallisen ja kasvottoman kanavan kautta. Muutama nuori sai yhteystietoni tuttavien kautta ja lähetti minulle sähköpostia, mutta suurimmassa osassa tapauksista minä olin yhteyttä ottava osapuoli saatuaani nuorten yhteystietoja heidän tuttaviltaan. Alun kiinnostuksen jälkeen osa kieltäytyi, mikä johtui motivaation ja ajan puutteesta. Yritin kuitenkin painottaa, että tutkimukseen haetaan kaikenlaisia nuoria, joten heidän ei tarvitse olla erityisen kiinnostuneita vaatteista tai muodista.

Saattaa olla, että tutkimukseeni päätyi nuoria, jotka kiinnittävät pukeutumiseen keskimääräistä enemmän huomiota. Toisaalta haastatteluista on nähtävissä, että pukeutumiseen suhtautuminen on joka tapauksessa hyvin yksilöllistä. Tutkimukseni ei myöskään pyri antamaan kattavaa kuvaa suomalaisten nuorten pukeutumisesta. Tarkoitus on laadullisen tutkimuksen konventioin luodata sitä merkitysten kenttää, joka pukeutumiseen ja ulkonäköön liitetään.

Kerroin osallistujille, että heidän nimensä samoin kuin mahdollisesti mainitut ystävien tai paikkojen nimet muutetaan tutkimustekstissä tunnistamisen estämiseksi. Nuoret eivät kuitenkaan tunteneet olevan kovin huolissaan tunnistamisesta: useat kommentoivat, ettei se haittaa heitä. Tämä johtuu varmastikin tutkimuksen sinänsä vaarattoman oloisesta aiheesta. Osassa haastatteluista nousi kuitenkin esiin vaikeitakin aiheita. Lisäksi minun on mahdoton arvioida varmasti, mitkä asiat tuntuvat haastateltavista erityisen henkilökohtaisilta. Niinpä olen nuorten ensireaktioista huolimatta pyrkinyt tunnistamattomuuteen.

Kuten jo totesin, haastattelemani nuoret eivät missään nimessä ole kattava otos suomalaisista nuorista. Tästä huolimatta aineistoni kautta voidaan luodata niitä merkityksiä, joita suomalaisnuoret liittävät ulkonäköön ja pukeutumiseen. Haastateltavieni moninaiset taustat myös mahdollistavat

monikulttuurisuuden aspektin tarkastelun. Käyttämällä nimenomaan haastattelua aineiston keräämisen tapana olen pyrkinyt tuomaan esiin nuorten oman äänen.

4. Pukeutumisen ja ulkonäön merkitykset nuorille

Olen analysoinut aineistoa luotaamalla siinä muodostuvia merkityksiä. Aloitin analyysin kokoamalla yhteen erilaisia teemoja, joita haastatteluissa esiintyi. Osa näistä tuli esiin esittämieni kysymysten kautta, mutta osan teemoista haastateltavat itse toivat esiin. Teemojen avulla paikansin haastatteluista merkitystiheitä kohtia, joissa aihe tuntui heräävän eloon nuorten suussa. Keräämällä lainauksia teemoittain, aineiston keskeisimmät aihepiirit alkoivat hahmottua. Käsittelen aineistoa viiden aihepiirin kautta: oma tyyli, kaupallisuus, sukupuoli, erottautuminen ja monikulttuurisuus.

Näiden aihepiirien kautta olen pyrkinyt havainnoimaan aineiston merkitysrakenteita, jotka josinällään ovat mielenkiintoisia, mutta jotka myös kuvaavat sitä maailmaa, jossa haastatteleman nuoret elävät. Ennen kaikkea ne kuvaavat, miten nuoret ymmärtävät ja tulkitsevat maailmaansa. Lähestymistapani on ennen kaikkea aineistolähtöinen, vaikka luonnollisesti vaikutin itse suuresti aineistoon valitsemalla käsiteltävät teemat. Tarkoitankin aineistolähtöisyydellä sitä, että valitsin tähän tarkasteluun juuri ne kohdat, jotka tuntuivat olevan nuorille erityisen merkityksellisiä. Keskeistä tutkimukseni kannalta on ulkonäön jäsentyminen kulttuurisena ilmiönä nuorten puheessa. Huomioin, millä tavalla nuoret puhuvat erilaisista ulkonäköön liittyvistä asioista ja miten tämä tuo esiin heidän merkitysmaailmaansa.

Aloitan aineistoni käsittelyn kuvailemalla lyhyesti jokaista haastateltavaa. Neljä ensimmäistä haastateltavaa ovat taustoiltaan täysin suomalaisia. Lopuilla kuudella joko toinen tai molemmat vanhemmista ovat kotoisin jostain toisesta maasta. Huomasin vasta haastateltavien kuvauksia kirjoittaessani, että heidän ulkomaalainen vanhempansa on nimenomaan isä, eikä äiti. Tämä havainto herätti kysymyksiä ilmiön syistä ja lasten yleisyydestä monikulttuurisissa avioliitoissa riippuen vanhempien kotimaista, mutta nämä kysymykset eivät kuitenkaan kuulu tämän tutkimuksen piiriin. En myöskään pysty aineistoni perusteella arvioimaan tämän ilmiön mahdollista vaikutusta nuorten merkityksenantoihin, mutta en usko sen juurikaan vaikuttavan niihin. Aineistosta on tosin havaittavissa, että äidit vaikuttavat nuorten pukeutumiseen isää enemmän, joten tulokset olisivat saattaneet olla hieman toisenlaisia, jos nuorten ulkomaalainen vanhempi olisikin ollut äiti.

Käytän kaikista tutkimukseeni osallistuneista nuorista keksittyjä nimiä. Olen valinnut nimiksi suomalaiseen suuhun sopivia ja nuorilla yleisiä nimiä. Tällä valinnalla haluan sekä osaltaan estää haastateltavien tunnistamista että korostaa heidän suomalaisuuttaan. Pohdin pitkää sitä, miten

käsittelen nuorten toisaalla oleviin juuriin liittyviä tietoja. Vaikka ulkomaalaisia on Tampereellakin paljon, kaupunki on kuitenkin niin pieni, että maiden nimiä mainittaessa tunnistamisen riski kasvaa. Erityisesti näin on, jos kyseessä on maa, josta on tullut Suomeen vain vähän siirtolaisia. Kuitenkin halusin antaa tutkimuksen lukijoille jonkinlaisen käsityksen siitä, millä tavalla kunkin haastateltavani juuret ulottuvat Suomen ulkopuolelle. Olenkin päätenyt mainitsemaan vain sen maantieteellisen alueen, jolta nuorten vanhemmat ovat kotoisin, en maan nimiä.

Haastateltavien yhdistävä tekijä on Tampere, jossa he kaikki asuvat tai opiskelevat. Kaikki haastateltavat, vanhinta lukuun ottamatta, osallistuvat perus- tai toisen asteen opetukseen. Vanhinkin haastateltava suoritti haastattelun aikoihin viimeisiä ylioppilaskirjoituksiaan.

I Minttu

Minttu on 13-vuotias. Hänen pukeutumistaan määrittelee rock-musiikki. Koulussa hän pitää yleensä t-paitaa ja pillifarkkuja. Minttu hakee inspiraatiota omaan tyyliinsä bändien pukeutumisesta. Hän ostaa vaatteensa kirpputoreilta ja halvoista nuorten kaupoista kuten H&M:stä. Hän kiertele kaupoissa usein ja etsii kiinnostavia vaatteita. Joskus Minttu muokkaa ostamiaan vaatteita ja lainailee niitä kavereilta.

II Salla

Salla on 17-vuotias. Hän pukeutuu mielellään värikkäästi ja sekoittelee vaikutteita erilaisista tyyleistä. Salla on kokeillut kampauksia kaljusta irokeesiin. Vaatteensa hän ostaa yleensä kirpputoreilta. Sallan kaveripiirissä lainaillaan paljon vaatteita. Sallalla on monta itse tehtyä lävistystä, sekä yksi tatuointi. Hän ei halua kangistua kaavoihinsa tai lokeroitua, vaan kokeilee mielellään kaikenlaista vaihtelua ulkonäössään.

III Niko

Niko on 17-vuotias. Hän käyttää siistejä ja asiallisia vaatteita. Hän ostaa uusia vaatteita nuorten vaatekaupoista yleensä kausittain. Niko pitää merkkivaatteista, mutta usein ne ovat hänestä liian kalliita. Hän kokee olevansa enemmän eurooppalainen metroseksuaali kuin perinteinen suomalainen äijä. Hänen mielestään olisi hyvä, jos miehet kiinnostuisivat enemmän kosmetiikasta.

IV Tuomas

Tuomas on 18-vuotias. Hän käyttää yleensä mustia farkkuja ja tummia paitoja. Tumma pukeutuminen johtuu osittain raskaasta hevimusiikista, jota hän kuuntelee. Ketjuja ja teräskenkiä hän kuitenkin käyttää vain festareilla. Yleensä Tuomas ostaa vaatteita H&M:ltä, Espritistä ja Stockmannilta. Hän haluaa pukeutua yksilöllisesti, mutta ei kuitenkaan liian erikoisesti.

V Sami

Sami on 13-vuotias. Hän käyttää yleensä tummahkoja ja löysähköjä vaatteita. Usein hän pitää myös pipoa. Yleensä Sami käy ostoksilla äitinsä kanssa. Sami kokeilee erilaisia vaihtoehtoja ja pohtii tarkkaan, millaiset vaatteet ja asusteet sopivat yhteen. Sami haluaa mielellään erottautua, mutta pukeutua kuitenkin niin, että muutkin pitävät hänen tyylistään. Samin vanhemmat ovat kotoisin Etelä-Amerikasta. Hän on syntynyt Suomessa, mutta vierailee vanhempiensa kotimaassa kerran parissa vuodessa.

VI Janne

Janne on 14-vuotias. Hän kiinnittää huomiota pukeutumisessa eniten mukavuuteen, eikä pidä merkkivaatteista. Äiti ostaa Jannen vaatteet. Hän ei halua herättää pukeutumisellaan huomiota. Jannen isä on kotoisin Pohjois-Amerikasta. Hän on asunut Suomessa koko elämänsä, mutta haluaisi muuttaa isänsä kotimaahan.

VII Kirsi

Kirsi on 16-vuotias. Hän sekoittaa mielellään eri tyyliä, mutta pitää eniten mustasta. Kirsi ostaa vaatteita usein Helsingistä, Tampereella suosikkeja ovat Backstreet, H&M ja kirpputorit. Kirsi ihailee j-tyyliä ja japanilaista nuorisokulttuuria. Kirsi isä on kotoisin Itä-Euroopasta. Hän on asunut koko elämänsä Suomessa, mutta vierailee silloin tällöin isänsä kotimaassa ja muualla ulkomailla perheen luona.

VIII Emilia

Emilia on 16-vuotias. Hän käyttää yleensä farkkuja, jakkuja ja löysiä hiphop-vaatteita. Emilia käyttää paljon aikaa laittautumiseen ja meikkaamiseen. Hän harrastaa tanssimista. Emilian isä on kotoisin Etelä-Amerikasta. Emilia on asunut Suomessa aina, mutta vierailee isänsä kotimaassa joka toinen vuosi useamman kuukauden kerrallaan.

IX Johannes

Johannes on 17-vuotias. Hän pukeutuu mieluiten tummiin vaatteisiin. Johannes ostaa vaatteita harvoin, yleensä Seppälästä tai kirpputoreilta. Hän on myös tehnyt itse joitakin vaatteita. Johannes harrastaa kilpatanssia. Johanneksen isä on kotoisin Etelä-Euroopasta. Hän on asunut Suomessa koko elämänsä varhaislapsuutta lukuun ottamatta. Hän vierailee isänsä kotimaassa silloin tällöin.

X Sara

Sara on 21-vuotias. Hän työskentelee mallina ja opiskelee. Sara pitää muodikkaista ja tyylikkäistä vaatteista, mutta tällä hetkellä hän käyttää myös paljon urheiluvaatteita, koska niitä tarvitaan kurssilla, jota hän käy. Sara pitää meikkaamisesta ja laittautumisesta. Saran vanhemmat ovat kotoisin Baltiasta. Saralla ei ole Suomen kansalaisuutta, vaikka hän on asunut täällä koko elämänsä varhaislapsuutta lukuun ottamatta. Sara vierailee vanhempiensa kotimaassa silloin tällöin.

4.1. Oma tyyli

Oma tyyli esiintyi nuorten puheessa paljon. Oma tyyli on jotakin, jota nuoret etsivät, löytävät ja muokkaavat. Nuoret tarkoittavat sillä ulkonäköä, josta he itse pitävät ja johon muut ihmiset eivät ole vaikuttaneet ainakaan suorasti, vaan jonka he ovat itse valinneet. Oma tyyli on myös vahvasti aikasidonnainen käsite. Nuorten elämä jakautuu vaiheeseen, jolloin kuljettiin muiden mukana ja sen jälkeiseen aikaan, kun oma tyyli oli löydetty. Oma tyyli ei kuitenkaan ole staattinen, vaan se vaatii jatkuvaa ylläpitoa ja muokkaamista.

Itsenäistyessään nuoret alkavat määrätä omasta ruumiistaan. Wilska (2001, 63) näkee, että juuri vapautuakseen vanhempiensa fyysisestä kontrollista, nuoret alkavat pukeutua radikaalisti eri tavalla kuin vanhempansa tai käyttäytyä ”sopimattomasti”. Wilskan (em.) mukaan nuoret rakentavat aikuisidentiteettiään sekä henkisesti että ruumiillisesti juuri ulkoisen olemuksen kautta. Tähän kuuluvat ruumiin muokkaaminen, pukeutuminen ja fyysinen toiminta. Oma tyyli pyritään tuomaan esiin mahdollisimman selkeästi ulkoisesti ja samalla sen oletetaan heijastavan sisäistä olemusta.

Oman tyylin ylläpito

Oma tyylin muokkaaminen tarkoittaa jatkuvaa työtä. Yleensä tyyli tehdään seuraamalla idoleiden pukeutumista, käymällä ostoksilla, lainailemalla kavereilta ja tuunaamalla.

Idoleiden pukeutumisen suoraa kopioimista ei kuitenkaan tavoitella. Oman tyylin käsitteellä nimenomaan korostetaan, että ei matkita tai kopioida ketään. Edes idoleiden matkiminen ei ole siis luvallista, heiltä vain haetaan innoitusta ja ideoita *omaa tyyliin*. Matkimisen ja kopioinnin paheksuminen korostaa entisestään yksilöllisyyden arvostusta. Toisaalta nuoret myös tiedostavat, että täydellinen yksilöllisyys on mahdotonta:

Haluan tietysti erottautua, koska mä en tykkää yleensä olla samanlainen. Mutta jos joku on samanlainen ja määkin tykkään justiin siitä tyylistä, niin sitten mää tykkään pukeutua, mutta ei se voi sanoo, että mää matkin, koska kun mää itse tykkään. Mihin muuhun mää pukeutuisin sitten, koska mä en tykkää muista. (Sami)

Koska omaa tyyliä toteutetaan erityisesti ostamalla, täydellisen yksilöllisyyden saavuttaminen vaikeutuu entisestään. Nuoret muokkaavat tyyliään kaupoissa tarjolla olevista vaatteista ja asusteista, jotka väistämättä noudattelevat kunkin hetken muotia. Yksilöllisempään kulutukseen

pyritään kirpputoreilla, joista on mahdollista hankkia todellisia uniikkikappaleita. Käsittelen kulutukseen liittyviä teemoja tarkemmin seuraavassa luvussa 4.2.

Kavereilta lainailu on ilmainen tapa laajentaa omaa vaatekaappia.

Me ollaan vähän niinku sosialisoitu meidän vaatekaapit, eli jos kaverilla on joku kiva paita jota sä haluaisit vaik käyttää, niin sit sää niinkun pyydät luvan tai käyt lainaan sen, riippuu vähän kaverista. Ja tää paita esimerkiks mikä mul on nyt päällä, niin ei o mun paita, vaan mun kaveri jätti sen ja otti multa yhen paidan. Et se on vähän sellasta, se on siitä kivaa, että niinkun, sekottuu vähän ne vaatteet ja sitten huomaa että tykkääkin jostain toisesta paidasta. Niin sit voi vaihtaa niinku kokonaan. (Salla)

Lainailemalla saa vaihtelua, mutta sen voi myös nähdä luovan yhtenäisyyttä kaveripiirissä. Vaikka jokaisella on oma tyyli, kavereiden vaatteiden yhdistäminen siihen luo yhtenäisyyttä tyylien välille. Oman tyylin ja kaverin tyylin väliset rajat hämärtyvät, jos molemmat voivat käyttää samoja vaatteita. Sallan tapauksessa lainailu ei korvaa ostamista, vaan täydentää sitä. Kuitenkin lainailun, kuten myös kirpputorien käytön, kautta on mahdollista kyseenalaistaa uusien vaatteiden ostamista ja kulutuskulttuuria. Lainailu myös yhdistää siihen osallistuvia ja tekee heistä oman ryhmänsä. Toisten vaatteita käyttämällä nuori voikin vahvistaa suhteitaan heihin.

Kauppojen valikoimissa olevia tai kierrätettyjä vaatteita myös muokataan oman tyylin saavuttamiseksi. Tästä myös ”tuunaukseksi” nimitetystä ilmiöstä on tullut jo suorastaan oma muotinsa, eivätkä kaikki nuoret haluakaan kutsua muokkaamista tuunaukseksi, joka on jo kenties liian trendikäs käsite. Muokkaamisen kautta alkuperäinen tuote saa uusia merkityksiä ja se otetaan haltuun tekemisen kautta. Työstämällä vaatteista tulee omia ja ne kiinnittyvät omistajaansa. (Vrt. Ruohonen 2001, 105-106)

Joillekin nuorille tuunaus on pelkkää pintakiillotetta, kuten farkkujen koristamista kulutuksin, joihin malli on löydetty kaupassa myytävistä tuotteista. Muutama haastateltava kuitenkin kertoi luovasta vanhojen vaatteiden muokkaamisesta uuteen uskoon. Kirsi vähättelee omia taitojaan, mutta silti kuvailee moniosaisia muokkausoperaatioita:

Kässätunneilla justiin meen korjaan, nytkin piti mennä kaventaan toi yks korsetti minkä mää löysin kymmenellä eurolla, yks korsetti niin mä meen kaventaan sitä. Sitten toi, kun mun kaveri anto yhen hääpuvun mulle, mikä oli, missä oli täynnä kahvijalkiä niin mä meen sen värjään eka pes- ja lyhentää sillain rokkimaisemmaks. Justiin että en mää yleensä muuten tykkää ommella tai tehdä kun mä oon niin surkee siinä aina. (Kirsi)

Johannes kieltää harrastavansa tuunausta, mutta kertoo vaatimattomasti tehneensä itselleen housut ja nahkatakkin. Vaatteiden ompelua pidetään kuitenkin täysin eri asiana kuin tuunausta, jossa vanhasta vaatteesta muokataan uudenlainen. Johannes suhtautuu vaatteiden tekemiseen täysin tavallisena asiana. Hän oli nähnyt mukavan mallin, josta oli tehty kaavat ja sukulainen auttoi häntä ompelemisessa. Myös Tuomas on harkinnut jonkin vaatteet tekemistä itse, toistaiseksi hän saanut muutamia sukulaisensa ompelemia vaatteita. Vaatteiden tekeminen näyttyy mielestäni Johannekselle ja Tuomakselle todellisena mahdollisuutena saada jokin itseä miellyttävä ja yksilöllinen vaatekappale, vaikka suurimman osan vaatteistaan he ostavatkin kaupasta.

Omaa tyyliä voi ja pitää myös muokata kokonaisuudessaan. Tämä on jopa niin välttämätöntä, että ”niitä tyylejä ei oikein voi sanoa omikseen, ellei sitä on kunnolla muokannu” (Kirsi). Koko tyylin muokkaaminen tapahtuu yhdistämällä erilaisia ja erityylyisiä vaatteita ja asusteita muihin ulkonäkö valintoihin. Sekoittamisen ja muokkaamisen vaatimus korostaa yksilöllisyyden merkitystä. Yhdistämällä kauppoissa tarjottavia tuotteita uudella tavalla nuoret rikkovat valtavirran tarjoamaa tyyliä. Kaikkien mielestä oma tyyli ei ole edes mahdollinen ilman eri vaikutteiden sekoittamista.

Muokkaamisen vaatimus korostaa yksilöllisyyden tärkeyttä. Nuorilla on erilaisia suhtautumistapoja yksilöllisyyteen. Haastateltavat voisi jakaa kahteen ryhmään heidän suhtautumisensa perusteella. Osa pyrkii tuottamaan yksilöllisyyttä nimenomaan muokkaamisen ja erikoisten tyylien avulla. Toisille taas yksilöllisyys syntyy pikemminkin valitsemalla itselle sopivia tyylejä erilaisten trendien joukosta.

Muodin mukana kulkijat

Ruohonen (2001, 104) havaitsi, että nuoret näkevät muodin yksipuolisesti joko positiivisten tai negatiivisten merkitysten kautta. Hänen mukaansa muodilla on kaksijakoinen olemus: toisaalta se merkitsee ajanmukaisuutta, toisaalta jäljittelyä ja mielikuvituksen puutetta. Nuoret näkevät vain toisen puolen näistä olemuksista. Muotiin suhtautumisen kaksijakoisuus esiintyi myös tässä tutkimuksessa. Osalle muodin noudattaminen tarkoitti massan mukana kulkemisesta ja persoonallisuuden puutetta. Toisille taas muodin seuraaminen tuotti mielihyvää.

Haastateltavistani erityisesti Sara julistautui ”muodin mukana kulkijaksi”. Myös Emilia, Niko ja Sami voidaan lukea mukaan ryhmään, joka ostaa vaatteita nuortenvaateliikkeistä ja seurailee trendejä. Heidän pukeutumistaan parhaiten kuvaa kenties termi valtavirta, joka viittaa

kansainvälisten trendien noudattamiseen. Kuitenkin myös nämä nuoret korostivat, etteivät seuraa muotia sokeasti, vaan soveltavat sitä omista lähtökohdistaan. Valtavirta sisältää erilaisia trendejä, joista valitsemalla nuoret luovat omaa tyyliään.

Puhuessaan muodista, nuoret sivusivat usein tyyli- tai eräänlaista pukeutumisen kompetenssia. Muodikkuutta tärkeänä pitävät pukeutumista taitona, jonka voi hallita paremmin tai huonommin.

Sillei ettei mua pidettäs mitenkä tyhmänä tai jotain semmosta, että jollen mä osaa itseeni laittaa sillei kuntoon ja sitten on mukavaa kulkea silleen että mä oon pukeutunu ja kaikkee semmosta, koska sehän olis aika tyhmää jos ei tiedä miten pukeutua. (Sami)

Mää en esimerkiksi valitse itselleni kavereita tai ystäviä tai lähipiiriä ulkonäön takia tai niinku että, jossei se osaa mun mielestä pukeutua ei, en mää sitä kato yhtään, että mulle käy kaikki jos se oon vaan semmonen ihminen mistä mää ite tykkään ja mummiest se on tosi harmi jos niinku katotaan sen ulkonäön perusteella. (Sara)

Sara toteaa, ettei itse välitä siitä, osaako joku pukeutua vai ei. Kommentista käy kuitenkin ilmi, että hän itse arvioi toisten pukeutumista nimenomaan taitona, vaikka arvioinnin lopputulos ei sitten vaikuttaisikaan siihen, kenen kanssa hän viettää aikaansa. Samin ja Saran kommentit viittaavat siihen, että ulkonäön kautta arvioidaan muiden ominaisuuksia, tai ainakin oletetaan muiden arvioivan niitä. Vaikka nuoret korostavatkin, että makuun liittyvistä asioista ei voi kiistellä, silti puhe osaamisesta viittaa tietynlaiseen hyvän maun kompetenssiin. Muoti luo jatkuvasti uudelleen säännöstöä, jonka mukaan pukeutua. Arvioidessaan osaamista, nuoret tarkastelevat, miten hyvin toiset tuntevat tämän säännöstön. Vaikkapa leggingsit yhdistettynä minifarkkuhameeseen ovat tätä kirjoittaessani normaali tapa pukeutua, mutta ison t-paidan kanssa leggingsit ovat auttamattoman epämuodikkaat.

Sara työskentelee osa-aikaisesti mallina, joten hänelle muodin maailma on myös työtä. Hän ihailee ulkomaisten kuuluisuuksien pukeutumista, mutta toteaa, ettei heidän tyyliään voi Suomessa toteuttaa. Osaksi tämä johtuu kylmästä ilmastosta, mutta syynä on myös suomalaisten yleinen pukeutumistyyli. Sara vertaa sitä toisen kotimaansa tyyliin, joka on hänen mielestään paljon rohkeampaa. Siellä ihmiset uskaltavat seurata idoliensa pukeutumista. Sara kokee muutenkin, että hänen kahden kotimaansa muodit eroavat jonkin verran toisistaan. Hän haluaa pyrkiä siihen, että noudattaisi aina sen maan muotia, missä milloinkin on. Muodin seuraaminen on Saralle keino tuntea kuuluvuutta. Muodikkaan pukeutumisen kautta nuoret voivat liittää itsensä johonkin

ryhmään, varsinkin kun samanaikaisesti suosiossa on useampia muotityylejä. Saran tapauksessa vaatevalinnat luovat yhteyksiä ja eroja myös hänen kahden kotimaansa välille.

Muutokset omassa tyyliässä

Lähes kaikki haastateltavat kertoivat tyyliänsä muuttuneen heidän vanhetessaan. On luonnollista, että nuoret kokevat tyyliänsä kehittyneen ajan myötä: lasten vaatteet ovat erilaisia kuin teini-ikäisten vaatteet ja uusia muoti-ilmiöitä nousee pinnalle jokainen kausi. Myös vuosikymmeniä erotellaan mielellään niille tyyppillisten tyylien perusteella. Toisaalta tyylin muuttuminen on suhteellista: jollekin siirtyminen korkokengistä koriskenkiin on täydellinen tyylinmuutos, toiselle massamuodissa pitäytymistä. Nuoret myös haluavat jakaa pukeutumisensa karkeasti kahteen vaiheeseen: nuorempana tapahtuneeseen etsikköaikaan ja nykyiseen oman tyylin löytämiseen. Aikaisemmista ulkonäkökausista puhuttiin usein negatiiviseen sävyyn ja puolustellen.

Joskus pienempänä mä käytin kauheen värikkäitä vaatteita, jossa oli jotain palloja tai jotain, tai siis pienem- viime vuonna (naurahtaa). Kuitenkin, niin en mää, nyt mä oon päässy siitä vaiheesta ohi. (Emilia)

Kyllä mää oon tota niin, ööö, harhautunu tohon hiphop-kulttuuriin. Sillain välillä kun, no joskus ylä- ja ala-asteella, kun tuli nää löysät lökäpöksyt, niin kyllä mullakin oli semmotteet sitten. (Tuomas)

Nuoret halusivat sanoutua irti aikaisemmista tyyleistään. Usein puolusteltiin, että he kulkivat silloin muiden muodin mukaan. Tällä haluttiin tehdä ero nykyiseen pukeutumiseen, joka oli ”oman tyylin” mukaista. Eri tyylikausien vaihtelu olikin selvästi arvottunutta. Nuorempana, ja kenties ymmärtämättömänä, nuoret esittivät olleensa vaikutuksille alttiita ja käyttäneensä sellaisia vaatteita, mitä muutkin, tai ainakin vaatteita, jotka myöhemmin tuntuivat naurettavilta. Haastatteluhetkellä oli löydetty se oma juttu. Se, että nuoret olivat haastatteluhetkellä hyvin eri-ikäisiä, mutta lähes jokainen heistä koki juuri sen hetkisen tyylin omimmaksi, viittaakin siihen, että oman tyylin löytyminen ei ole kertaluontoinen tapahtuma, vaan jokainen muutos tuntuu sillä hetkellä juuri oikealta.

On se muuttunut aika paljonkin, nyt mä oon niinkun päässy semmoseen niinkun omaan pukeutumistyyliin. Että ala-asteella, yläasteella meni sillain niinkun että muut pukee noita niin määkin puen sitä samaa. Nyt mää seuraan niinkun omia askeleitani. (Tuomas)

Välillä aikaisempia pukeutumistyylejä saateltiin kuvata kokeiluina, joiden jälkeen palattiin omaan tyyliin. Toisaalta nuoret myös kokivat tyyliinsä kehittyneen pikkuhiljaa.

Kavereiden ja vanhempien vaikutusta omaan tyyliin vähäteltiin. Kuitenkin makutuomareina toimivat sekä vanhemmat, kaverit että tyttö- ja poikaystävät. Toisaalta aikaisempia tyyliävalintoja saatettiin perustella nimenomaan sen hetkisen kaveriporukan vaikutuksena. Nuorten puheesta huokuikin ajatus, että valintojen oli lähettävä heistä itsestään. Jos nojasi muiden antamiin vaikutuksiin, pukeutuminen ei ollut omaa eikä aitoa. Tämä oli yksi tapa väheksyä aikaisemmin omaksuttua tyyliä.

Salla ja Kirsi erosivat muista nuorista korostamalla jatkuvaa muutosta. Hekin mainitsivat ajan, jolloin pukeutuminen oli "samanlaista" kuin muilla, mutta nykyään he elivät jatkuvassa tyylien sekaotuksessa.

TK: Onks sulla ollu jotain eri kausia?

S: En määhän nyt sulle voi sanoa. Et siinä vaiheessa kun tai kun alko käymään töissä ja sai itse vähän panostaa siihen et mitä pitää päällään, niin se oli, yläaste kun alko, niin sen jälkeen on pukeutunu aika pitkälti samanlailla, vaikka just musiikkityyliä kuuntelu on vaihtunu, mutta se ei oo taas vaikuttanu pukeutumiseen. Että välillä o sellaisia päiviä että pitää mustaa ja välillä sellasia päiviä että pitää värikästä. Että en määhän koe sulleen lokeroituneeni johonkin tiettyyn tyyliin. (Salla)

Salla ja Kirsi eivät halua lokeroitua tiettyyn tyyliin, vaan sekoitella monenlaisia vaikutteita. Vaikka vaatetus vaihtelee, he eivät halua käyttää sanaa kausi, koska muutokset ovat joskus päivittäisiä ja ailahtelevat edestakaisin. Salla ja Kirsi eivät myöskään sitoudu mielestään mihinkään tiettyyn tyyliin. Päälle saatetaan pukea samanaikaisesti eri alakulttuureista tai tyyliäsuunnista sovellettuja vaatteita. Tyylien vaihtelu on itse tarkoitus. Muutos piristää ja tuo elämään hetkellistä uutuudenhohtoa. Osa vaihtelusta on kokeilunhalua. Salla on halunnut kokeilla kaikkea shokkiväreistä rastroihin ja kaljusta irokeesiin. Hän on päättänyt ottaa rastat uudelleen, koska ne tuntuivat hänelle sopivilta. Kokeilu itsessään tuo mielihyvää ja vaihtelemalla hyvin erilaisia tyyliä nuoret voivat osoittaa suvaitsevansa ja hyväksyvänsä erilaisuutta. Näenkin kokeilut keinona kuvitella itsensä toisenlaisena ja kiinnittää itseä moninaisempia ominaisuuksia hetkellisesti. Niiden kautta nuoret voivat myös löytää itseä miellyttävän pysyvemmän tyylin. Samalla he kuitenkin myös toisintavat oletusta siitä, että kokeilunhalu myös kuuluu nuoruuteen. Se voi olla yksi tapa toteuttaa nuoruuteen liittyviä merkityksiä.

Musiikkimaun kehittyminen liittyi tyylikausiin jonkin verran, mutta nuoret eivät kuitenkaan halunneet sitoa niitä tiukasti yhteen omalla kohdallaan. Muiden kohdalla oletuksia ulkonäön ja musiikkimaun yhteydestä tehtiin paljon hanakammin.

TK: Kertooko ne vaatteet paljon siitä miten joku ajattelee?

E: Kertoo ne. Esimerkiksi ne gootti, jos miettii goottia tai punkkaria niin kyllä niitten ajatusmaailmasta, heti ymmärtää pukeutumisesta. (Emilia)

Vaikka tämän hetkinen pukeutuminen oli monelle sen oman tyylin löytymisen tulosta, he epäilivät aikuisuuden tuovan tullessaan muutoksia. Yleisesti aikuisten pukeutumisesta pidettiin kuitenkin tylsänä ja ikävänä tulevaisuuden kuvana. Sitä määrittää hillitty ulkomuoto, persoonattomuus, konservatiivisuus ja tietynlainen keskivertous. Nuoret toivovat voivansa säilyttää oman tyyliensä tulevaisuudessakin, eikä pukeutua ”*vanhustyyliin*”. Toisaalta nuoret kuitenkin arvelevat työelämän vaikuttavan pukeutumiseen ja oman mielensäkin mahdollisesti muuttuvan iän myötä. Näin he asemoivat nuoret tuoreiden ja persoonallisten vaatteiden käyttäjiksi, joiden vastakohtana ovat tylsät aikuiset.

TK: No miten sää luulet että sä pukeudut kymmenen vuoden päästä?

S: Se ihan riippuu täysin siitä että millasta työtä mää alan tekeen, mutta tota jotenkin luulis, että kun kasvaa vanhemmaks että jotenkin tulis hillitympi tyyli, mutta mä toivon että mä en kangistu ihan niin paljoo. Että uskaltaa vieläkin yhdistellä jotakin, eikä sitten, toivon myös sitä työelämässä kun on, niin ei tarvis olla niin välttämättä niin asiallisen näköstä porukkaa kun nykyään on, että olis enemmän tilaa sille persoonallisuudelle. (Salla)

TK: No miten sää ajattelet, että sää pukeudut kymmenen vuoden päästä?

T: Toivottavasti en kovin pappamaisesti.

(Nauramme)

T: Et tota, jotain semmosta niinkun mikä sopis niinkun siihen mun ikäänikin sitten sillain. En mä usko että mä tulisin ehkä hirveesti muuttaan, mutta toisaalta mä veikkaan että ehkä musta vaatetus voi sitten tippua ehkä, niinkun sen määrä voi sitten ehkä tippua siinä vaiheessa.

TK: Minkä takia?

T: Emmä tiedä, ehkä sitä sitten tulee semmotteeks vanhaks konservatiiviks ja sitten tota niin, tai sitten sitä haluaa pukee välillä jotain muutakin. (Tuomas)

Toisaalta vaikka haastateltavat esittävät kritiikkiä aikuisten pukeutumisesta kohtaan, erityisesti oman tulevan pukeutumisensa kohdalla he näkevät myös mahdollisuuksia parantamiseen. Iän myötä on helpompi luoda ”*naisellinen ja seksikäs*” tyyli, mutta myös pukeutua ”*klassisemmin ja peittävämmiin*”. Vanheneminen tuokin tullessaan uusia mahdollisuuksia, joita on nuorempana

vaikeampi toteuttaa. Nuorin haastateltavista kuvitteli haastattelun aikana itselleen kokonaisen vaatekerran, jota käyttäisi vanhempana.:

Kymmenen vuoden päästä! No, mä käytän samaa tämmöstä vähän leveitä viiva semmosta kireitä farkkuja, ja sitten käyttäisin jotain, sanottais nyt jotain, kenkiä jotka on saatu kirpputorilta tai jostakin semmotteesta, taikka mää oon saanu ne jostakin. Ja sitten mää käyttäisin lippistä ja sitten ehkä jonkinlainen takki, mut en tiedä minkälainen takki, ja sitten jotain raidallisia paitoja taikka bändipaitoja ja jotain semmoitteita. Ja sitten hiukset on varmaan värjätty ja sitten varmaan jo sitten olis joku hieno koru jo korvassa. (Sami)

Sami näki aikahypyn toisessa päässä nuoren aikuisen, joka saa itse valita tyyliinsä ja käydä keikoilla ja elää omaa elämäänsä. Hänellä on mielikuva siitä, miten hän haluaisi tulevaisuudessa pukeutua, vaikka kyseinen ulkonäkö ei ehkä sopisi tai olisi mahdollinen hänelle juuri nyt. Samille on tärkeää pukeutua itselleen sopivalla tavalla. Hän ajattelee, että 13-vuotias ei voi onnistuneesti toteuttaa samanlaista tyyliä kuin kymmenen vuotta vanhempi. Toinen haastateltava ihanoi businesslookia, jota ei lukiolaisena voi vielä täysin luoda tai käyttää, mutta johon pyrkii tulevaisuudessa opintojensa kautta. Tulevaisuus tarjoaakin mahdollisuuden kuvitella itsensä toisenlaisena.

Työelämän vaikutuksiin suhtaudutaan kahdella tapaa. Toisaalta ne ovat asioita, jotka kuuluvat aikuisuuteen ja työssäoloon, ja ovat sen vuoksi hyväksyttäviä tai jopa ihailtavia. Erityisesti ne nuoret, joilla on toiveammatti, tai ainakin jonkinlainen käsitys tulevaisuuden alastaan, hyväksyvät työpukeutumisen osana sitä. Toisaalta monille haastateltaville omat toiveet ja mahdollisuudet olivat vielä epäselviä, eikä heillä ollut selkeää mielikuvaa mahdollisen ammatin vaikutuksista pukeutumiseen. Tällöin he myös korostivat enemmän persoonallisen pukeutumisen merkitystä.

Myös Ruohonen (2001, 125) havaitsi, että erityisesti ne nuoret, jotka pyrkivät pukeutumisen kautta itseilmaisuuksiin, kokivat kurinalaisen pukeutumisen koettelemuksena. Hänen mukaansa Suomessa pidetään yleensä itsestään selvänä, että monissa ammateissa on erilliset työvaatteet. Kaikki nuoret eivät kuitenkaan pidä tilannetta täysin perusteltuna. Nuoret, jotka rakentavat identiteettiään, saattavat kavahtaa sisäisen minänsä eristämistä ulkoisesta ruumiistaan.

Joskus myös harrastukset asettavat vaatimuksia ulkonäölle. Johannes harrastaa kilpatanssia ja aikoo osallistua roolipukukilpailuun. Molemmat harrastukset liittyvät ulkonäön kysymyksiin. Tanssijoilla on tiukat pukeutumisvaatimukset, samoin roolipukukilpailussa pyritään mahdollisimman lähelle valitun roolihahmon pukeutumista. Johannes erottaa harrastusten vaatiman pukeutumisen muusta pukeutumisestaan täysin, vaikka tietyt vaatimukset vaikuttavat myös ulkonäköön yleisesti.

Esimerkiksi kilpatanssissa vaaditut lyhyet hiukset ovat suhteellisen pysyvä ratkaisu. Johannes kasvattaisi mieluummin pitkät hiukset, ja välillä hänellä sellaiset aina onkin, mutta joutuu sitten vastoin tahtoaan katkaisemaan ne harrastuksen takia. Ainoastaan tämä tanssiharrastuksen ulkopuolellakin näkyvä vaatimus häiritsee häntä, tanssijan pukeutumista koskevat säännöt ovat Johanneksen mielestä hyväksyttäviä, koska ne kuuluvat asiaan. Pukeutumista koskevat säännöt ovatkin varmasti helpompia hyväksyä, sillä se eivät vaikuta ulkonäköön harrastuksen ulkopuolella. Usein nuorille on tärkeää, että on mahdollista liittää itseensä erilaisia ominaisuuksia vaihtelevasti. Näin he voivat valikoida kulloiseenkin tilanteeseen sopivan tavan esittää itsensä.

Ulkonäkömantrat

Vaikka nuoret kertovat oman tyylin olevan tärkeä asia, he korostavat ulkonäön olevan toissijaista. Ulkonäköön liittyikin paljon normeja, joiden toistelu Välimaa (2001, 92) vertaa mantraan. Haastatteluissa törmäsin erityisesti kolmeen eroteltavissa olevaan mantraan: ulkonäkö ei ole maailman tärkein asia, toisten ulkonäköä ei sovi arvostella ja teennäisyys on pahasta.

Se on niinkun tärkeä, tai siis mun mielestä pitää niinkun huolehtia siitä ulkonäöstään ja olla niinkun suhteellisen siisti. Ei tarvi olla mitään kovin huoliteltua aina joka päivä, mutta mun mielestä se ei niinkun oo, tai ainakaan mulle se ei niinkun oo ykkösasia. Et se voi jäädä sitten taka-alalle jos on tärkeempiäkin asioita. (Tuomas)

Vaikka monet myönsivätkin ulkonäön olevan heille tärkeää, silti haastateltavat toistelivat ensimmäisen mantran mukaisesti, että elämässä on muita paljon tärkeämpiäkin asioita. Myös Välimaa (2001, 92) törmäsi samaan mantraan nuorten puheessa. Liiallista keskittymistä ulkonäköön pidetään turhamaisena ja pinnallisena. Toisaalta nuoret kuitenkin törmäävät siihen ristiriitaan, että vastakkaiset asenteet on myös ilmaistava ulkonäön kautta, jos haluaa olla vakuuttava ja välittää asenteensa kaikille ympärillä oleville ihmisille. Nuorten on siis pidettävä yllä eräänlaista välinpitämättömyyttä ulkonäöstään ja samalla kuitenkin käytettävä ulkonäön muokkaamista välineenä tämän mielikuvan luomiseen.

Toinen mantra alleviivaa suvaitsevaisuutta. Kun kysyin keiden pukeutumisesta he eivät pidä, nuoret olivat nopeasti toteamassa, että kaikilla on oma tyylinsä, eikä sitä pidä arvostella. Myös Ruohonen (2001, 58) havaitsi omassa tutkimuksessaan nuorten pukeutumisesta, että tyyliä pidetään henkilökohtaisena asiana, johon ei ole sopivaa puuttua. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö nuorilla olisi ollut eri tyyleistä tiukkoja mielipiteitä. Inhokit sain selville kysymällä, mitä he eivät itse

laittaisi päälleen. Tällöin sain vastaukseksi arvioivaa puhetta, jossa eri tyylien ominaisuuksia ruodittiin. Vastenmieliset tyylit ovat oman tyylin vastakohtia. Hillittyä ja siistiä pukeutumista arvostava Niko ei pukeutuisi punk-tyyliin, erikoisia kirpputorivaatteita suosiva Kirsi ei pidä hoppersien tai pissisten kulutuskeskeisestä pukeutumistyylistä. Yleensä nuoret perustelivat vastenmielisyyttä sillä, ettei kyseinen pukeutuminen vain ollut heidän tyylistään. Muutamat kritisoivat inhokkityylinsä kalleutta tai epäkäytännöllisyyttä, eli pyrkivät hakemaan rationaalisia perusteita.

Kolmas mantra koskee oman tyylin rehellisyyttä ja teennäisyyden paheksuntaa. Nuoret kokevat ulkonäön asiaksi, joka tuo esille sen, keitä he ovat. Niinpä ulkonäön tietoista manipulointia pidettiin pahana. Pukeutumisen piti lähteä sisäisestä halusta, tai satunnaisesta mielentilasta, Sallan sanoin: *”tänään on aika keltanen päivä niin laitanpa jotain punasta päälle, ne sopii hyvin yhteen”*. Nuoret suhtautuivat epäilyksellä tietynlaisen vaikutelman luomiseen. Vaatteiden valitseminen tilanteen mukaan ymmärrettiin, jos kyseessä oli juhlat, jotka vaativat tavallista hienompaa pukeutumista. Muuten nuoret vierastivat ajatusta identiteettinsä säätelystä sosiaalisen tilanteen mukaan (vert. Utriainen 2006, 45). Liiallista suunnitelmallisuutta pidettiin eräänlaisena epärehellisyytenä. Omasta persoonallisesta pukeutumisesta ei kuulu tinkiä, sillä se oman identiteetin ilmentymä. Pukeutumisen lähtökohtien on löydettävä ihmisen sisältä, ei ulkopuolelta.

Tämä on hieman ristiriidassa sen kanssa, että nuoret kuitenkin pyrkivät kommunikoimaan kokemaansa minuuttaan oman tyylin kautta. Puhe oman tyylin tärkeydestä tuottaa mielestäni mielikuvaa ulkonäöstä identiteetin peilinä. Nuoret käyttävät tyylikeinoja ja ottavat haltuun vaatteiden ominaisuuksia sekä liittävät niitä itseensä. Ulkonäköä käytetään pintana, jonka kautta itsestä kerrotaan muille oman tyylin kautta. Oma tyyli voidaankin nähdä metaforana yksilöllisyydestä ja erityisyydestä. Yksilöllisyyttä tuetaan sitä korostavilla normeilla. Paheksamalla turhamaisuutta, teennäisyyttä ja muiden arvostelemista nuoret tulivat asettaneeksi pukeutumiselle tiettyjä ennakkovaatimuksia, vaikka korostivatkin jokaisen valinnan vapautta.

Yksilöllisyys korostuu jo vaatteiden hankinnassa. Nuoret puhuvat mielellään erityisesti erilaisista keinoista, kuten lainailusta, muokkaamisesta tai itse ompelemisesta. Näin he korostavat sitä vaivannäköä, jota oman tyylin ylläpito vaatii. Myös muodin mukana kulkeminen on vaativaa. Muodikkuuteen pyrkivät nuoret pitivät pukeutumista eräänlaisena taitona, jossa halusivat olla hyviä. Pukeutuminen onkin nuorille teko, joka kantaa mukanaan monenlaisia merkityksiä. Pukeutumalla

he tekevät itseään, erityisesti muiden silmille. Tekeminen koostuu monista vaiheista, joiden aikana nuoret rakentavat aina uusia mielikuvia itsestään, sekä itselleen että muille.

4.2. Kaupallistunut ulkonäkö

Ulkonäkö on nyky-yhteiskunnassa kietoutunut tiukasti kaupallisuuteen ja kulutukseen. Myös alun perin vastarintana alkavista nuorisokulttuureista tulee helposti kaupallisia, kun ne muotiteollisuus valjastaa ne käyttöönsä. Massakulutus ja kaupallisuus määrittelevätkin nykyään suurelta osin nuorten elämäntyyliä, ja monet ovat esittäneet huolensa hienovaraisempien kulttuuristen vivahteiden hautautumisesta niiden alle. Nuorten kuluttamat rahamäärät ovat kasvaneet vauhdilla parin viime vuosikymmenen aikana. (Wilska 2001, 60-62) Tuotantoon ja kulutukseen osallistuminen määrittääkin eräiden teorioiden mukaan nykynuorten aikuisidentiteettejä, joista on Wilskan mukaan tullut itse asiassa aikuisen *kuluttajan* identiteettejä. Kuluttaja keräilee tavaraa ja elämysmaailmoja hyvän elämän merkiksi. Wilska (emt., 62) toteaa kärjistäen, että ”*kun ennen ruumis tuotti tavaran (työllään), nykyään tuotteet tuottavat (oikeanlaisen) ruumiin.*”

Kuitenkin vuoden 2005 Nuorisobarometrin² (Wilska 2005) valossa voidaan sanoa, että suomalaisista nuorista välittyvä kuva ei ole niin kulutuskeskeinen kuin mitä kansainvälisissä tutkimuksissa on maalailtu. He eivät ole yhtä brändi- tai tyyli-tietoisia, eikä kulutus määritä suomalaisten nuorten identiteettiä samalla tavalla kuin monissa muissa länsimaissa. Nuorisobarometrissä korostuivat säästäväisten ja rationaalisten perusarvojen pysyvyys ja kulutustapojen luonteva vaihtuminen elämänvaiheiden mukana.

Oma tutkimukseni tukee osaltaan vuoden 2005 Nuorisobarometrin tuloksia. Haastattelemieni nuorten elämässä ulkonäköön liittyvä kulutus esiintyi voimakkaasti, mutta hyvin monitahoisella tavalla. Näenkin kulutuksen Ilmoisen (1993) tavoin monimuotoisena ilmiönä, jota voidaan tarkastella monista eri näkökulmista. Tässä tutkimuksessa keskityn siihen, miten ulkonäkökuluttaminen jäsentyy nuorten elämässä, millaisia toimintamalleja siihen liittyy ja miten nuoret kommunikoivat ulkonäköön liittyviä merkityksiä sen avulla. Koska kuluttaminen on hyvin arkipäiväistä, sen kautta on mahdollista tarkastella, millaisessa asemassa ulkonäkö on nuorten jokapäiväisessä elämässä. Kulutus paljastaa niitä merkityksiä, joita vaatteet ja ulkonäön muokkaaminen saa käytännössä.

---

² Vuosittain julkaistava Nuorisobarometri selvittää nuorten asenteita ja arvoja. Vuonna 2005 erikoisteemana käsiteltiin erilaisuutta ja erottautumista kulutuksen, elämäntavoitteiden, ulkonäön ja monikulttuurisuusksymysten kautta.

Shoppailu ja vanhemmat kulutuksen jäsentäjinä

Kaikki haastattelemanuoret harrastivat shoppailua eri muodoissa, lukuun ottamatta Jannea³, joka poikkesi muista haastateltavista monin muinkin tavoin. Usein oletetaan tyttöjen ja poikien kuluttavan toisistaan poikkeavin tavoin. Tämä mm. Wilskan (2001, 66-67) esiin tuoma ero miesten ja naisten ostoskulttuureissa ja kulutukseen suhtautumisessa ei kuitenkaan ollut näkyvä haastateltavieni puheessa. Wilskan mukaan nuoret naiset ovat perinteisesti keskittyneet turhuutena pidettyyn kauneudenhoitoon ja trendien seuraamiseen, kun taas nuoret miehet ovat kuluttaneet hyödyllisemmiksi miellettyihin harrastuksiin ja laitteisiin. Kuitenkin myös Wilska nostaa esiin nuorten miesten kulutuksen ”naisellistumisen”, joka on havaittavissa omassakin tutkimuksessani. Ulkonäön ja oman tyylien merkitys nuorille miehille on selvästi lisääntynyt. Korujen käyttö ja tukan värjäys on jo täysin sosiaalisesti hyväksyttävää ja ruumiin kauneuteen ja terveyteen suuntautunut kulutuskulttuuri on levinnyt myös ”tavallisten” nuorten miesten maailmaan. (emt., 67-68)

Koska tutkimukseni puitteissa käsiteltiin kulutusta ainoastaan ulkonäön kannalta, on tietysti mahdotonta arvioida eroavatko haastateltavat jotenkin toisistaan suhteessaan muuhun kulutukseen. Muiden tuotteiden ja palveluiden mukaan ottaminen voisikin antaa toisenlaisen kuvan. On myös huomattava, että tutkimukseni perusteella voidaan vertailla ainoastaan nuorten suhtautumista ja asenteita ulkonäkökuluttamiseen, eikä esimerkiksi siihen kulutettuja rahamääriä. On kuitenkin mielenkiintoista havaita, että kun kyseessä on ulkonäköön liittyvä ostoskäyttäytyminen, haastattelemanuoret eivät näytä erottuvan toisistaan sukupuolen perusteella. Sekä pojat että tytöt kertoivat shoppailevansa ja käyttävänsä aikaa ostosten tekoon. Ainoana erona voidaan pitää sitä, että pojat olettivat tyttöjen puhuvan vaatteista ja ostoksista heitä enemmän, tosin tytöt eivät halunneet vahvistaa tätä käsitystä. Muuten pojat ja tytöt puhuivat kuluttamisesta hyvin samantyyllisesti.⁴ Vuoden 2005 Nuorisobarometrissä havaittiin, että nuorten kulutustyyliä voitiin määrittellä tyypillisesti miehille tai naisille ominaisiksi (Wilska 2005, 78). Oman tutkimukseni perusteella voidaan kuitenkin päätellä, että suhteessaan ulkonäkökuluttamiseen poikien ja tyttöjen on mahdollista omaksua samanlaisia kulutustyyliä tai niistä puhumisen tapoja.

---

³ Toisin kuin muut haastateltavat, Janne toisti koko haastattelun ajan, että ei välitä miten pukeutuu. Lisää Jannesta sivulla 74.

⁴ Lisää sukupuolen ilmentymisestä haastatteluissa luvussa 4.3.

Nuoret ovat hyvin hintatietoisia. Tilastojen mukaan noin puolet suomalaisista nuorista pitää edullista hintaa tärkeänä kriteerinä ostopäätöstä tehtäessä, 15–19 -vuotiaista vielä useampi. Hinnan edelle menevät kestävyys, laatu ja ulkonäkö. (emt., 74) Puhuessaan vaatteiden hankkimisesta, haastateltavani yleensä mainitsivatkin hinnan keskeisenä kriteerinä, vaikka muut asiat saattoivatkin olla ensimmäisiä vaikuttavia tekijöitä.

TK: Mitä on ne perusteet millä perusteella sää valittet vaatteet?

N: No yleensä se on se, että millanen ulkonäkö on. Yleensä ehkä väri on se tärkein ja sitten miltä se näyttää päällä ja että se on hienon näkönen. Eikä viä sitten, että ei oo hirveen kallis kuitenkaan, että en mää yleensä mitään yli viidenkytä euron vaatteita, paljon ei oo tullu ostettua. (Niko)

Hinta ja erityisesti tuotteiden kalleus nousi esiin monessa haastattelussa. Nuorten kuluttamiselle tuntuukin olevan tyypillistä pienempien ja halvempien tuotteiden ostaminen. Usein vanhemmat rahoittavat isoimmat ja tarpeellisimmat hankinnat ja muut ostokset nuoret tekevät omista käyttövaroistaan. Vaateostokset myös kilpailevat muun kulutuksen kanssa. Nuorten tulot ovat pienet, mikä korostaa hintojen merkitystä. Hinta asettaakin rajoituksia nuorten valinnoille ja mahdollisuuksille tuottaa merkityksiä. Toisaalta tuotteiden kalleus kenties saa nuoret luomaan tyyliään halvemmalla tavalla ja poikkeamaan valmiiksi tuotetuista merkityksistä.

Osa nuorista käy kiertelemässä kauppoja joka viikko, osa tekee ostoksensa kuukauden tai parin välein. Tuomas kertoo ostavansa vaatteita ”aina kun mää löydän jotain kivaa ja sitten mulla ei oo huoli rahasta.” Hänelle ostoksilla käynti on myös ajanvietettä, mutta ei niin tärkeätä, etteivätkö monet muut asiat menisi sen edelle. Sara puolestaan suhtautuu ostoksilla käyntiin vakavammin. Hän tekee ostoksia mielellään myös yksin, koska pystyy silloin keskittymään itse asiaan. Saralle ostosreissut käyvätkin työstä:

Nyt mul ei oo ollu missään tapauksessa mahdollista, mutta kun ei oo ollu aikaa, mut sit kun mä meen, niin mä meen ja oon siä kauan ja tuhlaan paljon rahaa, mut onneks se on vaan kerran tai kuukaudessa tai kahdessa kuukaudessa. - - Mullon välillä semmosia kausia et mä haluun olla vaan yksin et mä pystyn vaan niinku tähtään siihen shoppailuun, mut joskus mä haluun myös makutuomaria mukaan niinku äitin tai poikaystävän. (Sara)

Vaikka nuoret korostavat oman mielipiteen merkitystä vaatevalinnoissa, muut voivat olla mukana ostoksilla makutuomarin roolissa. Makutuomareina ostoksilla toimivat äidin lisäksi kaverit ja tyttö- tai poikaystävät. Isät puolestaan eivät juuri tunnu osallistuvan vaatevalintoihin. He saattavat korkeintaan antaa rahaa ostoksiin. Rahan antaminen onkin vanhempien konkreettisin keino

vaikuttaa nuorten pukeutumiseen. Nuoret esimerkiksi saattavat lähteä mielellään vanhempien kanssa ostoksille sen vuoksi, että silloin heiltä on helpompi saada rahaa hankintoihin.

Wilska (2005, 78) toteaa vuoden 2005 Nuorisobarometrin perusteella, että vanhempien ja erityisesti äitien koulutustasolla ja heiltä saatavalla taloudellisella tuella on yllättävän suuri merkitys nuorten kulutustyylien määrittymisessä. Sitä vastoin Ruohonen (2001, 90) havaitsi tutkimuksessaan, että nuorten kulutus ei tuntunut olevan suoraviivaisesti riippuvaista vanhempien koulutustasosta. Nämä ristiriitaiset havainnot perustuvat oletukselle, että koulutustaso ilmentää myös ainakin jollain asteella tulotaso, sillä tutkimuksissa ei selvitetty vanhempien tuloja. On totta, että tyhjistä ei nyhjästä, eli pienituloisten vanhempien on vaikea rahoittaa lastensa kulutusta samalla tavalla kuin varakkaampien. Ruohonen kuitenkin ehdottaa havainnolleen neljää selitystä. Ensinnäkin monilla nuorilla on omia tuloja, joilla he rahoittavat ostoksiaan. Toiseksi pienituloiset haluavat lastensa olevan edustavia ja voivan pukeutua ja harrastaa kuten muut samanikäiset. Kolmanneksi nuoret ovat monesti hyvin voimakastahtoisia pukeutumisen suhteen. Neljänneksi kulutuksen jakautumista tasoittaa myös se, että on myös varakkaiden perheiden nuoria, jotka kieltäytyvät heille tarjoutuvista kulutusmahdollisuuksista.

Tutkimukseni ja arkiymmärrykseni tukevat käsitystä, että vanhempien tulotaso ei ole ainoa asia, joka vaikuttaa nuorten kulutukseen. Haastatteluissa esiintyi viitteitä eräänlaisesta tasapäisyyden normista. En kysynyt haastatteluissa nuorten käyttämiä rahasummia tai heidän vanhempiensa tuloja. Tein kuitenkin noin puolet haastatteluista nuorten kodeissa, joten asuntojen koon ja sijaintien perusteella voin arvioida, että nuorten vanhempien tulotasot vaihtelivat mainittavasti. Toisaalta kaikki nuorten rahankäyttöä koskeva puhe oli hyvin samanlaista. Todellisuudessa heidän käytössään olevat varat voivat olla hyvinkin erisuuruisia, mutta vaikuttaa siltä, että tästä huolimatta kaikki pyrkivät eräänlaisen keskiluokkaisen mielikuvan luomiseen. Rahaa tulee olla tarpeeksi, mutta ei liikaa. Nuorten puheesta käy ilmi, että ”snobbailua” ei arvosteta, mutta toisaalta ei myöskään haluta antaa mielikuvaa köyhyydestä.

Haastattelemillani nuorilla oli erilaisia tulonlähteitä. Monet kävivät töissä joko satunnaisesti tai viikoittain. Osa saa vanhemmilta viikko- tai kuukausirahaa, tai sitten harkinnanvaraisesti käyttövaraa. Yksi mainitsi myös saamansa opintotuen, joka oli parikymmentä euroa kuussa.

Nuoret ostavat vaatteensa yleensä itse, vaikka joskus vanhemmat saattavatkin olla mukana makutuomareina tai maksumiehinä. Kaksi nuorinta poikaa kertoo kuitenkin käyvänsä yleensä

ostoksilla äitinsä kanssa. Heistä Janne, ainoana haastateltavista, kertoi olevansa vaateostoksilla täysin passiivinen: ”*Mä en tee mitään, mä vaan seuraan [äitiä].*” Muut nuoret korostavat päättävänsä itse vaatteistaan. Tämä tukee käsitystä oman tyylin tärkeydestä. Vaikka ostoksilla käynti oli joillekin nuorista myös sosiaalinen tapahtuma, jota harrastettiin kavereiden kanssa, he halusivat alleviivata, että he päättävät itse omasta tyylistään.

No, totta kai kavereitten, kaverit kuitenkin aina yrittää saada mukaan kauppoille. Pitäis lähtee yksin, kyä mä oon siihen ihan tottunu. - - Kyllä me siis tuunataan just vaatteita ja välillä lainaillaan. - - Mun kaverit on aika lailla erilaisia kun mää et ei ne silleen [vaikuta pukeutumiseen]. (Minttu)

Nuorille on tärkeää päättää itse pukeutumisestaan. Välillä oman mielipiteen korostaminen sai jopa hieman huvittavia muotoja, esimerkiksi Saran korostaessa omaa tyyliään ja samalla kertoessa aina kysyvänsä äidin mielipidettä.

TK: Joo. Kuinka paljon teidän äiti vaikuttaa sun pukeutumiseen?

S: No sanotaan kai, että aina kun mä oon ostanu tai ostan jotain niin mä aina kysyn äitiltä. Yleensä mitä mieltä asiasta ollu, mutta ei se muhun niinku tyyllillisesti vaikuta, että kyllä mul on oma tyyli mistä mä ite tykkään. (Sara)

Sami taas korostaa äidin puuttuvan vain käytännöllisiin asioihin, kuten vaateen kokoon tai kestävyYTEEN. Näiden hän ei kuitenkaan selvästikään katso olevan asioita, jotka kyseenalaistaisivat hänen itsemääräämisoikeutensa. Äidit (ja nimenomaan äidit) ovatkin monelle nuorelle eräänlaisia käytännöllisiä vaa’ankieliä, joiden avulla itse valituista vaatteista erotellaan jyvät akanoista. Äitien vaikutus hyväksytään useimmiten, jos se koskee vaateen käytännöllisiä puolia, mutta tyyllillisesti heitä ei juuri kuunnella, vaikka usein tyyli ja käytännöllisyys ovatkin toisiinsa kietoutuneita. Tosin muista haastateltavista poiketen Johannes toteaa, että heillä on äidin kanssa samanlainen maku, äiti on toiminut eräänlaisena inspiraationa hänen valinnalleen käyttää mustia ja tummia vaatteita.

TK: Meneekö teillä maku samaan? Tekeekö sun mieli joskus ostaa jotain, mitä sä tiedät et sun äiti ei tykkäis?

J: En, meil on sama maku mun äitin kans.

TK: Entäs isä?

J: Se laittaa mitä sen vaimo haluaa, ostaa sille.

TK: Mut vaikuttaako, onko se koskaan kommentoinu sun vaatteita?

J: Ei oo mitään. (Johannes)

Isät esiintyvät harvemmin pukeutumispuheessa. Heidän etäisyytensä aiheesta heijastuu mainiosti yllä olevasta keskustelustani Johanneksen kanssa. Johannekselle isän vaikutus omaan

pukeutumiseen on niin mahdoton ajatus, että kun kysyn asiasta, hän ymmärtää kysymyksen tarkoittavan isän itsensä pukeutumista. Janne puolestaan kertoo tapauksesta, jossa isä halusi välttämättä ostaa hänelle housut eräästä nuortenvaateliikkeestä, jossa hän ei itse muuten ikinä kävisi. Huomattavaa on, että Janne suostui ottamaan housut, vaikka muuten puhui täysin vastaan trendikkäitä vaatteita. Mielenkiintoista on myös, miksi isä halusi kyseisen vaateen pojalleen, eikä hän tuntenut tämän mielipiteitä vai pyrki hän muuttamaan poikansa pukeutumista. Joka tapauksessa Janne oli haastateltavistani kaikkein vähiten kiinnostunut ulkonäöstä ja pukeutumisesta. Hänelle vaatteet ja ostoksilla käyminen tuntui olevan välttämätön paha ja hän pyrki mahdollisimman vaivattomaan pukeutumiseen.

Äitien suurempi vaikutus pukeutumiseen heijastelee kenties nuorten vanhempien sukupolven suhdetta kulutuskäyttäytymiseen. Heihin pätee nuoria itseään paremmin oletus erosta miesten ja naisten ostoskulttuurien välillä. Vanhempien ikäluokkien keskuudessa naiset ovat selkeästi kiinnostuneempia vaatteista ja ulkonäöstä. Perheen äidit ovat myös perinteisesti huolehtineet lasten hoidosta ja vaatettamisesta.

Kuitenkin nuoret korostavat omien valintojensa tärkeyttä. Itsenäinen kuluttaminen onkin tie omaehtoisempaan merkitysten tuottamiseen. Käymällä yksin tai kavereiden kanssa kauppoilla nuoret harjoittelevat itsenäistymistä, mutta samalla myös voimistavat kuluttajan identiteettiään, kun oman itsensä määrittäminen pohjautuu voimakkaasti kulutusvalinnoille.

Merkkivaatteet

Merkkivaatteista on tullut olennainen osa muodikkautta. 1980-luvulla Levi's merkin farkut olivat suosiossa, 2000-luvun nuoren trendikäs valinta on ruotsalainen Acne. Nuorten naisten suosimissa muotilehdissä vertaillaan tuotteita ja välitetään tietoa kulloinkin kuumimmista merkeistä.

Merkkivaatteiden mainitseminen haastatteluissa herätti yleensä mielipiteitä. Nuorten puheen perusteella merkkituotteita ei sovi ylistää varauksettomasti. Niko toteaa käyttävänsä mielellään merkkivaatteita, vaikka ei voikaan ostaa niitä kovin usein kalliin hinnan vuoksi. Kuitenkin hän toisaalla haastattelussa luokittelee koulunsa oppilaiden pukeutumista seuraavasti:

Sitten siä on näitä, että kaikki vaatteet on jotain muotivaatteita, lacostee, hilfigeriä ja tämmösiä. Ne on semmoset mitä siä vähän katotaan pitkään, että tämmösiä muotipellejä,

että pitää kaikki olla aina jotain merkkejä, niistä ei oikeen tykätä siellä. Sitten siä on tämmösiä ihan perus, että on niinkun pari kalliimpaa vaatetta ja tällain näin, mihin määkin mielestäni kuulun. Että ei mitään, että kaikki on muotia, mutta sitten kuitenkin vähän kattoo sen ulkonäkönsä perään, ettei näytä ihan miltä sattuu. (Niko)

Vaikuttaa siltä, että Nikon mielestä merkkivaatteisiin on suhtauduttava varovaisesti. Toisaalta niihin ei kuulu kiinnittää sen suurempaa huomiota, mutta kuitenkin on vältettävä merkkivaatteiden liiallista käyttöä. Sami mainitsi nimityksen hokari, jota käytetään merkkivaatteita käyttävästä henkilöstä:

Siis niinkun semmonen, joka käyttää merkkihousuja, semmotteita verkkareita ja sitten käyttää tämmötteitä [näyttää pikeepaitaansa], mutta ne on paljon sillain merkikkäämpiä, että lukee Nike taikka Adidas jotain ja sitten joku lippis. Merkkityyppettä, jotka käyttää merkkivaatteita kokonaan. Ja sitten ne käyttää verkkareita ja sitten ne kulkee kaikki aina yhdessä tällein. (Sami)

Emilia käyttää kalliisti pukeutuvista termiä snobi. Kumpikaan nimityksistä ei ole erityisen mairitteleva, vaikka ei varsinaisesti haukkumasanakaan. Niihin liittyy ajatus sisäpiiristä ja ulkopuolelle sulkemisesta. Merkkivaatteet ovat tehokas keino luoda yhtenäinen ryhmä. Niiden käyttäminen välittää viestin muille nuorille, joilla ei ole varaa tai jotka ovat valinneet olla käyttämättä merkkivaatteita. Tulkitsen nuorten puhuvan merkkivaatteita vastaan korostaakseen keskiarvoon pyrkimistä. ”Liika” merkkivaatteiden käyttö rikkoo luodun mielikuvan ”sopivasta” varallisuudesta. Haukkuessaan tunnettua vaatemerkkiä nuoret korostavat vastustavansa tuhlailua ja varallisuuden näyttämistä ulkoisesti.

Joitakin nuoria merkkivaatteiden käyttäminen houkuttaa, kuten Nikon yllä olevasta kommentista on pääteltävissä. Myös Emilia myöntää, että jos hänellä olisi enemmän rahaa käytössä, hän pukeutuisi ehkä ” *paljon kalliimmin, paljon snobimmin. Mutta toisaalta - - voi olla, että mä käyttäisin sen rahan vähän älykkäämmin sitten.* ” Kalliit merkkivaatteet siis houkuttavat, mutta kuitenkin niiden ostamista pidetään tuhlauksena. Vaarana on myös tulla luetuksi ”snobien” tai ”hokarien” ryhmään. Silti tuotemerkki voi tuoda tietynlaista varmuutta siitä, että tuote on ”hyväksytty”, eli sen ulkonäköön ei välttämättä kohdisteta negatiivisia kommentteja, koska tuotemerkki osoittaa tuotteen olevan muodikas.

Merkkivaatteiden vaarallisuus piilee kenties juuri siinä, että niiden hinta on selkeästi merkistä pääteltävissä. Nuorilla on käsitys siitä, mitä tietyllä tuotemerkillä varustetut tuotteet voivat maksaa.

Merkkivaatteet kertovat varallisuudesta. Ne myös voidaan tulkita yritykseksi pönkittää omaa itsetuntoa ja nousta muiden yläpuolelle.

TK: Minkä takia sä luulet että ihmiset haluaa ostaa niitä?

J: Koska ne haluaa olla itse erikoisia. Omalla tavallaan yrittää olla, ajattelee olevansa parempia kun toiset, kun on tämä ja tämä ja tämä. (Janne)

Jos jollain ihmisellä on rahaa ja halua maksaa siitä lacosten krokotiilistä sen verran, niin antaa mennä vaan, mutta mä en nää sitä mitenkään tärkeänä. En mää ikinä tarkista ihmisten vaatteiden merkkejä. (Salla)

Ilmeisesti Salla kuitenkin arvelee, että joillakin on tapana katsoa, mitä merkkiä muiden vaatteet ovat, vaikka hän itse kieltää kiinnittävänsä asiaan huomiota. Joskus merkin huomaamista on kuitenkin vaikea välttää, kun se peittää koko paidan rintamuksen. Jotkut nuorista kertovatkin välttävänsä vaatteita, joissa merkki esiintyy liian hallitsevana. Vaikuttaakin siltä, että liiallinen merkkivaatteiden käyttäminen on jollakin tapaa epäilyttävää. Merkkivaatteet viittaavat siihen, että niitä käyttävillä nuorilla on runsaasti käyttövaroja. Niinpä merkit tekevät näkyväksi tuloeroihin perustuvan rajan nuorten välillä. Merkkivaatteiden pilkkaaminen voidaankin tulkita tämän eronteon merkittävyyden horjuttamiseksi.

Eräs keino pilkata merkkivaatteita on niiden hinnan vertaaminen laatuun. Nuorten mukaan korkea hinta johtuu vain merkistä; itse tuotteet kuitenkin valmistetaan samasta materiaalista kuin muutkin tuotteet.

Mä en siis tykkää näistä trendijutuista. Ne on tyhmiä, tosi kalliita, vaikka ne onkin kaikki saman arvosia, kaikki ne kuidut mitä käytetään, niin ne on silti kalliimpia, koska niissä on yks nimilappu, niin siinä ei oo mitään järkee mun mielestä. (Janne)

Onhan se hienoo, jos on joku merkkivaate, mutta ei sillä oikeestaan oo väliä, koska kaikki halpisketjutkin jo osaa tehdä ihan samanlaisia tai siis kopioida niitä merkkejä, tuotteita. (Emilia)

Nuorille merkkivaatteet ovatkin statussymboleja. Niihin ei yhdisty niinkään mielikuva laadusta, vaan kalleudesta. Hinnan korostaminen on myös tapa korostaa oman toiminnan rationaalisuutta. Nuoret painottavat, etteivät tuhlaa rahaa merkkivaatteisiin, sillä silloin ainoa lisäarvo on ”yks nimilappu”.

Kulutuskriittisyys

Myös nuorten asenteissa on nähtävissä nykypäivän suoritus- ja kilpailuyhteiskunnan arvoja, joiden keskiöstä löytyy myös ulkonäkö ja kulutus (Valtari 2005). Toisaalta nuoret voivat myös esittää kritiikkiä näitä arvoja kohtaan kuluttamalla ja pukeutumalla toisin. Ganetzin (1995, 72-73) mukaan nuorten pukeutuminen sisältää sekä mukautumisen että vastustamisen elementtejä. Ganetz korostaa vastakulttuurien ja muodin yhteenkietoutuneisuutta. Alakulttuurit ovat vaatesuunnittelijoille tärkeitä inspiraation lähteitä, mutta siirtyessään suunnittelijan pöydälle tietyn tyylin merkitys vastavirralle vähenee ja erikoisuutta tavoittelevien nuorten on haettava uuden tyyllisiä erottautumiskeinoja. Toisaalta kaikki tyylit saavat Ganetzin mukaan aina vaikutteita muotiteollisuudesta, joten nuorten on mahdotonta olla siitä täysin riippumattomia.

Osa haastattelemistani nuorista esitti hyvin kulutuskriittisiä mielipiteitä. He arvostelevat jatkuvaa kulutushysteriaa, jossa shoppailusta on tullut päivittäinen huvi, ostamista ostamisen vuoksi.

Joka päivä näkee monta kymmentä kassia, kalliin kaupan muovipussia, joka puolella, melkeen joka päivä pitää ostaa uus vaate. (Johannes)

Just sellaset isot kaupat, jossa on paljon ihmisiä varsinkin alennusmyyntien aikaan on tosi ahdistavia. Kun kaikki hipelöi, saa euron halvemmalla, näin. (Salla)

Johannes ja Salla tekevät itse ostoksia myös tavallisissa kaupoissa, mutta kuluttavat myös toisin kirpputoreilla, tekemällä itse vaatteita tai lainailemalla niitä kavereilta. Ruohosen (2001, 48) mukaan kirpputori-ilmiö nousi pinnalle 1990-luvulla, osittain taloudellisen laman seurauksena, mutta kenties myös tietoisena vastarektiona kaupalliselle nuorisomuodille. Toisin kuluttaminen ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita kulutuskriittistä suhtautumista. Kirsi yhdistää kaikenlaisia kulutuksen tapoja omassa tyyliinsään:

Saattaa joskus olla Hennesistä, sitten justiin Backstreetiltä, Kaunotar ja Kulkuri⁵, kirpparit, sitten riippuu justiin, että kun mä en osta niin paljon vaatteita nykyään, kun niitton vaikeita löytää, sit mulla saattaa olla vaatteita vuosienkin takaa. - - Mä saisin jo nytten hankkia tatuoinnin ja lävistyksiä, mut se on vaan se, että ei oo koskaan ollu rahaa tai sitten ei oo vaan jaksanu hankkia niitä, että mä oon aatellu sitten joku päivä meen heti ku mulla on kasa rahaa. - - Jos mä kävisin Japanissa niin sieltä varmaan lähtis varmaan kokonainen vaatekaappi mukaan sillai kun siellä mää rakastan niitten vaatetyyliä todella paljon. - - Mää

---

⁵ Tamperelainen käytettyjen vaatteiden kauppa.

meen yleensä mielenjohteittein mukaan mukana et mä haluan nyt tehdä tätä ja sitä mää teen sen monesti. (Kirsi)

Kirsin tapaus osoittaa, kuinka nuorten rahapula on hyvin suhteellista. Hänellä ei ole vielä ollut tarpeeksi rahaa lävistykseseen ja myös monet tamperelaiset erikoisvaateliikkeet ovat hänestä kalliita. Toisaalta hän muisteli haastattelun aikana taannoista Englannin matkaansa ja sieltä ostettuja vaatteita, ja säästi rahaa Japanin matkaa varten. Se, mihin rahaa viime kädessä riittää ja mistä pihistellään, riippuukin nuoren omista valinnoista. Kulutuskirittisyys tai kirpputoreilta ostaminen ei myöskään välttämättä tarkoita, että nuori käyttäisi vähemmän rahaa vaatehankintoihin. Erityisesti kirpputoreilta paljon vaatteita ostavat nuoret kiertelevät niillä usein joka viikko, koska valikoimat muuttuvat nopeasti ja useimmiten vaatteita on vain yksi kappale. Esimerkiksi Minttu kiertelee kavereidensa kanssa paljon kirpputoreilla ja muokkaa ostettuja vaatteita sitten yhdessä. Heidän toimintansa onkin kuin vastavirran versio ostoskeskusta kiertävistä tyttöporukoista (ks. esim. Ganetz 1995).

Ulkonäöllä voidaan siis pyrkiä luomaan myös kulutuskiittinen mielikuva. Epäkaupallisen pukeutumisen kautta nuoret määrittelevät itsensä tiettyyn joukkoon, joka suhtautuu epäilevästi uutuuttaan kiiltelevään pintamuotiin. He saattavat myös kiinnittyä pukeutumisensa kautta esimerkiksi ympäristönsuojeluun. Toisaalta kirpputorivaatteet voivat erityisesti hieman vanhempien nuorten keskuudessa olla keino sulautua muihin nuoriin ja suosittuihin ”vihreisiin” elämänarvoihin.

Kuluttaminen on hyvin konkreettisella tavalla itsensä tekemistä. Juuri tämän vuoksi halusin tarkastella, miten nuoret puhuvat vaatteiden hankkimisesta ja millaisia tapoja heillä on kuluttaa ulkonäkönsä. Haastattelemieni nuorten arjessa kulutus on jokapäiväisessä roolissa. Nekin nuoret, jotka esittivät kulutuskiittisiä mielipiteitä, toteuttavat silti identiteettiään nimenomaan ulkonäön ja kulutuksen kautta. Heidän valintansa on kuluttaa toisin kirpputoreilla, mutta hekin toteuttavat itseään ulkonäön ja viime kädessä sitä muokkaavien tuotteiden ja ostopalvelujen kautta.

Osalle nuorista kuluttaminen on sosiaalista toimintaa. Kulutuksen kautta haetaan mielihyvän kokemuksia ja luodaan mielikuvia omasta itsestä. Osa nuorista pyrkii kasvattamaan omia kulutusmahdollisuuksia, jotta he voisivat mahdollisimman hyvin toteuttaa itseään pukeutumisen kautta. Nykyinen muotiteollisuuden monimuotoisuus tarjoaa mahdollisuuden yhdistellä vaikutteita hyvin omintakeisesti. Vaikka haastattelemani nuoret suhtautuvat pääasiassa kielteisesti brändeihin ja merkkituotteisiin ja kokeilevat vaihtoehtoisia vaatteiden hankintatapoja, päätyvät he siitä

huolimatta toteuttamaan itseään usein kaupallisin keinoin. Tutkimukseni nuoret joutuvatkin ulkonäköön liittyvissä kysymyksissä luovimaan kaupallisen kulutuksen ja kulutuskritiikin ristiaallokossa.

Ulkonäön kaupallistuminen on toisaalta tuonut saataville enemmän vaihtoehtoja muotiteollisuuden lanseeratessa markkinoille uusia kokoelmia joka kausi. Toisaalta nämä valinnat kuitenkin rajoittavat mahdollisuutta kuvitella itsensä toisenlaisena esittämällä tietyt ja ennalta pureskellut mallit pukeutumiselle. Valinnan mahdollisuutta ei kuitenkaan pidä vähätellä, sillä valitessaan vaatteita ja asusteita, jotka kiinnittivät heidät erilaisiin ryhmiin, nuoret tuottavat merkityksiä, jotka ulottuvat ulkonäkövalintojen ulkopuolelle.

4.3. Sukupuolittuneen ulkonäön hoitaminen

Tämän tutkimuksen valossa voidaan sanoa, että ulkonäkö näyttyy nuorille sukupuolittuneena. Tämä on erityisen selvää juuri ulkonäön hoitamisen kohdalla. Ulkonäöstä huolehtiminen ja sen hoitaminen mielletään helposti erityisesti naisille tyypilliseksi toiminnaksi. Kuitenkin kuten luvussa 4.2. *Ulkonäön kaupallistuminen* totean, ulkonäön merkitys pojille on kasvussa. Erityisesti ulkonäön hoitamista koskeva puhe toi esiin poikien ajatukset. Olen käsitellyt tyttöjen ja poikien ulkonäön hoitamista tässä luvussa erikseen juuri sen vuoksi, että heidän oletetaan usein suhtautuvan siihen eri tavoin. Tämä oletus näkyy selvästi haastateltavien puhetoivoissa. Koska tyttöjä ja poikia koskettavat oletukset ovat erilaisia, ulkonäöstä huolehtiminen myös merkityksellistyy heille eri tavoin.

Poikien ulkonäön hoitaminen: Uusi mies vs. machoilu

Ulkonäön hoitaminen kietoutuu ruumiin kautta sukupuoleen. Naisten ja miesten ulkonäön hoitamisen tavat eroavat toisistaan ja tätä eroa myös pidetään keinotekoisesti yllä. Naisten säärakarvojen poistoon myydään eri teriä ja vaahtoa kuin miesten parranajoon, vaikka kyseessä ovat periaatteessa samanlaiset tuotteet. Aikaisemmin ihonhoitotuotteita myytiin yhdenlaisissa purkeissa, jotka automaattisesti ajateltiin naisille kuuluviksi. Kun miehet ovat alkaneet ostaa enemmän kosmetiikkaa, heille on luotu omia tuotesarjoja, joissa käytetään miehekkäämpiä tuoksuja ja pakkausvärejä.

Haastateltavistani Niko ja Tuomas mainitsevat käyttävänsä kosmetiikkaa, lähinnä ihonhoitotuotteita.

Ja sitten niinkun mä tietysti hoidan ihooni, tota niin, tämmötteillä tuotteilla. - - Emmä tiedä, ei miehet oikeen, tai siis, mikä käsitys mulla ois, niin miehet menee vaan, saapastelee kauppaan ja kattoo että toi on halvin hyllyssä ja toi näyttää hienolta ja mä otan sen. Et sillai että, jos määkin niinkun jotain haluan jotain tuotetta niin, tai jonkinlaista, ni kyllä mää yleensä meen vaan kauppaan ja katon sieltä jonkun. (Tuomas)

Yrittää pitää kiinni, tai siis niinku huolehtia itsestään ja ihostaan ja tällain näin, että käyttää kaikkee ihan niinkun päivittäin jotain niinku miehille tarkotettuja hoitotuotteita ja tällain näin. - - Että oon määkin pari kertaa käyttänyt jotain ääm peitevoidetta sillain, että yrittää peittää jotain ihon epätasuuksia tai tällain näin, mutta emmää nykyään enää oikeen, ei oo tarvinnu käyttää. (Niko)

Tuomaksen ja Nikon puheessa on kuitenkin aistittavissa tiettyä varautuneisuutta. Niko korostaa käyttämiensä tuotteiden olevan ”*miehille tarkoitettuja*”. Myös Tuomas kertoo, kuinka miehet nimenomaan ”*saapastelevat*” kauppaan, eivätkä käytä valintaan paljon aikaa tai vaivaa. Puheessa ilmenee ero naisten ja miesten kauneudenhoidon välillä. Pojat⁶ korostavat, että he eivät käytä naisten tuotteita, eikä toimintaa voi verrata naisten kauneudenhoitoon, vaan kyseessä on miehinen tarvepohjainen ihonhoito. Tulkitsemalla ihonhoitonsa miehiseksi ja naisten kauneudenhoidosta erilliseksi toiminnaksi, poikien on mahdollista pienentää varaa tulla tulkituksi homoksi tai muuten epäilyttäväksi. Toisaalta he kuitenkin tulevat samalla liittäneeksi itsensä uuden miehen kehykseen, jossa miehen ruumis on estetisoitunut (ks. esim. Hänninen 1996). Tietynlaiseksi kuvattu ihonhoito merkityksellistyy miehiseksi ja sen kautta pojat kiinnittävät uuden miehen mielikuvaan.

Mieluummin mä oon tämmönen tyylikäs vähän niinkun, justiin vähän niinkun metroseksuaali enemmänkin, että tykkään huolehtia niinkun ulkonäöstäni ja tällain, yritän olla mahdollisimman tyylikäs koko ajan. - - mutta siis mun mielestä se ois hyvä juttu, jos se niinkun tulis enemmän muotiin. (Niko)

Niko kokee miesten kosmetiikan tarjonnan lisääntymisen positiivisena muutoksena. Hän tuntee itselleen läheiseksi viiteryhmäksi metroseksuaalisuuden. Termillä viitataan miehiin, jotka kiinnittävät huomiota ulkonäköönsä ja elämäntyyliinsä, sekä panostavat niihin rahallisesti. Metroseksuaalisuus sisältää oletuksen trendikkyydestä ja aikaisemmin yleensä vain naisille kuuluneiden tyylien ja tapojen omaksumisesta, kuten kosmetiikan käyttämisestä. (Haapanen 2006)

Niko kuitenkin on tietoinen, ettei metroseksuaalisuus miellytä kaikkia: ”*naiset pitää sitä hyvänä juttuja ja miehet pitää, että se on homojen juttuja*”. Niko on myös kohdannut homoksi nimittelyä. Kertoessaan eräästä nimittelytapauksesta, Niko korostaa olleensa liikkeellä kahden naispuolisen kaverinsa kanssa. Kavereiden sukupuoli on oleellista, sillä poikajoukolla liikkeellä ollessa homoksi nimittely on vakavampi syytös.

Kerran tälleen näin, kahen naispuolisen kaverin kanssa menttiin johonkin niitten luokse johonkin tällain näin viettään iltaa, ja sitten menttiin tämmösen jonkun paikan lävitte missä on jotain nuoria. Mä olin just sillain että mul oli pelkkiä, mul oli niinku ihan valkoset vaatteet kokonaan, niinkun että housut ja kengät ja paita oli valkoinen. Niin sitten yks tuli siihen aukoon vähän päättään, että ooksää joku homo vai miks sää tollain pukeudut ja tällain näin, että semmoset on mitä nyt välillä on tullut, mutta ei nyt mitään muuta ihmeellistä. (Niko)

---

⁶ Viittaa haastateltaviini yleensä tyttöinä ja poikina. Joissain kohdissa olisi kenties perusteltua nimittää heitä esimerkiksi nuoriksi miehiksi. Mielestäni kuitenkin sanat *tytöt ja pojat* kuvaavat koko haastateltavajoukkoa paremmin kuin *naiset ja miehet*. Sanavalinta myös selkeyttää sitä, puhunko juuri haastateltavistani, vai yleisemmin.

Naisten kanssa illanviettäminen tarjosi myös syyn sille, miksi Niko oli pukeutunut trendikkäästi kokonaan valkoisiin. Miesten illanviettoon hän ei ehkäpä olisi valinnut samanlaista asua. Niko vähättelee tapausta, eikä koe syytöksiä uhkana miehisyydelleen eikä ei ainakaan myönnä asian häiritsevän häntä. Myös näin hän luo itsestään uutta miestä, joka on suvaitsevainen seksuaalisia vähemmistöjä kohtaan eikä koe välttämättömäksi puolustaa tiukasti omaa seksuaali-identiteettiään heterona.

Metroseksuaalisuustrendi rikkoo nuorten miesten homofobioita. Kun vaaleanpunaiset paidat ovat muodissa myös miehillä, on entistä vaikeampaa leimata muita homoksi ns. naismaisen pukeutumisen perusteella. Kuitenkin nuoret miehet elävät ulkonäön kasvavan tärkeyden ja aikaisemmilta sukupolvilta periytyvän homofobian ristipaineessa:

Miehen niinku joku karvotus on tämmönen näin, että jos se on vähän joku tabu. Että karvoja ei sais olla, mutta niitä ei kuitenkaan sais ajaa- ajellakaan. Että jos sää ajelet niin sä oot homo, mutta sit sä oot hölmön näkönen just sul on kauheet säärikarvat ja tälleen näin, että se on vähän, se on sillain että ei siitä oikeen puhuta. (Niko)

Homo näyttäytyykin nähdäkseni ”ulkonäöstä ei saa välittää” -normin vastakohtana. Homo liittyy nuorten miesten mielessä turhamaisuuteen ja esteettisyyteen. Nämä ovat kuitenkin juuri niitä asioita, joihin huomion kiinnittäminen on pinnallista ja paheksuttavaa. Homoksi nimittelyllä rangaistaan niitä, joille ulkonäön tulkitaan merkitsevän liikaa. Metroseksuaalisuus ja uusi mies – ilmiö ovat kuitenkin sekoittamassa tätä käsitystä. Nykyään itsestään huolehtimiselle on mahdollista antaa muitakin merkityksiä kuin homous.

Metroseksuaalin vastakohtana Niko näkee ”*vastenmielisen perus soviniisti suomalaisen miehen, joka ryyppää kaljaa ja piereskelee*”. Tällainen ”*äijäily*” tai ”*machoiilu*” ei ole hänelle mieleen. Miehekäs mieheys ja ulkonäkö voivat kuitenkin kietoutua toisiinsa myös positiivisella tavalla. Tuomas kertoo, miksi haluaisi pitkän nahkatakin:

Jotenkin tulee tämmönen joku machofiilinki [naurahtaa] siihen, tai semmonen, mutta se on jotenkin hienon näkönen kun, sitten kun kävelee, niin se on semmonen, liehuu siä jossain, semmonen superman-viitta. (Tuomas)

Tuomaksen kuvailu tuntuu heijastelevan mielikuvia lavoilla tuulikoneen kanssa kukkoilevista rocktähdistä tai elokuvien sankareista, jotka käyvät taistoon takin liepeet hulmuten. Pojat voivat pyrkiä korostamaan mieheyttään ulkonäön kautta, mutta Tuomaksen naurahdus viittaisi siihen, että

”*machofilinki*” pysyy hetkellisenä tunteena tai esityksenä. Tuomaksen mieheyteen mahtuu sekä machoileva nahkatakki että puhdistavat ihonhoitotuotteet. Toisaalta visuaalisesti upea mielikuva liehuvasta nahkatakista on kenties läheisempi ulkonäöstään kiinnostuneelle uudelle miehelle kuin Nikon maalailemalle kaljoittelevalla sovinistille. Poikien mielikuva uudesta miehestä tai metroseksuaalista ei ole missään nimessä pehmonalle, vaan feminiinisillä valinnoilla päinvastoin korostetaan omaa miehisyyttä. Vaaleanpunainen paita ei enää olekaan merkki feminiinisyydestä, vaan pikemminkin miehisestä itseluottamuksesta. Uusi mieheys tuottaakin uusia merkityksiä aikaisemmin toisin tulkituille esineille ja valinnoille.

Janne ja Sami näkivät ulkonäön hoitamisen selkeämmin vaatteiden hoidon kannalta.

Mä pidän hyvää huolta vaatteista. Niitä täytyy vaan pestä välillä aina uudelleen ja uudelleen ja niistä tulee liian pienet, sitten mulle hankitaan uudet. Emmää paljoo vaatteita tarvii. (Janne)

Silleen etten mää riko paitoja ja sitten mä tiedän millain laittaa ja sitten etten mä hukata mitään enkä mitään semmosta. Enkä tee niihin reikiä taikka sitten jos tulee reikä niin mä yleensä ompelen ne. Laitan ne takas kuntoon. (Sami)

Jannen kohdalla tätä selittää hänen yleinen välinpitämättömyytensä ulkonäköä kohtaan, tosin on mielenkiintoista, että hän silti kertoo pitävänsä hyvää huolta vaatteistaan. Välinpitämättömyys koskeekin kai lähinnä tyyliä. Janne ja Sami on ovat myös 4-5 vuotta nuorempia kuin Niko ja Tuomas, minkä vuoksi he eivät vielä juurikaan kärsi akneihosta tai joudu vaikkapa ajamaansa partaansa. Koska he eivät käytä edes *miesten* kosmetiikkatuotteita, nuoremmat pojat eivät myöskään joudu puolustamaan haastattelupuheessa omaa mieheyttään yhtä voimakkaasti. He jopa kertovat huoltavansa vaatteitaan tai korjaavansa niitä, mikä on perinteisesti nimenomaan naisille tyypillisenä pidettyä toimintaa. Janne ja Sami eivät tunne tarvetta selitellä tai puolustella toimintaansa, se ei horjuta heidän sukupuoli-identiteettiään.

Ihohoitotuotteiden lisäksi pojat tekivät eron myös siinä, kuinka erilaisia kokemuksia naisilla ja miehillä liittyy pukeutumiseen. Oletus oli, että naisia kiinnostaa muoti ja ulkonäkö miehiä enemmän ja että heille on tarjolla paljon enemmän pukeutumiseen ja ulkonäköön liittyviä tuotteita. Ruohosen (2001, 138-139) mukaan nykyinen pukeutumiskulttuuri tarjoaa naisille enemmän valinnanvaraa ja mahdollisuuksia erilaisiin ratkaisuihin, kun taas miesten pukeutumisskaala on huomattavasti rajallisempi. Miesten pukeutumisessa korostuu naisia enemmän ryhmään sulautuminen ja

näkymättömyys. Osa haastattelemistani pojista kokikin ostoksilla käymisen vaivalloiseksi ja mahdollisuutensa rajatuiksi.

Se on aina semmosta kun yrittää niinkun miehenä etsiä vaatteita, niin se on aina vähän hankalaa. Kun naisille taas niinkun tahtoo tietysti olla aika paljon, niin sitten jostain Hennesiltä, mutta ne ei oo kovin laadukkaita, aina. Mut se on ainoo paikka oikeestaan mistä niinkun löytää helposti. (Tuomas)

Pojat myös vihjasivat, että he kiinnittävät tyttöjen seurassa enemmän huomiota pukeutumiseen. Tämä voi johtua siitä, että pojat ajattelevat pukeutumisen olevan tytöille erityisen tärkeää (vrt. Välimaa 2001). Sami pitää tärkeänä pukeutua hyvin, kun hän menee tapaamaan kavereitaan, jotka ovat tyttöjä, koska tytöille tulee siitä ”hyvä olo”. Siististi pukeutumien on siis kohteliaisuutta, jota tytöt saattavat odottaa. Naispuoliset kaverit myös tarjoavat pojille mahdollisuuden keskustella pukeutumisesta ja kenties jopa kokeilla rohkeammin, mikä on yleensä naisten pukeutumiselle tyypillisempää (vrt. Ruohonen 2001, 140). Huolimatta poikien kiinnostuksen kasvusta ulkonäköön liittyviä asioita kohtaan, he edelleen tuntuvat pitävän sitä enemmän tyttöjen alueena.

Poikien mahdollisuudet rakentaa itseään ja tyyliään on joissakin tutkimuksissa tulkittu hyvinkin rajallisiksi ja ryhmäpaineiden alaisiksi (Ruohonen 2001, Välimaa 2001). Omassa tutkimuksessani kuitenkin nousi esiin, että pojat voivat myös leikitellä ja kokeilla uusia tyylien mukanaan tuomia asioita. Vaarana on homoksi leimaaminen, mutta Nikon kertoma tapaus osoittaa, ettei tällä haukkumalla ole välttämättä enää niin jyrkkää vaikutusta. Homouden epäilyttävyys hämärtyy kosmetiikan ja paremman ulkonäöstä huolehtimisen levitessä kaikkien miesten joukossa, jolloin sitä on entistä vaikeampi pitää merkinä seksuaalisesta suuntautumisesta. Mieheyden merkityskenttä tuntuukin laajentuneen, ja siihen on mahdollista kiinnittää monenlaisia asioita. Toisaalta mieheyden kentän laajetessa sukupuolijako pysyy vakaasti pystyssä ja huolimatta siitä että määrittelyn keinot ovat monipuolistuneet, poikien on määriteltävä itsensä tiettyyn päähän mieheyden ja naiseuden janaa.

Tyttöjen ulkonäön hoitaminen: kokonaisvaltaista kaunistautumista

Tytöille kosmetiikka ja hoitotuotteet olivat poikia tiukemmin yhteydessä nimenomaan kauneudenhoitoon. He näkivät ulkonäkönsä hoitamisen kokonaisvaltaisemmin kuin pojat, jotka puhuivat pääasiassa ihonhoidosta ja siististä pukeutumisesta.

Mun mielestä ulkonäkö on tosi tärkeä, ainakin mulle. Että niinku kyä mä haluan että mun kroppa on hyvässä kunnossa ja sitten ehkä mul on semmonen pakkomielle et mä oon, mun pitää olla ruskee, et mä käyn solariumissa ja käytän itsestään ruskettavaa ja sitten tietysti hyvät ihonhoitotuotteet, et iho pysyy kunnossa ja hiukset hyvässä kunnossa ja että näyttää kokonaisuudessaan hyvältä. (Sara)

No pesen kasvot päivittäin, juon paljon vettä. Hmm, joskus tai yritän syödä mahdollisimman terveellisesti. Mutta joskus herpahtaa. - - No ehkä just sen, että mä pidän huolta ulkonäöstäni. Niinkun, ja että niinkun huomataan et mä niinkun mietin myös sitä pukeutumista ja ulkonäköä. Mä haluan et se nähdään. (Emilia)

Sara ja Emilia käsittävät ulkonäöstä huolehtimisen laajasti. Siihen sisältyvät terveelliset ruokailutottumukset, vartalon treenaaminen, ihonhoito ja puhtaus. Saran rusketukseen liittyvä ”pakkomielle” saattaa osittain johtua hänen työstään mallina, sillä usein kuvaukset vaativat pientä päivetystä iholla. Rusketukseen liitetään myös mielikuva terveestä ja urheilullisesta vartalosta. Saran ihanteena on kokonaisvaltaisesti hyvinvoiva vartalo: tärkeää on olla joka tavoin ”hyvässä kunnossa”, minkä Sara mainitseekin useasti. Pelkän kauneuden lisäksi arvostettua on myös hyvin hoidettu vartalo. Emilia pitää tärkeänä, että muut myös huomaavat tämän huolenpidon. Ulkonäön kautta tytöt haluavat viestittää jotain itsestään. Heille ulkonäöstä huolehtiminen on tärkeää ja he haluavat tämän välittyvän muille. Tytöt eivät selitä tätä pelkällä turhamaisuudella, vaan ulkonäön kautta he toivovat viestittävänsä jotain elintavoistaan ja esteettisistä arvoistaan.

[Karvojen ajelu] on ihan hirveetä [naurahdamme]. Mä en jaksaa sheivata niinku ollenkaan, mut se on vaan pakko naisilla. Mutta tota, no meikkaaminen, siitä mää tykkään, varsinkin jos on menossa illanviettoon. Sitten tietää että näyttää hyvältä, tai siis sillä tavalla. Tulee hyvä tunne niin sit on parempi lähtee vähä bilettäänkin. - - Nyt kun mää meen ihan ilman ripsaria johonkin kouluun, niin se tuntu aluks vähän oudolta, kun se oli mulle niinku traditio, et mä joka aamu tai aina laitoin sitä ripsaria. (Sara)

Ulkonäöstä huolehtiminen ei toisaalta aina ole miellyttävää. Sara asettaa vastakkain ihokarvojenpoiston ja meikkaamisen. Edellinen on rasittava mutta välttämätön toimenpide, jälkimmäinen taas miellyttävää kaunistautumista. Saran mielestä naisten kuuluu ajaa säärakarvansa, eikä asiassa ole mitään kyseenalaista. On mielenkiintoista verrata tätä Nikon kommenttiin karvojen ajelusta. Hänen mukaansa ajatellaan, että miesten kuuluisi olla karvattomia, mutta ajeleminen ei ole heille sopivaa. Naisten puolestaan on pakko ajella karvansa, mutta toisin päin se on heille myös sallittua. Tämä kuvastaa laajemminkin kauneudenhoidon asemaa. Naisten on sallitumpaa käyttää erilaisia tuotteita ja hoitaa vartalooaan. Myös miehet saattavat kokea paineita tasaisempaan ihoon tai karvattomampaan vartaloon, mutta heidän on pyrittävä saavuttamaan nämä tavoitteet ilman vaivaa ja mielellään luonnostaan.

Naisille on sallittua jopa nauttia kosmetiikan käytöstä, kuten meikkaamisesta tai erilaisista kasvonaamioista. Oman naisellisuuden korostaminen meikkaamalla tai vaate- ja kampauseroilla tuokin monesti tytöille mielihyvää. Kaikki haastattelemiini työt kertoivat meikkaavansa, mutta he suhtautuivat siihen hyvin eri tavoin. Minttu kertoi laittavansa aamulla nopeasti ”*hiukset vaan pystyyn ja meikkiä naamaan*”. Hänelle meikkaaminen on jokapäiväistä, mutta ei kovin paljon miettimistä vaativaa toimintaa. Sara puolestaan kuvaa ripsivärin käyttämistä jopa joka aamuina traditiona, jonka avulla hän valmistautui kouluun, ennen kuin meni urheilulinjalle, jossa tytöt eivät yleensä meikkaa. Saralle meikkaaminen merkitsee enemmän kuin pelkkää vikojen peittämistä tai parhaiden puolien korostamista. Meikkaamalla hän valmistautuu tulevan päivän tai illan menoihin sekä ulkoisesti että sisäisesti. Meikkaaminen on Saralle eräänlaista luovaa toimintaa, jonka kautta hän tekee itseään. Kirsin kohdalla meikkaamistavat vaihtelevat suuresti riippuen mielialasta tai siitä, mihin on menossa.

Joskus mul on sillain että mulla on pelkästään puuteria ja ripsaria päällä, sitten joskus saattaa mennä sillain että enemmän, sitten on tätä luomiväriä, saattaa olla kajaalii, sitten eyelineria saattaa olla välillä mut se riippuu päivästä enimmäkseen tai huvittaaks mua meikata sillon. Mutta joskus mulla saattaa olla sellanen erittäin paljon meikkiä päällä, silmämeikkiä enimmäkseen kylläki, että joskus mul on sitte että mä oon voi olla huulipunaaki tai jotain. - - Keikalla mä enimmäkseen pistän kajaalii tai jotain luomivärii mutta tai joskus pistän pelkästään ripsarii se riippuu keikasta enimmäkseen. (Kirsi)

Sallalle ulkonäön hoitaminen esimerkiksi meikkaamalla tai kulmakarvoja nyppimällä ei ole niin kovin tärkeää. Hänellä on kuitenkin monia lävistyksiä, jotka vaativat viikoittaista puhdistusta ja hoitamista.

No siis pesen naamani tai tällain näin, ja jos lähtee ehkä just kaupungille iltasin tai tälleen niin saattaa laittaa meikkivoidetta tai ripsiväriä, mutta emmää sitä sitten niinkun muuten hoida pahemmin, lävistyksesi pitää putsata ja näin. On sitä pari kertaa kokeiltu kulmien värjäämistäkin mutta, se on liian työlästä se nyppiminen. - - Jotenkin kun sää teet sen lävistyksen ja sitten sää putsaat ja hoidat sitä ja sit se on siinä ja se on sopeutunu sun esimerkiks naaman niin se tuntuu vähän siltä ku sä oisit oman lapsen niinkun, ittees kiinni. Niin kyllä must ois vaikee kuvitella mua tällä hetkellä kulkemassa ilman näitä lävistyksiä. Että tota kyllä ne varmaan joskus lähtee pois, mutta mää vaan jotenkin pidän siitä, niinkun, minkälaisen lisän ne antaa. (Salla)

Sallan ulkonäön hoitaminen keskittyykin pääasiassa lävistyksiin. Hän tekee lävityksensä itse ja korostaa, että vaikka usein varoitellaan tulehduksista, niin kun vain tietää miten hoitaa lävistyksiään, ei vaara ole sen suurempi itse tehtyjen kohdalla. Joskus iho hylkii lävistyskoruja, joten hoitaminen on tärkeää tämän estämiseksi. Kun Sara puhuu meikkaamisesta rituaalina,

lävistyksen ovat Sallan ”lapsia”, jotka hän saa sopeutettua itseensä. Lävistyksen ovat Sallalle mielestäni sekä harrastus että itsensä määrittämiskeino. Toisaalta hän kiinnittyy lävistysten kautta erilaisiin alakulttuureihin, mutta lävistyksen ovat Sallalle myös hyvin henkilökohtainen asia. Niiden tekeminen itse erottaa oman toiminnan muoti-ilmiöistä. Nähdäkseni lävistysten tekemisen ja hoitamisen vaativa työ tekeekin lävistyksistä harrastuksen, joka ei palaudu pelkkään ulkonäön muokkaamiseen, vaan on osa elämäntapaa. Se myös lisää niiden merkitystä itsensä määrittämisessä, jolloin lävistyskoruista tulee merkittävämpiä kuin muista koruista, jotka eivät ole yhtä konkreettisesti kiinni ihossa.

Naisellinen vartalo

Tyttöjen ja nuorten naisten ruumiillisuuteen kohdistuu usein monenlaisia paineita, kuten vaatimus laihiudesta tai naisellisuudesta. Usein näiden paineiden asettamia vaatimuksia on vaikea toteuttaa, erityisesti ruumiin ollessa keskellä kehitysprosessia lapsesta aikuiseksi naiseksi. Tolonen (2001a) ja Välimaa (2001) ovat havainneet, että paino ja laihduttaminen ovat keskeisiä näkökulmia nuorten suhteessa ulkonäköön ja ruumiiseen. Erityisesti tytöille tämä laihdutusihanne aiheuttaa paineita. Haastateltavistani oikeastaan vain Emilia kertoi tuntevansa tämän tapaisia ulkonäköpaineita:

Mun ois pitänyt nyt mennä tai mua on pyydetty aika monta kertaa johonki [malli]kuvauksiin, mutta sit mä oon jänistänyt niistä, koska mä oon keksinyt jonkun syyn että, että, että mä oon syönyt liikaa, nytten mä oon lihonu tai jotain että mun naamassa on joku jälki että mä en voi mennä. Sellasta. - - Mä en pidä itteeni tarpeeksi täydellisenä. - - [Laittautuminen on] hyvin tärkeää - - koska mä en hirveesti panosta kouluun enkä mihinkään niin ainakin jotain panostettavaa. On se tosi tärkeää. (Emilia)

Emilia kokee ulkonäön itselleen tärkeäksi asiaksi. Hän kokee sen olevan asia, johon hän panostaa enemmän kuin muuhun. Kenties juuri siksi Emilia tuntee painetta täydellisyyden tavoitteluun, onhan ulkonäkö hänelle yksi tärkeimmistä ominaisuuksista. Oletetut viat luovat epävarmuuden tunteen ja toisaalta epävarmuus lisää viallisuuden tunnetta. Emilia itsekin tiedostaa tämän. Toisaalta oman ulkonäön vähättely on myös tietynlaista vaatimattomuutta ja itsensä suojelemista. Vähättelemällä ulkonäköään ei ainakaan tule syytetyksi turhamaisuudesta tai joudu pettymään.

Muista haastateltavista vain Salla sivuaa painokeskustelua, mutta hän puhuu vastaan laihiuden ihannetta kuvaamalla olevansa ”värikä, peruspulka, lävistetty”. Salla haluaa antaa vaikutelman siitä, ettei välitä muutamasta mahamakkarakasta ja käyttää kaikenlaisia vaatteita ”teltasta

kireempään” huolimatta vartalonmuodoistaan. Toisaalta Salla kuitenkin toteaa, etteivät napapaidat sovi hänelle. Täysin välinpitämätön laihuuden ja läskittömyyden vaatimukselle hän ei siis ole.

Ruohosen (2001, 138) mukaan tytöt ovat jo nuorena tietoisia niistä viestintämahdollisuuksista, joita vaatteet tarjoavat. Näitä ovat esimerkiksi sukupuolen häivyttäminen tai korostaminen, tai tyyleillä leikittely. Naisten vaatteet ovat näkyvämpiä kuin miesten. Ruohosen mukaan tytöt voivatkin turvautua väljempiin vaatteisiin ja naisille epätyypilliseen pukeutumiskoodiin halutessaan häivyttää sukupuoltaan. Tähän syynä saattavat olla murrosiän aikaiset hämmentävät muutokset omassa vartalossa.

Erilaiset alakulttuuriset tyylit ja pukeutumistavat saattavat hämärtää sukupuolien välisiä pukeutumiseroja. Ruohonen (emt., 137-138) tulkitsee, että tietyn pukeutumisen kautta tytöt voivat luoda vastakohtan heiltä odotetulle kiltteys- tai siisteyskulttuurille, ja näin häivyttää sukupuoltaan. Hän kuitenkin huomioi, että miehisen alakulttuurin omaksuminen ei silti välttämättä tarkoita miehisten ainesten hyväksymistä sellaisenaan. Haastattelemani tytöt saattoivatkin pukeutua erilaisten koodien mukaan, välillä korostaen, välillä häivyttäen sukupuoltaan.

Salla mielestä ”*sellaset avonaiset paidat on mukavia kun on isot tissit, mutta ei sitä tietoisesti hae sellaisia vaatteita.*” Hän on tietoinen naisellisista muodoistaan ja haluaa kenties välillä provosoida niiden avulla, mutta ei kuitenkaan myönnä, että tarkoituksellisesti esittelisi vartaloaan. Emilia taas nimenomaan haluaa korostaa lantiotaan ja pitkiä hiuksiaan. Sara kokee itse olevansa ”*neitimäinen*”, mutta sopeutuvansa myös miehempään tyyliin esimerkiksi pelatessaan koripalloa.

Tässä tutkimuksessa ulkonäkö näyttäytyi nuorille sukupuolittuneena. He saattoivat haastaa sukupuolijakoa tai tuottaa uusia tapoja olla mies tai nainen, mutta viime kädessä ulkonäkö oli heille viesti sukupuolesta. Keskittyminen ulkonäön hoitamiseen paljasti, että erityisesti mieheyden merkitykset ovat muuttumassa. Yleisesti haastattelemini tyttöjen oli kuitenkin helpompi vaihdella pukeutumistaan kuin poikien. He eivät myöskään joutuneet perustelemaan suhtautumistaan ulkonäköön tai pukeutumiseen yhtä paljon kuin pojat. Ylipäätään tytöt mainitsivat oman tyttöytensä harvemmin. Pojat joutuivat korostamaan miehistä identiteettiään, jotta se säilyisi kaiken pukeutumis- ja ulkonäköpuheen lomassa.

4.4. Erilaisia nuoria

'Don't care about what?'

'About what people think. It shows that I have my own style. This is me. I'm not in anybody's uniform.'

Isabel smiled at him. She appreciated his directness, and she liked his voice with its definite cadences. 'Good for you,' she said. 'Uniforms are not a good idea.' She paused. The sun was glinting off one of the spikes, casting a tiny, bobbing reflection on to his upper lip.

'Unless, of course, you have donned another uniform in your eagerness to avoid uniform. That's a possibility, isn't it?'

The young man tossed his head backwards. 'Okay,' he said, laughing. 'I'm the same as everybody else with piercings. So?'

The Sunday Philosophy Club, Alexander McCall Smith

Erottautumisen ristiriita on, että yrittäessään poiketa valtavirran pukeutumisesta, nuoret tulevat huomaamattaan sitoutuneeksi toisenlaisiin pukeutumiskoodeihin. Alexander McCall Smith kuvaa tätä romaanissaan *The Sunday Philosophy Club*, jossa keski-ikäinen päähenkilö Isabel kohtaa kadulla nuoren kymmenin lävistyksin koristautuneen miehen. McCall Smith havaitsee ironian pyrkimyksessä välttää sääntöjen tai tottumusten mukaista ulkonäköä ja siitä aiheutuvasta samankaltaisuudesta näiden yksilöllisyyteen pyrkivien välillä.

Pukeutuminen tarjoaakin mahdollisuuden sekä yhteenkuuluvuuteen että erottautumiseen.

Ulkonäöllä pyritään erottautumaan samalla sekä lasten että aikuisten maailmasta, mutta myös toisista nuorista. Kuitenkin ulkonäkö ja harrastukset myös luovat yhteenkuuluvuutta sosiaalisen tai alakulttuurisen ryhmän sisällä. (Wilska 2001, 63).

Utraisen (2006, 45-46) mukaan nimenomaan puku tekee ryhmästä visuaalisen kokonaisuuden sekä sisään- että ulospäin. Toisaalta puvun avulla toisistaan voidaan erottaa yhteiskuntaluokat, ammatti- ja ikäryhmät, sukupuolet ja alakulttuurit. Utraisen huomiossa oleellista on, että ulkonäön kautta nuoret sekä tunnistavat muut samankaltaiset että erottavat toisenlaiset. Freitasin (1997, 323) mukaan muokkaamme jatkuvasti niitä rajalinjoja, jotka määrittävät keitä olemme ja keitä emme ole. Yksittäisten asustevalintojen tai ulkonäön muutosten vaikutus siihen, millainen mielikuva meistä syntyy, kuvastaa hyvin rajaviivojen ylläpito- ja muokkaustyötä. Nämä rajaviivat ovat osaltaan muodostamassa identiteettiämme ja niiden tarvitseman työstämisen jatkuvuus paljastaa, kuinka hauraita rajaviivat itse asiassa ovat.

Rajaviivoja siirtelemällä nuoret tuovat esiin, mistä haluavat erottautua ja mihin kiinnittyä. Erityisesti erottautumisen halu esiintyi haastateltavien puheessa voimakkaana. Ruohosen (2001, 59) tutkimuksessa puolet vastanneista nuorista piti tärkeänä, että muilla ei ole samanlaista asua kuin heillä itsellään. Myös haastattelemani nuoret pitivät tärkeänä erottautua omana itsenään. On kuitenkin huomattava, että erottautuminen on hyvin suhteellinen käsite. Joku erottuu mielestään erikoisen värisellä paidalla, toinen pitää tätä valintaa vain osoituksena tiettyyn tyyliin kiinnittäytymisestä. Erottautumista voikin toteuttaa monin eri tavoin ja eri asteisesti.

No siis olihan siä siis tiettyjä ihmisiä jotka pukeutuu niinku samalla tyyllillä, mutta ei siis ei kukaan sillei samallailla kun mä, kyllä mä nyt silleen erotun joukosta, ja se on musta ehkä parempi että mä erotun joukosta, että mä en kuulu siihen massaan. (Minttu)

Kaveripiirissä on aika samanlaista tämmöstä tyyliä. Että tota, en mä osaa sanoo, kyllähän ne aina jonkun verran vaikuttaa. Mutta kuitenkin pidän sen oman tyylin, silleen että en matki ketään. (Sara)

Mää en vaan halua niinkun olla, sit niinkun, muiden ihmisten kanssa samal, tai siis semmosta niinkun samaa massaa, et haluan niinkun tehdä itsestäni yksilön niinkun ulkonäönkin perusteella. (Tuomas)

Alakulttuurit vastavirrassa

Erottautumisella voidaan kuitenkin viitata sekä yksilölliseen erottautumiseen että erottautumiseen erikoisen tyylin tai alakulttuurin kautta. Alakulttuurilla viitataan yleensä tietyn ryhmän mielipiteisiin, arvostuksen kohteisiin, koodeihin, makuihin ja ajatuksiin. Suomalainen alakulttuurin tutkimus on keskittynyt erityisesti nuorisokulttuurien luovuuden korostamiseen. (ks. esim. Puuronen 2006). Alakulttuurit käsitetään helposti tiukasti määritellyiksi kokonaisuuksiksi, vaikka mm. Muggleton (2000) havaitsi tutkimuksessaan, että erikoisesti pukeutuvat nuoret eivät välttämättä identifioitu kokonaan tiettyyn alakulttuuriin kuuluvaksi. Puhuessani tämän tutkimuksen puitteissa alakulttuurista, viittaan lähinnä vain tietyn tyylliseen pukeutumiseen, joka yleensä ymmärretään tietyn alakulttuurin tunnuksiksi. Alakulttuurit ovat luonnollisesti paljon muutakin, mutta aineistossani ne esiintyivät pääasiassa ulkoisen ulottuvuutensa kautta. Koska kukaan tutkimukseni nuorista ei tunnustautunut yksiselitteisesti minkään alakulttuurin edustajaksi, vaikka monet pukeutuivatkin niihin viittaavasti, voisi monen heistä katsoa kuuluvan yleisesti vastavirtaan. Vastavirta kulkee sananmukaisesti valtavirran, eli kansainvälisten trendien, määrittelemiä normeja vastaan. Ulkonäöllisesti valtavirralla ominaista ovat nuorten merkkivaateliikkeiden trendit, vastavirta pukeutuu kirpputoreilla ja erikoisvaateliikkeissä.

Ruohonen (2001, 48) huomauttaa, että alakulttuurit ovat yleensä pienen porukan kannattamia. Siitä huolimatta ne saavat tiedotusvälineiltä (suhteettoman) suurta huomiota. Ruohosen mukaan mediahuomion taustalla on aikuisten tavoite saada ilmiö hallintaansa. Kuitenkin suurin osa nuorista ei kuulu alakulttuureihin, vaan ainoastaan kuuntelee samantyyppistä musiikkia tai toistaa joitakin alakulttuureihin kuuluvia piirteitä ulkonäössään joko tietoisesti tai tiedostamattaan.

Havaitsin kuitenkin tutkimuksessani, että nuoret itse vahvistavat käsityksiä eri alakulttuureista ja niihin jaottelusta hyvin voimakkaasti. Vaikka he itse kieltävät kuuluvansa niistä mihinkään, he ovat hyvin vikkellästi luokittelemassa muita nuoria niiden mukaan. Yleensä luokittelu perustui pääasiassa ulkonäköön. Haastattelemani nuoret käyttivät puheessaan yhteensä 26 erilaista kategoriaa tai nimitystä, joilla nuoria voi luokitella. Näitä olivat:

ernu, emo, punkkari, hevari, hc-hevari, hevari-rokkari, täyshevari, hippi, mummonpotkija, perustessu, kovis, räppäri, metroseksuaali, tavis, muotipelle, perus, gootti, gootti-lolita, poppari, hokari, rokkari, hardrokkari, hiphoppari, hoppari, pissis, j-rokkari, j-poppari

Osa nimityksistä, kuten gootti ja hiphoppari viittaavat tiettyyn alakulttuuriin. Toiset taas kertovat enemmän asenteesta: mummonpotkija on vihamielinen, perustessu seuraa valtavirran muotia ja tapoja. On huomattava, että esimerkiksi hevari-sanana etuliitteet hc tai täys- eivät viittaa uuteen tyyliin, vaan hevarina olemisen asteeseen. Hc eli hard core hevari on asteikon yläpäässä. Nimityksistä näkeekin, että nuoret näkevät jaottelut liukuvina. Kategoriat eivät ole kokonaan toisiaan poissulkevia: räppäri tai punkkari voi olla mummonpotkija, mutta räppäri on harvemmin punkkari.

Ulkonäkö yhdistyy nuorten mielissä kiinteästi luonteeseen ja asenteeseen. Ristiriitaisesti he kokevat itse ”vain” pukeutuvansa miten haluavat olematta sitoutuneita mihinkään tiettyyn alakulttuuriin. Kuitenkin he tulkitsevat toisten ulkonäköä alakulttuurisen kuvaston kautta. Pukeutuminen onkin nuorille itseilmaisukeino, mutta vaikeutena on löytää oma ilmaisukieli, joka ei olisi sidoksissa olemassa oleviin symboleihin. Esimerkiksi rastat yhdistetään hippeihin ja irokeesi punkkareihin, jolloin nuoren on vaikea esittää niiden kautta itseään tulematta samalla yhdistetyksi mainittuihin ryhmiin.

Mää en silleen koe kuuluvani esimerkiksi vaikka punkryhmän edustajiin, vaikka mä kuuntelen punkkia, tai olevani mikään kauheen hippi, vaikka mä kuuntelen myös reggaeta. Ja niin se on jotenki vaikee, koska musiikkityyli on niin yhdistetty just niinkun pukeutumiseen, et just silloin kun mä olin kalju tai mul oli irokeesi, ni ihmiset piti mua

kauheeta niinku jonain hc-hevarina tai punkkarina ja kun mul oli rastat niin mua pidettiin ihan hippinä. - - Välillä tulee sellanen et mä näytän tänään ihan punkkarilta, mutta ei se tuu silleen tietosesti, että tänään olen punkkari. (Salla)

Nuoret ovat kehittäneet oman sanan kuvaamaan tietynlaista vastavirran mukaista pukeutumista. Nähtäväksi jää, onko ernu vain muutaman vuoden muotisana, mutta se kuvastaa hyvin vastavirran moninaisuutta, ja sisältää myös ironiaa sitä kohtaan.

Jos niinsanotut niinkun perustessut, eli teinit, puhuu vaikka jostain erinäköisistä tai erilailla pukeutuvista tai puhuvista ihmisistä, joilla on joku, vaikka jollain sarjakuvaharrastajilla voi olla ihan oma käsitteistö jota ne käyttää, niin jos ne puhuu silleen siit et taas noi ernut tekee tätä ja tota, niin sitten se on niinku periaatteessa negatiivinen asia. Mut yleensä tälläisissä piireissä, jos on samantyyppisiä ihmisiin harrastaa vaikka just lävistyksiä ja tälleen näin ja jos ne pitää itteensä niinkun ernuina, niin se on niinku sellanen aika positiivinen, periaatteessa leikkiniimi sille. Mutta sitten taas, se voi olla myös aika neutraali, että se on tosi paljon siitä asiayhteydestä kiinni. - - Kun englanninkielessä on tää emo, joka tulee niinkun emotional, ja sit siihen liittyy just sellaset hapsutetut vähän japanilaistyylliset hiukset ja just vähän erilainen pukeutuminen ja aika vapaa seksuaalisuus, niin emo ja ernu on tosi lähellä toisiaan jollain tavalla, mut sitten taas kuitenkin se ei oo sama asia. (Salla)

Sallan puheenvuoro osoittaa, että nimityksiä voidaan käyttää sekä positiivisessa että negatiivisessa tarkoituksessa. Ernu on nimitys, joka koskettaa läheisesti erilaisuuden ja normaaliuden teemaa. Nimitys tulee sanoista ”erilainen nuori”. Sallan mukaan nimitys voi olla pilkallinen, mutta sitä voidaan myös käyttää tietyllä tapaa itseironisesti. Erilaisuus on suhteellista, ja ernujen erilaisuus tulee tietyllä tapaa kyseenalaiseksi, jos heidät on mahdollista ryhmitellä yhden käsitteen alle.

Ernu-nimityksellä pyritään korostamaan eroa valtavirran ja vastavirran välillä. Nuorten haastattelut osoittavat, että yksittäistä nuorta on vaikea asettaa yksiselitteisesti jompaankumpaan, mutta eronteko elää nuorten mielissä selvänä. Ernu-nimitys on yksi tapa korostaa tätä eroa. Salla käyttää ernun vastakohtana perustessua, jonka ystävällisesti suomentaa tarkoittavan perusteiniä. Nimitykset sisältävät itsessään sanat ”erilainen” ja ”perus” eli ”normaali”. Nämä sanat esiintyvätkin nuorten puheessa paljon. Erityisesti normaaliin verrataan ja viitataan usein.

Normaali ulkonäkö on siis erilaisen vastakohta. Toisaalta normaali on myös alakulttuuriin kuuluvan vastakohta. Kun nuori sanoo pukeutuvansa normaalisti, pitää siihen suhtautua varauksella. Hyvin erilaiset haastateltavat kuvailivat ulkonäköään normaaliksi. Voisikin todeta, sanontaa mukaillen, että normaalius on katsojan silmässä.

Normaalin käsitteen kautta nuori voi asemoida itsensä omituisia alakulttuureja vastaan. Hän voi julistautua keskiverroksi ”*average joe’ksi*” kuten Janne, joka ei mielestään muistuta ulkonäöltään haastavia punkkareita tai hoppareita. Toisaalta eronteko alakulttuureihin tai tyyleihin voi myös olla keino korostaa omaa valintaa. Tuomas kuvailee itseään mieluummin normaaliksi pukeutujaksi, kuin johonkin genreen kuuluvaksi. Hän ei tarkoita normaalilla niinkään valtavirtaa, vaan ei minkään erityisen tyylin edustajaa. Niko puolestaan kuvailee pukeutumistaan yleensä normaaliksi, mutta antaa erilaisia esimerkkejä poikkeavammista valinnoista. Hän on valinnut normaalin viitekehukseen, mutta haluaa erottua sen sisällä vaikkapa vaaleanpunaisella pikeepaidalla. Vaaleanpunainen väri on nykyään sen verran suosittu erottumiskeino, että se sopiikin hyvin maltilliseen erottautumiseen normaalin kategorian sisällä.

Salla haluaa kyseenalaistaa koko normaalin käsitteen. Hän on mielestään ”*jotenkin jollain asteella aika normaali, kun katoo katukuvaa nyt. Sillei, että, ei mitenkä kauheen silmiin pistävä kuitenkaan.*” Salla kokee, että nykyään monet nuoret pukeutuvat jotenkin erikoisesti. Tätä taustaa vasten Salla näyttäytyykin suhteellisen tavalliselta. Tatuointeja, lävistyksiä ja rastoja näkyy katukuvassa paljon ja tällaisessa joukossa Salla on keskiverto. Toisaalta Salla haluaa korostaa, että erinäköiset ihmiset ovat muussa mielessä normaaleja. Tulkitsen, että nimittämällä ulkonäköään normaaliksi Salla provosoi ja haastaa miettimään normaaliuden merkitystä. Hän rikkoo rajaa erilaisen ja normaalin välillä korostamalla, että yhteiskunnassamme erikoisen näköiset ihmiset leimautuvat erilaisiksi ja oudoiksi harvinaisuuksiksi esimerkiksi palvelualojen työnantajien suhtautumisen vuoksi.

Jos töihin ei uskalleta ottaa erilaisia ihmisiä, niin sit jotenkin se on niinkun ihan sairas käsitys silleen, että periaattees erinäköiset tai lävistetyt ihmiset ei oo niinkun normaaleja ihmisiä, kun niitä ei näy työelämässä välttämättä just asiakaspalvelussa, että se on aika sellanen juttu, että sille pitäs ehkä tehdä jotakin. (Salla)

Salla onkin selkeästi sisäistänyt erilaisuuden ja normaaliuden keinotekoisuuden. Tuotamme erilaisuutta sulkemalla erinäköiset ihmiset näkyvien asiakaspalvelutöiden ulkopuolelle, jolloin he säilyttävät asemansa harvinaisina kummajaisina.

Ulkonäön herättämät negatiiviset ja positiiviset reaktiot

Ulkonäön kysymykset ovat erityisen herkkiä siksi, että ulkonäkö on koko ajan esillä ja helposti kommentoitavissa. Nuoret oppivat katsomaan itseään ulkopuolisin silmin ja ennakoimaan

saamaansa huomion laatua (vrt. Välimaa 2001). Haastateltavani puhuivat huomattavasti enemmän negatiivisesta huomiosta, jota pyritään säätelemään positiivista huomiota enemmän. Osaltaan negatiiviseen palautteeseen keskittyminen kertoo varmasti myös ulkonäkömantrojen yhteydessä mainitsemaani turhamaisuuden paheksumiseen. Omaa ulkonäköä ei ole sopivaa kehua edes muiden sanomisia toistamalla.

Negatiivinen palaute ilmeni nuorten puheissa usein epäsuoraan. Nuoret olettivat, että heihin saatetaan suhtautua epäilevästi ulkonäön vuoksi. Osa kertoi keränneensä kadulla kummeksuvia katseita. Oletukset suhtautumisen negatiivisuudesta perustui yleensä pitkälti nuorten omaan tulkintaan. Negatiiviseksi tulkitsemaansa palautteeseen nuoret suhtautuivat kertomansa mukaan kahdella tapaa. Toisaalta sitä pyrittiin välttämään, mutta toisaalta kommenttien vaikutusta koitettiin vähätellä. Nuorten puheessa esiintyi vahvana ajatus siitä, että jokaisella on oikeus mielipiteeseensä, eikä negatiivisista kommentteista pidä loukkaantua. Johannes toteaa: *”Kunhan kohdellaan kun ihmistä niin kyllä se mulle riittää. No et oon mä kyllä kuullu silleen loukkauksia, mut emmä niitä koskaan silleen kuule. Emmä niistä pahastu.”*

Haastattelemani nuoret esittivät erilaisia syitä saamilleen negatiivisille kommentteille ja käyttivät näistä syistä kritiikin väheksymiseen. Kommentoija voi olla humalassa, jolloin hänen puheensa voidaan automaattisesti jättää huomiotta. Humalantilan oletetaan vähentävän estoja ja estävän ihmisiä toimimasta järkevästi. Humaltuminen on myös joillekin nuorille merkki sivistymättömyydestä: humaltuneet ovat rähinöitsijöitä, joiden mielipiteistä ei tarvitse välittää.

Myös kommentoijan iän katsottiin vaikuttavan. Jos negatiivista palautetta antaa toinen nuori, hänen käyttäytymisensä voidaan tuomita epäkypsäksi. Minttu toteaa: *”vanhemmat on sitten jo niinkun silleen kasvanu siitä jo, että ei tarvi enää.”* Toisten ulkonäön arvostelu on siis lapsellista. Toisaalta myös vanhempien ihmisten kommentteja saatetaan selittää epäsuorasti iällä. Nykyään ihmiset ovat tottuneet esimerkiksi lävistyksiin, mutta vanhempien ihmisten oletetaan olevan niiden suhteen suvaitsemattomampia kuin nuorten. Johannes ja Kirsi kertoivat tilanteista, joissa vanhemmat naiset olivat osoittaneet paheksuntaansa heitä kohtaan. Johannesta vastaantuleva mummo oli huitaissut sateenvarjolla, Kirsiä taas väistetään toiselle puolen katua. Vain Salla mainitsi tulleen nimitetyksi ”mummonpotkijaksi”, mutta sana kuvaa hyvin ilmiötä, jossa tummiin pukeutuvia nuoria epäillään vihamielisestä asenteesta muita ihmisiä kohtaan. Koska nuoret eivät itse koe olevansa uhkaavia, mummojen käyttäytyminen näyttäytyy heille ennakkoluuloisena ja jopa vihamielisenä. Nuoret kokevat, että vanhemmat ihmiset eivät ymmärrä heitä. Esimerkiksi Salla kuulee paljon negatiivisia

kommentteja lävistyksistään. Mintulla on kavereita, joiden vanhemmat ovat kieltäneet heitä liikkumasta hänen kanssaan.

Kritiikin syynä voi olla myös haukkujan asennevamma. Tällöin hänellä Samin sanoin ”*on joku ongelma*”. Nuoret siis sanoutuvat irti kritiikistä: se ei ole heidän ongelmansa, vaan haukkujan keksintöä. Tämä palautuu mainitsemaani negatiivisten kommenttien huomiotta jättämiseen. Mantra on erityisen voimakas, kun kommenttien katsotaan olevan tarkoituksella ilkeämielisiä. Nuoret tiedostavat, että haukkuminen johtuu enemmänkin haukkujasta kuin heistä itsestään, mutta viime kädessä sitä pyritään välttämään. Niin kuin Salla sanoo: ”*jos sää joudut silmätikuks ja kaikki kattelee ja arvostelee sua tosi tiukasti ja negatiivisesti ja dissaa kaikki sun kuteet mitä sul on ja tällein, niin eihän se tietenkään oo kivaa.*”

Ruohonen (2001, 76-77) havaitsi nuorten pukeutumista rajoittavan leimatuksi tulemisen pelko. He eivät voineet käyttää kaikenlaisia asusteita, koska niihin liittyi mahdollisuus tulla liitettyksi väärän viiteryhmään. Myös Tolonen (2001a, 78) huomasi, että tyylin muutokset liitettiin herkästi henkilön koko persoonallisuuden muuttumiseen. Tehdessään itseään omaa tyyliään muokkaamalla nuoret altistuvatkin monenlaiselle kommentoinnille. Pelko muiden negatiivisesta suhtautumisesta varmasti rajoittaa monen nuoren valintoja. Jos he voivat löytää negatiiviselle palautteelle syitä tai rajata ne tietyn ryhmän tai tietynlaisten ihmisten antamiksi, palautteen merkitys vähenee. Kuitenkin erityisesti oman ryhmän mielipiteet vaikuttavat väistämättä siihen, millaisia ulkonäkövalintoja nuorten on mielekästä toteuttaa.

Haastattelemistani nuorista jotkut rikkoivat tietoisesti asusteiden ja vaatteiden yhteyttä tiettyihin tyyliin. Kirsi kertoi joskus poimivansa vaikutteita muuten inhoamiensa pissisten ja hoppelien tyylistä. Hän katsoi, että yhdistelemällä ja muokkaamalla vaatteita ne eivät kuuluneet osaksi epämiellyttävää tyyliä, vaan muodostivat yhdessä hänen muiden vaatteidensa kanssa Kirsin oman tyylin. Sekä Ruohosen että Tolosen havaitsema persoonallisen pukeutumisen konfliktiuhka ei häirinnyt Kirsiä. Toisaalta heidän kaveripiireihinsä kuului paljon eri tyylistä pukeutuvia ihmisiä, joten ryhmän sisällä heidän pukeutumisensa ei ollut niin silmiinpistävää.

Nuoret puhuivat paljon vähemmän ulkonäköön liittyvästä positiivisesta huomiosta. Usein positiivinen palaute asetettiin rinnan negatiivisten kommenttien kanssa:

Jotkut tykkää, jotkut voi kattoo, et kuka toi luulee olevansa. Tai jotkut voi niinku ihan rehellisesti vaikka mieltii, et onpa tolla hienot kengät tai onpas ruma pipo tai ne voi ajatella ihan mitä vaan. (Sara)

Nuorten puhe viittaa siihen, että omaa ulkonäköä ei ole sopivaa kehua liikaa, joten positiivisten kommenttien oheen lisätään negatiivisia, jotta ei vaikutettaisi itserakkaalta. Toisaalta nuoret käsittelevät nimenomaan muiden mielipiteitä. He tiedostavat, että jokaisella on omat mielipiteensä, joten kaikkia ei voi miellyttää. Muiden antama huomio tulkitaan kuitenkin usein negatiiviseksi, silloinkin kun se on pintapuolisesti positiivista.

Tämä ilmenee hyvin Emilian puheessa. Hän oli koulunsa abijuhlassa saanut kauneuspalkinnon. Yleensä koulunsa päättävät abiturientit jakavat palkintoja, jotka piikittelevät saajiaan. Palkinto kiinnittikin huomiota Emilian ulkonäköön ja mahdollisesti myös sen tärkeyteen, eli turhamaisuuteen. Emilia kertoo, että hänelle tuli palkinnosta ”*outo olo*” ja toteaa, ettei kukaan kuitenkaan antanut hänelle asiasta negatiivista palautetta. Päällisin puolin palkinto siis huomioi Emilian kauniin ulkonäön. Kuitenkin se myös sisälsi piikin, tai ainakin Emilia koki saamansa huomion epämiellyttävänä.

Miellyttävässä ulkonäössä ja erityisesti siihen huomion kiinnittämisessä on siis jotain epäilyttävää. Ulkonäköön kohdistuva runsas huomio saattaa tuntua joka tapauksessa häiritsevältä, oli se sitten hyvää tai huonoa. Tämä tuntuu kenties hassulta, käyttäväthän nuoret paljon aikaa nimenomaan tietynlaisen ulkonäön luomiseen. Toisaalta, jos nuori tahtoo osoittaa, ettei välitä ulkonäkönormeista eikä muiden mielipiteistä, huomion kaihtaminen tulee ymmärrettävämmäksi.

Jotenkin sekin on ärsyttävää, jos ihmiset kehuu kauheesti sitä sun vaatetusta. Mutta sitten taas katseen kohteena oleminen silleen, että mulla on joku asia, mitä mä kerron tai tuon julki jossakin, esimerkiks koulussa esitelmissä, niin jos ihmiset kuuntelee mua, eikä kiinnitä pelkästään ulkonäköön huomiota, niin mä tykkään siitä tosi paljon. (Salla)

Sallan mielestä kehuminen voi tuntua liialliselta, koska se kiinnittää huomiota väärin seikkoihin. Hän on mielummin esillä asiansa kautta, ei ulkonäön. Salla puhuu voimakkaasti vastaan erinäköisten nuorten syrjimistä työmarkkinoilla. Liiallinen huomion kiinnittäminen ulkonäköön kenties pelkistää nuoret pelkiksi tyyli- tai alakulttuurimalleiksi ja jättää henkilön ulkonäön alla huomiotta.

Niko puolestaan kertoo erikoisesta vanhojen tanssien aikana käyttämästään puvusta, jolla erottui muiden poikien mustista puvuista. Hän kertoo saaneensa asiasta hyvää palautetta ja opettajatkin olivat pitäneet valintaa ”rohkeana vetona”. Tavallisesti Niko kertoo pukeutuvansa asiallisesti ja hillitysti, joten hänen kohdallaan ulkonäköön liittyvä kommentointi on harvinaisempaa. Vanhojen tansseissa käytetty puku oli tarkoituksellinen irtiotto tavanomaisesta pukeutumisesta, jolla Niko pyrki tieteen tahtoen hieman kohahduttamaan tai erottautumaan. Niinpä saatu huomio tuntui hyvältä.

Mallina osa-aikaisesti työskentelevä Sara pitää mallina esillä olemista erillisenä kokemuksena muusta elämästään. Koska esillä olo mallina on työtä, se eroaa oleellisesti muunlaisesta esilläolosta. Kuitenkin Sara selittää mallina olemistaan sosiaalisuudellaan ja halullaan olla keskipisteenä ja ihmisten kanssa tekemisissä, eli asioilla, jotka liittyvät kaikenlaiseen esilläoloon. Nuorten kokemukset huomion kohteena olemisesta riippuvatkin ehkä enemmän heidän omista aikomuksistaan ja oletuksistaan, kuin varsinaisesti huomion laadusta.

”Me ei välitetä mitä muut pitää”

Jannen puhe eroaa muista haastateltavista hyvin monella tapaa. Erityisesti hänen suhteensa omaan tyyliin on hyvin erilaista kuin muilla. Janne kuvaa pukeutumistaan seuraavasti:

Mä en välitä miten mä pukeudun. Ainostaan mul on tää yks juttu, että ei liian kuuma, eikä, siis sen täytyy olla mukava. Ulkonäkö ei haittaa vaikka olis millanen. - - Mul on mun kaveri Jaakko⁷ ja sitten minä, me ollaan samanlaisia. Me ei välitetä mitä muut pitää tai mitä muut ajattelee meistä, me vaan niinku pidetään mitä me tahdotaan. Kaikenlaisia vaatteita. - - Mä yritän olla, no näyttää niinkun muilta, paitsi että samalla mä yritän olla oma itseni, tavallaan että mä pukeudun omalla tavalla. - - Mä yritän siis olla neutraali, sinällään.
(Janne)

Jannen haastattelun aikana moneen kertaan toistunut näkemys oli, että hän ei välitä miten pukeutuu. Ainoaksi vaikuttavaksi asiaksi hän myöntää mukavuuden. Toisaalta hän mainitsee pitävänsä mitä vain *tahtoo*. Tämä on ristiriidassa välinpitämättömyyden kanssa. Tulkitsenkin Jannen tarkoittavan pukeutumisesta välittämällä nimenomaan ikäryhmän pukeutumisnormeista välittämistä. Kuitenkin Janne puhuu myös tätä väitettään vastaan toteamalla pyrkivänsä neutraaliin ulkonäköön. Neutraali ulkonäkö on eräänlainen suojavaate.

He jotka pukeutuvat niinkun, no pitäiskö sanoo mun tapaisiin housuihin, kuten nämä [osoittaa collegehousujaan], jos niillä ei oo tollasia jeansjä taikka hupparia, niin sitten ne

---

⁷ Nimi on muutettu, kuten haastateltavienkin nimet.

jättää sut rauhaan. Mutta jos niillä on huppari ja jeansit niin kannattaa välttää, muuten ne urppaa sulle. - - [Alkuperän korostaminen] vois aiheuttaa enemmän huomiota, jota mä en itsekään tarttis, se vois olla huonoo huomiota, kuten esimerkiks kiusaamista tai jotain vastaavaa. (Janne)

Aistittavissa on, että Janne on jo kokemusta tästä huonosta huomiosta, jota hän pyrkii välttämään. Tolonen (2001a, 79) havaitsi omassa tutkimuksessaan, että nuoret olivat hyvin tietoisia siitä, että erilainen pukeutuminen saattoi aiheuttaa syrjintää. Hänen tutkimuksensa tytöt ottivatkin tämän hyvin tarkasti huomioon ulkonäössään välttääkseen kiusaamisen. Myös Janne tasapainottelee jatkuvasti oman tyyhinsä ja neutraalin pukeutumisen välimaastossa. Tulkitsen, että välinpitämättömyyden korostaminen on keino puhua kiusaajia vastaan ja irrottautua heidän arvomaailmastaan. Arvostelemalla heidän pukeutumistaan ja korostamalla täysin päin vastaisia arvoja Janne harjoittaa eräänlaista vastapuhetta (ks. esim. Jokinen, Huttunen, Kulmala 2004), jonka avulla hän voi ikään kuin tehdä kiusaajien argumentit naurettaviksi.

Pukeutuminen on tarjoaa myös mahdollisuuden arvioida toisten nuorten aiheuttamaa uhkaa. Jannen mukaan huppari ja farkut ovat uhkaavan nuoren tunnuksia. Koska hän tulkitsee vaatetuksen kertovan näin paljon ihmisestä, on ymmärrettävää, miksi Janne pitää omankin pukeutumisensa hallintaa tärkeänä. Hän pyrkii erottautumaan uhkaavista nuorista korostamalla, ettei pukeudu samalla tavalla kuin muu nuoriso. Jannen näkökulmasta nuoriso tarkoittaa nimenomaan nuoria, jotka rähinöivät ja aiheuttavat vaikeuksia. Tästä joukosta hän haluaa erottautua, ja osoittaa tätä erottautumista pukeutumisellaan. Jannen kohdalla pukeutumisesta voidaankin tulkita tulleen välttämätön taakka, joka vaatii tasapainottelua oman tyylin ja neutraaliuden välillä.

Yksi tärkeimpiä nuorten ulkonäköön liittämiä merkityksiä on sen rooli erottautumisessa ja kuulumisessa. Haastateltavat tulkitsivat muiden nuorten viiteryhmiin kuulumista nimenomaan heidän pukeutumisensa perusteella. He myös punnitsivat erilaisia erottautumisen keinoja ja niiden aiheuttamia reaktioita. Tiettyihin alakulttuureihin tai viiteryhmiin selkeästi liitetty ulkonäkö toisaalta auttaa nuoria tekemään itsestään tietynlaisen vaatevalintojen avulla. Toisaalta rajatut kategoriat myös rajaavat valintoja. Kuitenkaan alakulttuureita tai ryhmiä ei tule pitää muuttumattomina kategorioina. Myös nuoret itse tiedostavat niihin kuulumisen eri asteita. Sekoittamalla vaikutteita eri tyyleistä he myös luovat uusia kuvittelemisen mahdollisuuksia.

4.5. Juuret näkyviin?

Lopuksi tarkastelen sitä, miten nuorten käsitykset suomalaisuudesta ja ulkonäöstä kietoutuvat toisiinsa. Tässä tutkimuksessa etnisesti erilaiselta näyttäminen ei noussut kovin suureen rooliin. Enemmän nuoret puhuivat muulla ulkoisella tavalla erottautumisesta. Erilainen ulkonäkö onkin usein ensimmäinen eronteon väline. Rastaa (2002, 5-6) mukaan ruumis on näkyvyytensä vuoksi otollinen kohde erojen kiinnittämiseen. Kun nämä sosiaalisesti ja kulttuurisesti tuotetut erot essentialisoidaan, ne on entistä vaikeampi kiistää. Rastaa nuorten haastatteluista koostuvassa aineistossa ulkonäkö näyttäytyy keskeisimpänä erilaiseksi merkitsijänä. Oman tutkimukseni nuoret sulautuvat pääosin helposti suomalaiseen katukuvaan ainakin etnisiin silmälasein tarkastelevan näkökulmasta. Tämä luku luotaa sitä, miten nuoret neuvottelevat suomalaisuuttaan ja toisia juuriaan. Missä määrin he haluavat juuriensa näkyvän ulospäin ja mitä oikeastaan merkitsee näyttää suomalaiselta? Tarkastelen myös sitä, miten kuulumisen kysymykset kietoutuvat ulkonäköön.

”Kyllä nimi riittää” – juuret näkymättömissä

Vaikka ulkonäön helposti ajatellaan kertovan ihmisen taustasta, se ei kuitenkaan ole ainoa asia, joka aiheuttaa oletuksia toisaalla olevista juurista. Haastattelemieni nuorten kohdalla toisaalla olevat juuret tulivatkin esiin yleensä muiden seikkojen, kuten nimen tai vanhempien ulkonäön tai kielen kautta. Nuorten suhtautuminen juurien näkymiseen kumpuaakin osaltaan näiden seikkojen takia saadusta huomiosta. He eivät välttämättä halua herättää samanlaista huomiota myös ulkonäöllään.

Nuoret kertoivat törmäävänsä muiden kysymyksiin alkuperästään yleensä kertoessaan nimensä, joka ei ole tyypillinen Suomessa. Nimen paljastumista seuraa yleensä litania kysymyksiä kansalaisuudesta ja alkuperästä. Nuoret joutuvatkin valmistautumaan koko elämäntarinansa pikakelauksella kertomiseen.

Ne tietää heti kysyä, että et oo varmaan ihan suomalainen et mistä päin oot, sit mää sanon heti että maasta X. Sitten ne aina, vakikysymys jaa et monen vanhana oot muuttanu tänne, neljä ja puol, joo okei. (Sara)

Mä selitän just silleen et etunimet x-maasta, sukunimi y-maasta, syntyny z-maassa, ja sitten tälläin, jostain niinku, vedän yhteenveto siitä nopeesti. Jos ne kysyy jotain muuta niin sitten mä vastaan siihen mutta, ne vaan on sitte: ”ooks sä ihan varma, onks se sun nimi tälläin”. Mä sanoin mun oikeen nimeni, se on niille on välillä vaikeeta uskaa. (Kirsi)

Haastateltavilleni nämä kysymykset ovat jokaisessa uudessa kohtaamisessa läpikäytäviä asioita, joiden hoitamiseen he ovat kehittäneet omat tapansa. Johannes kertoo, että vaikka nimi aiheuttaa oletuksia ulkomaalaisuudesta, jota ulkonäkökin voi tukea, oman suomalaisuuden pystyy todistamaan suomen kielen taidollaan. Nimi on tärkeä osa identiteettiämme. Monet nuoret, joilla on juuria myös Suomen ulkopuolella, joutuvat tilanteisiin, joissa heistä tehdään tulkintoja heidän nimensä perusteella. Johannes pohti, että nimi saattaa vaikuttaa negatiivisesti kesätyönhaussa, mutta antamalla tarkat taustatiedot hän uskoo kumoavansa ongelman. Kirsi syntymänimi on Euroopassa erittäin epätyypillinen ja vaikeaksi koettu, eikä hän itsekään miellä nimeä omakseen. Kirsi haluaisikin lyhentää nimensä virallisesti mieleisekseen.

Haastattelemani nuoret eivät Emiliaa lukuun ottamatta halunneet toisten juuriensa näkyvän ulospäin. Saran mukaan ”*kyllä nimi riittää*”. Lisäksi he mielestään näyttivät suomalaisilta, eivätkä usein joutuneet ulkonäkönsä takia selittelemään taustojaan. Toisaalta yleensä he kertoivat, että käyvät myös toisessa kotimaassaan paikallisesta. Suomalaiseen katukuvaan sulautuva ulkonäkö tarkoittaakin sitä, että nuoret joutuvat vastailemaan alkuperää koskeviin kysymyksiin vain kertoessaan nimensä. He perustelevat juurien häivyttämistä huomiolla, jota ne voivat aiheuttaa.

Jos ne kysyy kaikkee tällästä taustasta, niin ne saa tietää kylläkin, mutta että ei se tarte olla huutomerkkinä neonvaloissa - - Se on sillain, että en mää häpee mitään siitä. Mää kyllä kerron, se on sitten vaan, että monet kysyy monta kertaa, vähän aikaa tympii, että jaksako kertoo, mutta kyllä mä kerron. (Kirsi)

Haastateltavani eivät peittele juuriaan ja heidän mukaansa niistä kyseleminen nimen vuoksi ei häiritse heitä, mutta nuorten suhtautuminen juurien näkyvyyteen viittaa siihen, että jatkuva omaan taustaan kohdistuva huomio voi olla rasittavaa. Nuoret eivät kertoneet omakohtaisista rasismien kokemuksista, mutta viittasivat rasismiin epäsuoraan. Johannes toteaa, ettei haluaisi juuriensa välttämättä näkyvän ulospäin, ”*ei vielä, viidenkymmenen vuoden kuluttua se ei ois mikään ongelma*”(Johannes). Nuoret tuntuvat tulkitsevan suomalaisen asenneympäristön suhtautumisen ulkomaalaisuuteen edelleen epäluuloiseksi. Näyttämällä ja kuulostamalla suomalaiselta nuorten on helpompi näyttäytyä suomalaisina, omituisen kuuloisesta nimestä tai epäsuomalaisesta vanhemmasta huolimatta. Suomalainen ulkonäkö takaa myös sen, että nuorten on helpompi kontrolloida sitä, kuka tietää heidän juuristaan.

”Aika suomalaiset vaatteet”

Rastas (2002, 7-8) kuvailee, kuinka ulkonäön suomalaisuutta arvioidessa merkitseväksi tekijäksi usein nousee ihon tai hiusten väri. Suomalaisten oletetaan olevan vaaleampia kuin etelämpää tulleiden. Myös haastattelemani nuoret olivat tietoisia tästä oletuksesta. Johannes kertoo olleensa pienempänä ulkomailla asuessaan tummempi kuin nykyään, kun nyt hänen rusketuksessaan ”*on samanlainen väri kun suomalaisilla*”. Myös Emilia perustelee epäsuomalaisuuttaan ensisijaisesti tummuudellaan, jonka hän asettaa rinnakkain eksoottisuuden kanssa.

Haastateltavat kokivat suomalaisen ulkonäön vaikeasti määriteltävänä asiana. Nuoret kyllä tunnistivat eroja suomalaisten ja toisen kotimaansa ihmisten pukeutumisen välillä, mutta pelkkä suomalainen pukeutuminen koettiin vaikeaksi määrittää. Usein sitä luodattiin erilaisten stereotyyppien kautta. Joillekin haastateltaville suomalainen ulkonäkö toi mieleen nimenomaan negatiivisia tyyppikuvia. Kaksi suomalaistaustaista poikaa ei halunnut identifioitua erityisen suomalaisen näköiseksi, vaan he pitivät miellyttävämpänä viitekehyksenä eurooppalaista ulkonäköä. Pojat tunnistivat suomalaisturistin ”vyölaukku ja tennissukat” tyyppikuvan, josta haluttiin pysyä mahdollisimman kaukana. Myös Tolonen (2002) havaitsi samanlaisia makkaraa sohvalla syövien jurrikoiden tyyppikuvia, joita nuoret muodostivat suomalaisesta (miehestä). Tyypillinen suomalainen ulkonäkö ei välttämättä herätäkään positiivisia mielleyhtymiä nuorten mielissä.

Toisaalta nuoret myös tiedostivat stereotyyppien ja todellisuuden eroavaisuuden. Usein stereotyyppioilla kuvailtiin nimenomaan aikuisten pukeutumista, mutta nuorten nähtiin pukeutuvan toisella tavalla. Aikuisiin oli helpompi liittää mielikuvia tyypillisestä ”suomalaisesta” pukeutumisesta, kun taas nuorten pukeutumista luodattiin enemmän eri tyylien kautta. Nuoret noudattavat aikuisia useammin kansainvälisiä pukeutumistrendejä ja erottautuvat tavallisesta suomalaisesta ulkonäöstä.

Kuitenkin eroja myös löydettiin. Erityisesti Emilia ja Sara kokivat, että suomalaisten pukeutuminen eroaa heidän toisen kotimaansa pukeutumisesta.

Ja ne on paljon, tai siis mun mielestä ne on paljon kauniimpia mitä Suomessa tehään. - - Riippuu ihan päivästä. Nyt mul on aika suomalaiset vaatteet. - - Sit jonain päivänä jos mä pukeudun löysiin housuihin ja sitten johonkin toppiin niin mul tulee mieleen joku x-maalainen reggaeton-ryhmä (Emilia)

Mun mielestä x-maalaiset on paljon rohkeempia pukeutumisen suhteen ja ehkä hieman tyyliä tyyliä. - - Kyä mä tunnen itseni erilaiseksi sillä tavalla, sen myötä just kun se muoti on vähän erilaista. Että aina saa vähän miettiä, että mitä vaatteita sinnekin ottaa sitten mukaan. Kun mä haluan kuitenkin niinkun mennä oman maani mukaan si ku mä siellä oon.
(Sara)

Tytöt mielsivät, että voivat pukeutumisellaan osoittaa kuuluvuutta jompaankumpaan maahan. Emilia tuntuu viittaavaan suomalaisella pukeutumisella suomalaisnuorison valtavirran mukaiseen pukeutumiseen, jota kansainväliset tyyliä värjättävät. Hänelle suomalaiset vaatteet ovat tavanomaisia, kun taas oman kotimaan tyyli on selkeämmin eroteltavissa. Sara pitää tärkeänä pukeutua sen maan muodin mukaisesti, jossa kulloinkin on. Hän kokee toisen kotimaansa muodin noudattamisen eräänlaiseksi kunniakysymykseksi.

”Kuulunko mä tähän porukkaan?”

Usein muodit ovat lähtöisin tietyllä kulttuurialueella muotoutuneista alakulttuureista. Rastaa (2002, 12-13) mukaan kehon merkit voivat vaikuttaa nuorten suhtautumiseen erilaisiin alakulttuureihin ja muoteihin. Omaksumalla tai välttämällä tietyistä kulttuureista lähtöisin olevia trendejä nuoret voivat korostaa tai häivyttää juuriaan. Emilia on esimerkki nuoresta, jonka kohdalla tausta toimii positiivisen huomion lähteenä, sillä ulkonäkönsä kautta hän kiinnittyi tämänhetkiseen latinobuumiin. 2000-luvun alusta lähtien latinalaisamerikkalainen populaarimusiikki ja espanjan kielen opiskelu ovat kasvattaneet suosiotaan huomasti. Emilia edustaa ulkonäkönsä kautta sitä, mitä musiikkivideoissa ja muotilehdissä on meille viime vuosina myyty. Hän tiedostaa tämän myös itse ja pyrkii korostamaan latinouttaan.

Emilian halua tuoda taustansa esille selittää varmasti osaltaan juuri latinovaikutteiden trendikkyys. Kuitenkaan kaikki nuoret eivät välttämättä halua kiinnittyä trendeihin, jotka olisivat heille ulkonäön vuoksi helppoja. Suomeen Afrikasta adoptoitua poikaa ei välttämättä houkuta USA:n mustien hiphop-kulttuuri, vaikka sen toteuttaminen olisikin hänelle ulkonäöllisesti perusteltavissa. Onkin tärkeää huomata, että Emilialla on läheinen yhteys latinotyyliin toisen kotimaansa kautta, jossa hän vieraillee parin vuoden välein. Pukeutumalla toisen kotimaansa muodin mukaisesti Emilia voi sekä vahvistaa toisia juuriaan että olla trendikäs Suomessa.

Toisessa kotimaassa Emiliaa houkuttaa myös sen monikulttuurisuus. Maassa on Suomeen verrattuna paljon enemmän eritaustaisia ihmisiä. Siellä katukuvaan on helpompi sulautua, kun oma

ulkonäkö ei viestitä vierautta. Emilia suunnittelee muuttavansa toiseen kotimaahansa muutaman vuoden kuluttua. Hän tuntee toiseen kotimaahansa enemmän yhteenkuuluvuutta myös juuriensa ja kulttuurin kautta.

Emilia pitää häntä Suomeen liittäviä asioita tavallaan ulkoisina, asuinpaikasta johtuvina seikkoina. Hän mainitsee tärkeinä myös Euroopan Unionin passin ja valtion taloudellisen tuen. Emilia myös tiedostaa, että suomalaisena hänellä on enemmän mahdollisuuksia elämässä, kuin jos hän olisi syntynyt toisen kotimaansa kansalaisena. Kuitenkin hän kokee toisen kotimaansa henkisesti läheisemmäksi, nimenomaan lämpimämmän latinokulttuurin ja sukulaisten takia. Emilia onkin ainoa haastateltavista, joka eksplisiittisesti haluaa osoittaa toisaalla olevat juurensa ulkonäkönsä kautta. Tämä on ymmärrettävää, sillä hänelle toinen kotimaa on koti konkreettisemmin kuin muille haastateltaville. Emilia pitää tärkeänä, että hänen latinoutensa näkyy myös ulospäin.

Mä asun Suomessa, puhun suomen kieltä, mul on suomalaisia kavereita. Mä oikeestaan koen et mä on enemmän x-maalainen tai latino, ylipäänsä. - - Missä mä asun paikkakunnalla x, siällä ei ulkomaalaisia muuta kun meiän perhe ja varmaan jotain x-maalaisia, niin siellä mä en sulaudu hirveen hyvin joukkoon. - - Että mä oon eksoottinen, että mä en tuu Suomesta. (Emilia)

Emilian lisäksi myös Janne kokee toisen kotimaansa läheisemmäksi itselleen, mutta hänen kohdallaan ulkonäkö ei ole määrittävä tekijä. Janne ei koe, että hänen kaksi kotimaataan eroaisivat suuresti ihmisten pukeutumisen kautta. Enemmän hänelle merkitsee asenne, kieli ja yleisesti kuulumisen tunne.

Mää en koe olevani suomalainen kyllä. No vaikka, mää oon enemmän x-maalainen kun mitään muuta, mää- mulla on erilainen asenne, mää puhun x-kieltä paremmin, x-maalainen aksetti. No mää sanoisin että mää en oo millään tavalla suomalainen, muuta kun että mää pidän maidosta ja puhun suomee. Mut tota mä en oo ilkee ihminen sanotaanko näin. Yleensä hän suomalaiset ovat kyllä päin perseestä, tai vastaavaa. (Janne)

Jannen tokaisu suomalaisista ilkeinä ihmisinä näyttäisi kertovan negatiivisista kokemuksista. Hän ei erityisemmin viihdy suomalaisen nuorison joukossa, vaikka on asunut Suomessa koko ikänsä. Jannen toisaalla olevista juurista onkin tullut hänelle ylpeyden aihe ja väline erottautumiseen, vaikka hän ei tätä eroa haluakaan avoimesti julistaa.

Haastateltavistani Janne ja Emilia kokivat olevansa nimenomaan ei-suomalaisia. Myös Sara koki itsensä muunmaalaiseksi, mutta hänelle Suomi edusti kotimaata pysyvämällä tavalla kuin Jannelle tai Emilialle. Heille suomalaisuus merkitsi asuinpaikkaa ja joitakin (triviaaleja) tapoja ja perinteitä,

kuten maidon juomista tai joulun viettoa. He kokivat itse erilaisuuden verrattuna muihin suomalaisiin vahvana.

Eihän sitä joka päivä mieltä ja ajattele, että varsinkin jos on jossain porukassa että hei mä oon porukassa x-maalainen en niinku suomalainen, et kuulunko mä tähän porukkaan. En mä niin ajattele ikinä, mutta kun tällain aina alkaa miettiin, niin kyllä mä tunnen itseni ihan x-maalaiseks. - - En mä siihen törmää, mä tunnen sen sydämessäni. (Sara)

Suomalaiset on ujompia, ne ei oo niin avoimia, ja sit jos sää otat suomalaisen mukaan jonnekin bileisiin niin se on vähän aikaa silleen hiljaa ja miettii et mitä nyt pitäis sanoo. - - Mutta sitten suomalaiset on tietenkki, tai osaa olla lämpimiä, jos ne tuntee sut. Ja ne, nehän pystyy, ne harkitsee paljon enemmän mitä ne sanoo, ne ei loukkaa. - - Mä oon vähän varovaisempi suomalaisten kanssa. (Emilia)

Emilia tarkastelee suomalaisuutta myös tavallaan ulkopuolelta. Hän kertoo kavereidensa olevan ”fifty-fifty, että puolet ulkomaalaisia ja puolet suomalaisia”. Emilia sijoittaakin itsensä ”ulkomaalaisten” kategoriaan. Myös Tolonen (2002) havaitsi yläasteikäisten parissa suorittamassaan tutkimuksessa, että osa nuorista identifioitui nimenmaan ulkomaalaisiksi, ei suomalaisiksi tai jonkin tietyn maan kansalaiseksi. Tolonen näkee ilmiön taustalla nuorten kokeman suomalaisuuden ulkopuolelle sulkemisen ja toisaalta halun kieltäytyä suomalaisuuden tittelistä. Tutkimukseni perusteella tarjoan yhdeksi syyksi myös yhteenkuuluvuutta muiden toiset juuret omaavien nuorten kanssa, jotka nuorten itsensä sekä muidenkin on helppo niputtaa ulkomaalaisiksi. Ainakin Emilian kohdalla ulkomaalaiseksi identifioituminen kumpuaa ja peilautuu myös hänen halussaan näyttää eksoottiselta. Erilainen ulkonäkö vahvistaa osaltaan ulkomaisuuden kokemusta, mutta sen korostaminen on myös osaltaan oma valinta tulla tulkituksi eksoottisena.

Tutkimustyöni aikana kohtaamilleni nuorille oli tyypillistä, että myös heidän kavereillaan oli toisaalla olevat juuret. Nuoret muodostivat eräänlaisia monikulttuurisia ryppäitä, joissa yhtenäisyyttä loivat sekä Suomessa että toisaalla olevat juuret. Tutustuminen muihin nuoriin, joilla oli omia vastaavia kokemuksia, kiehtoo. Erityisesti näin on tapauksissa, jossa nuoret kokevat oman kuulumisen määrittelyn vaikeaksi.

”Tuntuu ihan tavalliselle”

Johanneksen, Kirsin ja Samin haastatteluista oli havaittavissa, etteivät he ajatelleet itseään tiukasti suhteessa tiettyyn kansallisuuteen, vaan kuuluminen on riippuvaista ajasta, paikasta, mielialasta ja ympäristöstä.

Ja sitten tuntuu siltä, että mä oon välillä suomalainen ja x-maalainen. Aina jos kun mä käyn maassa X tuntuu siltä kun mä olisin x-maalainen, siis silleen. - - Riippuu aina kenen seurassa olen. Jos mä oon kavereitten kanssa se on ihan tällain että, että mä oon ihan tällänen, ihan tavallisen olonen, ei tunnu miltään että. Ni. Yleensä tuntuu ihan tavalliselle, että mä en ois suomalainen enkä x-maalainen, mä olisin vaan tässä. (Sami)

Erityisesti niiden kavereiden ja tuttavien seurassa, joille omaa taustaa ei nimen tai muiden syiden johdosta tarvitse selittää, on helppo unohtaa toiset juuret ja niiden manifestaatiot. Toisaalta myös asuinpaikka vaikuttaa. Suomalaisuus nousee nuorilla tärkeämmäksi, koska he ovat viettäneet täällä lähes koko elämänsä. Toisessa kotimaassa vieraillessa se puoli identiteetistä saattaa korostua. Nuorten, jotka ulkonäöllisesti sulautuvat molempiin kotimaihinsa, on yksinkertaisempaa sukkuloida juuriensa välillä. Suomessa heidän nimensä herättää kysymyksiä, mutta toisessa kotimaassa he voivat käydä täysin paikallisesta.

Kyllä mä koen itteni ihan suomalaiseks vaikka siis oonhan mä tietenki puoliks x-maalainen, mutta kyllä mä oon enemmän suomalainen. - - No mä koen olevani yhtä paljon, mutta niinku viiskymmentä ja kuuskymmentä. Mä oon suomalainen kuuskymmentä ja x-maalainen viiskymmentä. (Johannes)

Tota on vaikea sanoa oikeesti, se on sillain, mä en tiedä yhtään et mä voin kokee itteni suomalaiseks, kun vaik mä melkein en koe itteeni ihmisekskään enää. Siis no, kun mul on sellanen vampyyrimäinen olo justiin tän tyylin takia. Mä tykkään pimeästä, mä oon yöihminen - - niin sitte tuntuu et ei ois enää ihminen ite, mut se on vaan noita välillä tollaisia juttuja. Se on vaikeeta sanoa, että miten mä tunnen itteni suomalaiseks, hmm, ei tietoo. Jos kysyis joltain toiselta, niin niiltä varmaan saiskin jotain vastauksia, mutta mä en osaa sanoa oikeen - - X-maalaiseks, hhm. Äkkipikasuuden varmaan takia, sitä kun isältä oli periny justiin tällain. Mutta en mä oikeen tunne itteeni x-maalaiseksikaan niin paljoo. (Kirsi)

Kirsi painottaa erilaisuuden kokemusta yleensä. Kirsin vanhemmat elävät hyvin kansainvälistä elämää, vaikka hän itse onkin asunut pääasiassa Suomessa. Kirsi tunteeikin koostuvansa palasista suomalaisuutta, x-maalaisesta nimestä ja y-maalaisesta verta. Kansallisuus ei ole hänelle keskeinen tekijä itsemäärittelyssä, Kirsi identifioituu enemmän oman tyylinsä kautta.

Haastattelemillani nuorilla ulkonäön suomalaisuus helpotti suomalaisuuden kokemuksen syntymistä. Toisaalta mahdollisuus sulautua katukuvaan myös toisessa kotimaassa helpottaa kansallisuuksien välillä luovimista. Ulkonäkö voi olla sekä että, eikä pelkästään joko tai. Monia identiteettejä mahdollistava ulkonäkö auttaakin nuorta pitämään määrittelyjä enemmän hallinnassaan. Halutessaan heidän on mahdollista korostaa ulkonäkönsä eri puolia ja luoda erilaisia mielikuvia.

Monikulttuurisuus olikin nuorille enemmän pinnallinen ja tyyllinen kysymys, eikä niinkään oman identiteetin tuottamista. Nuoret sekoittivat mielellään erilaisia pukeutumisen tapoja hakiessaan omaa juttuaan. Tyylin avulla nuoret eivät Emiliaa lukuun ottamatta kuitenkaan halunneet tuoda esiin omia toisia juuria, mutta eivät myöskään näyttäisi suomalaiselta. Heidän tavoittelemaansa ulkonäköä voisi ehkä nimittää kansainväliseksi tai monikulttuuriseksi. Kuitenkin sekä kokonaan suomalaistaustaisilla että toisetkin juuret omaavilla nuorilla pukeutumisen monikulttuurisuus oli aineistossani samantapaista. Kyseessä on kulttuuristen elementtien sekoittaminen, joka tulee esiin erityisesti ulkoisesti, mutta ei kumpua omista juurista eikä juurikaan syvennä kulttuurista tuntemusta. Puuronen (2002, 8) mainitsee saman ilmiön hybrisoituneiden nuorisokulttuurien piirteenä. Omaa monikulttuurista taustaa tai sen puutetta ei haluta korostaa, vaan pinnalle maalataan sen hetken kansainvälisiä trendejä noudatteleva ”monikulttuurisuus”.

5. Pohdintaa

Nuoret tuottavat ulkonäköön liittyviä merkityksiä jatkuvasti muokkaamalla pukeutumistaan. Nämä merkitykset ulottuvat pintaa syvemmälle, niiden kautta on mahdollista kommunikoida omaa identiteettiään, joka ulottuu vaatteiden ulkopuolelle. Pukeutumisellaan nuoret etsivät luovia vastauksia siihen, keitä he ovat ja keitä he haluaisivat olla. Erilaiset luovat esitykset mahdollistavatkin itsensä kuvittelemisen toisena. Niiden kautta nuoret voivat kuvitella itsensä toisiksi, kokeilla erilaisia identiteettejä ja rakentaa vaihtoehtoisia tyylejä. Kuvittelemalla itsensä toisiksi ja toteuttamalla ideoitaan luovasti, nuoret luovat uusia merkityksiä, jotka ulottuvat ulkonäkövalintojen ulkopuolelle. Merkitysten tuottaminen liittyy nuoret erilaisiin ryhmiin, joilla on omat tapansa tulkita näitä merkityksiä.

Nuoret kurottavat pukeutumisensa ja ulkonäkönsä kautta erityisesti eteenpäin. Haastatteleman nuoret eivät tavoitelleet kiinnittytymistä omaan historiaansa tai juuriinsa, vaan he halusivat luoda uutta, olla erilaisia ja poiketa aikaisemmasta. Oma tyyli on nimenomaan uudistumisen tulos, vanhoja tyylejään nuoret eivät arvostaneet – tosin muiden vanhat tyylit aikaisemmilta vuosikymmeniltä kiinnostivat. Aikuisten ihmisten pukeutuminen tuntui huonolta vaihtoehdolta sen konservatiivisuuden ja tylsyyden vuoksi. Valmiit kaavat rajoittavat mielikuvitusta, nuoret ajattelevatkin mieluummin, että tulevaisuus voi mahdollistaa minkälaisen tyylin tahansa, kunhan se kumpuaa omasta sisimmästä.

Pukeutumistaan muokkaamalla haastatteleman nuoret saattoivat kuvitella itsensä jonkinlaisena, nähdä itsensä uutena. Kuvittelu kietoutui nimenomaan uuden luomiseen ja tulevaisuuteen kurkottamiseen. Niko kuvitteli itselleen business lookin, Sami hahmotteli keikoilla käyvän nuoren aikuisen. Kuvittelu on yhteydessä luomiseen. Sara rakensi itsestään urheilukurssinsa mukaista tyttöä liikunnallisilla vaatteilla ja meikittömyydellä. Emilia korosti ulkonäön tärkeyttä itselleen, koska arveli se olevan hänelle tärkeä resurssi tulevaisuudessa.

Viittaa kuvittelulla nimenomaan sen tuomiin mahdollisuuksiin, en niinkään keinotekoisuuteen. Kuvitteluhan voidaan myös tulkita erilaisten naamioiden kokeilemiseksi, keinotekoiseksi yritykseksi olla jotain muuta. Nuoret itse vastustivat haastatteluissa voimakkaasti tällaista mielikuvien manipulointia. En näekään kuvittelun prosessia ulkopuolisten vaikutteiden liimaamisena omaan itseensä, vaan pikemmin itsestä lähtöisin olevien unelmien tai innostusten

tuomista pinnalle. Kuvittelu on tulkittavissa keinoksi, jonka kautta nuoret voivat tarkastella persoonallisuutensa eri puolia ja luodata erilaisia mahdollisuuksia. Tutkimukseni kannalta on oleellista nähdä eri tyyliä ja persoonallisuuden puolet toisiaan täydentävinä osina kokonaisuutta. Nuoret voidaan nähdä kulkemassa tyylin tietä, jonka risteyksissä he valitsevat uusia mahdollisuuksia yhä uudelleen ja uudelleen. Välillä tyyliä kulkevat päällekkäin, välillä nuoret astuvat aivan uudelle ja tuntemattomalle alueelle.

Muokkaamalla pintaansa nuoret tavoittelevat siis sisimpänsä esille tuomista. Kuitenkin tämä esitetty sisin on konstruoitua. Esittämällä ulkonäön tuovan esiin sen oman jutun, nuoret ikään kuin luovat sisintään, omaa juttuaan, näiden esitysten avulla. Pinnan muokkaaminen, joka tähtää oman sisimmän esittämiseen, väistämättä samalla muokkaa sitä. Nuorten puheessa korostuu, kuinka oma tyyli pitää tehdä itse. Se, millaiseksi he itsensä tekevät, on myös keskustelua muiden kanssa. Ulkonäön kautta on mahdollista heijastaa useita puolia itsestään. Vaatteita käytetään liittämään niiden ominaisuuksia omaan itseen. Ulkonäön kautta nuoret luotaavat sitä, mitä kokevat olevansa, mitä haluaisivat olla ja mitä olettavat muiden ajattelevan itsestään. Ulkonäkö, pinta, on konkreettinen väline omaa itseä koskevalle luovuudelle.

Kuvittelu on kiinteässä yhteydessä myös kuulumisen tunteeseen. Nuoret kuvittelevat itsensä vaatteiden avulla osaksi jotain tiettyä ryhmää. Toisaalta he myös pyrkivät luovalla tavalla yksilöllistymään ryhmän sisällä tai jopa horjuttamaan ryhmien välisiä rajoja. Salla ei halua kiinnittyä mihinkään tiettyyn ryhmään, mutta käyttää luovan pukeutumisensa rakennuskappaleina elementtejä eri alakulttuureista.

Nuorten pukeutumista määrittääkin harvoin monokulttuuri⁸, vaan se on pikemminkin monikulttuurista. Mutta voimmeko oikeastaan nimittää minkäänlaista pukeutumista nk. monokulttuuriseksi? Viitataan nyt monikulttuuristuvaa Suomea käsittelevässä luvussa esittämään ajatukseen monikulttuurisuuden tarkastelemisesta uudelta kannalta. Monikulttuurisuus sinänsä viittaa useampien kulttuurien läsnäoloon, mutta mielestäni näitä kulttuureja ei tarvitse välttämättä aina käsittää etnisesti määrittyneiksi. Tällaista etnistä ulottuvuutta on usein hyvin vaikea määrittää. Esimerkiksi aineistostani oli havaittavissa, että nuoret kokivat tyyppisen suomalaisen pukeutumistyylin vaikeasti määriteltävänä. Oireellista on, että he useimmiten puhuivat siitä erilaisten stereotyyppien ja tyyppikuvien kautta. Tämä viittaisi siihen, että monokulttuurinen

---

⁸ Niin kutkuttava kuin syntyvä mielikuva nuorista suksimonot jalassa onkaan, en kuitenkaan viittaa urheilukulttuuriin, vaan kulttuurin yksimuotoisuuteen, yhtenäiskulttuuriin. Aiheesta lisää ks. esim. Löytty 2004, s. 111.

pukeutuminen on itse asiassa täysin abstraktinen käsite, jota on vaikea tavoittaa todellisuudessa. Suomalaisen kansallisvaate eli tuulipuku on nykyään useimmiten ommeltu kokoon merten takana. Nuoret voivat yhdistää jussipaidan ennakkoluulottomasti ulkomaisiin merkkifarkkuihin ja marimekkopussukkaa käytettään samsung-merkkisen kännykän säilytykseen.

Haastattelemiini nuoret, joilla on juuria muualla, eivät halunneet erityisesti omien juuriensa näkyvän ulospäin, vaikka eivät pyrkineet sanottavammin niitä peittelemäänkään. Suomalaistaustaiset nuoret olivat tyyliiltään yhtä monikulttuurisia kuin hekin. Tällainen tyyllinen monikulttuurisuus on kuitenkin hyvin pinnallista. Näyttäisi siltä, että vaikka pukeutumisen saralla on vaikea päästä monikulttuurisuutta pakoon, todelliset juuret jonnekin muualle halutaan pitää taustalla. On helpompi olla erilainen vaatteiltaan kuin sisimmältään. Vaikka tyylien koetaankin kumpuavan omasta sisimmästä, ne on viime kädessä valintoja, joista voi itse päättää. Harva haastateltavistani kuitenkaan halusi valita etnistä erilaisuutta.

Kuitenkin nuoret pyrkivät saavuttamaan yksilöllisen ja erilaisen ulkonäön. Pinnan erilaisuutta pidetään tavoiteltavana ja korostetaan että sen on oltava aitoa ja kummuttava omasta itsestä. Silti todellisiin eroihin suhtautuminen on hankalampaa. Kenties tämä johtuu juuri siitä, että oma tyyli valitaan itse, kun taas juuret pitää ottaa annettuina. Nuorten on kuitenkin mahdollista käydä neuvottelua juuristaan korostamalla tai häivyttämällä tiettyjä piirteitä itsestään. Toisaalta heidät myös pakotetaan näihin neuvotteluihin kyseenalaistamalla heidän suomalaisuutensa vaikkapa nimen perusteella. Tyyliä taas harvemmin kyseenalaistetaan, jos nuori tuottaa pukeutumisellaan mielikuvaa hiphopparista, hänet yleensä hyväksytään sellaiseksi. Tyyliin kohdistuvat kommentit on myös helpompi ottaa vastaan, sillä ne eivät kuitenkaan kosketa sisimpää, vaan ainoastaan pintaa.

Monikulttuurisuus onkin siis enemmän pinnallinen ja tyyllinen kysymys, eikä niinkään oman identiteetin tuottamista. Monikulttuurinen tyyli on erilaisten kansainvälisten trendien ja alakulttuurien läpäisemä. Siinä sekoittuvat monenlaiset kulttuuriset elementit, joista jokainen tahtoo sommitella oman näköisensä yhdistelmän. Nuoret haluavat ulkonäön kautta viestittää jotain itsestään, mutta samalla kontrolloida tarkkaan, mitä oikeastaan kertovat. Ulkonäön tulee heijastaa omaa tyyliä, jotain itse kuviteltua ja luotua. Ulkonäköä ei käytetäkään korostamaan pysyviä tai itsestä riippumattomia asioita, kuten omaa taustaa, vaan sillä pyritään tuomaan esiin omia valintoja.

Lähteet

- Aapola, Sinikka (2001) ”Liian varhaisen” ruumiillisen kehityksen ongelma. Teoksessa Puuronen, Anne & Välimaa, Raili (toim.) Nuori ruumis. Nuorisotutkimusverkosto / Gaudeamus, Helsinki. 30-44.
- Alasuutari, Pertti (1994) Kulttuurintutkimus ja kulturalismi. Teoksessa Kupiainen, Jari & Sevänen, Erkki (toim.) Kulttuurintutkimus. Johdanto. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. 32-50
- Alèn, Hanna & Ryytänen, Satu (1998) Kalsarit ja kravatti. Miehen pukeutumisen diskursiivinen jäsentyminen. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Alitolppa-Niitamo, Anne (2004) The Ice-Breakers: Somali-speaking youth in metropolitan Helsinki with a focus on the context of formal education. Population Research Institute, series D, no. 42, Helsinki.
- Eicher, Joanne B. & Barnes, Ruth (1993) Dress and gender. Berg, Providence.
- Freitas, Anthony ym. (1997) Appearance Management as Border Construction: Least Favorite Clothing, Group Distancing, and Identity ... Not! Sociological Inquiry, Vol. 67 Issue 3, p323-335
- Fornäs, Johan (1995a) Cultural Theory and Late Modernity. Sage, London.
- Fornäs, Johan (1995b) Youth, culture and modernity. Teoksessa Fornäs, Johan & Bolin, Göran (toim.) Youth Culture in Late Modernity. Sage, London. 1-11.
- Ganetz, Hillevi (1995) The shop, the home and femininity as a masquerade. Teoksessa Fornäs, Johan & Bolin, Göran (toim.) Youth Culture in Late Modernity. Sage, London. 72-99.
- Giddens, Anthony (1991) Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age. Polity Press, Cambridge.
- Haapanen, Minna (2006) Metroseksuaali ja retroseksuaali. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. <<http://www.kotus.fi/index.phtml?s=783>> (luettu 15.6.2007)
- Harinen, Päivi & Ronkainen, Jussi (2003) Matkalaukku ja pari kolme passia. Kaksoiskansalaisuus yhteiskunnallisen jäsenyyden muotona. Teoksessa Harinen, Päivi (toim.) Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Nuorisotutkimusverkosto / Gaudeamus, Helsinki. 302-343
- Harinen, Päivi & Suurpää, Leena (2003) Nuoret kulttuurisessa välimaastossa. Teoksessa Harinen, Päivi (toim.) Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Nuorisotutkimusverkosto / Gaudeamus, Helsinki. 5-13.
- Hautaniemi, Petri (2004) Pojat! Somalipoikien kiistanalainen nuoruus Suomessa. Nuorisotutkimusverkosto / Gaudeamus, Helsinki.
- Horn, Marilyn J. (1981) The Second Skin. An interdisciplinary study of clothing. Houghton Mifflin, Boston.

- Huhtala, Katri & Pfeiffer, Maiju (2004) "Pukeutumispakko". Tyttöjen käsityksiä nuorisomuodista. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Hänninen, Jorma (1996) Miehiä katsellessa. Koreilemattomia kansanmiehiä. Teoksessa Laiho, Marianna & Ruoho, Iris (toim.) Naisen naamio, miehen maski. Katse ja sukupuoli mediakuvassa. Kansan Sivistyön Liitto, Helsinki. 81-110
- Ilmonen, Kaj (1993) Tavaroiden taikamaailma. Sosiologinen avaus kulutukseen. Vastapaino, Tampere.
- Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (2004) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Gaudeamus, Helsinki.
- Kinnunen, Taina & Puuronen, Anne (toim.) (2004) Seksuaalinen ruumis. Kulttuuritieteelliset lähestymistavat. Gaudeamus, Helsinki.
- Konttinen, Riikka (2003) Koska olen nuori, haluan pukeutua näin. Vaatteiden merkitys 12-13 -vuotiaan koululaisen elämässä. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Koskimies, Hanna & Päivinen, Heidi (2006) Nuoret ja vaatteilla viestiminen. Pro gradu -tutkielma, Joensuun yliopisto.
- Kubisz, Marzena (2003) Strategies of resistance. Body, identity, and representation in Western culture. Lang, Frankfurt am Main.
- Lehtonen, Mikko (1996) Merkitysten mailman. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. Vastapaino, Tampere.
- Lehtonen, Mikko (2004) Johdanto: Säiliöstä suhdekimppuun. Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli & Ruuska, Petri (2004) Suomi toisin sanoen. Vastapaino, Tampere. 9-27.
- Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli & Ruuska, Petri (2004) Suomi toisin sanoen. Vastapaino, Tampere.
- Lepola, Outi (2000) Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Lurie, Alison (1981) The Language of Clothes. Vintage Books, New York.
- Löytty, Olli (2004) Suomeksi kerrottu kansakunta. Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli & Ruuska, Petri (2004) Suomi toisin sanoen. Vastapaino, Tampere. 97-119
- Mahtani, Minelle (2002) Interrogating the Hyphen-Nation. Canadian Multicultural Policy and 'Mixed Race' Identities. Social Identities, Vol. 8, Number 1.
- Martikainen, Tuomas & Sintonen, Teppo & Pitkänen, Pirkko (2006) Ylirajainen liikkuvuus ja etniset vähemmistöt. Teoksessa Martikainen, Tuomas (toim.) Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

- Muggleton, David (2000) *Inside Subculture. The Postmodern Meaning of Style*. Berg, Oxford.
- Oinas, Elina (2001a) *Making sense of the teenage body. Sociological perspectives on girls, changing bodies, and knowledge*. Åbo Akademi University Press, Åbo.
- Oinas, Elina (2001b) *Ruumiita Akatemiassa! Sosiaalitieteellistä välttelyä, innostusta ja teorisoitua*. Teoksessa Puuronen, Anne & Välimaa, Raili (toim.) *Nuori ruumis*. Nuorisotutkimusverkosto / Gaudeamus, Helsinki. 17-29
- Puuronen, Vesa (2001) *Valkoisen vallan lähettiläät. Rasismin arki ja arjen rasismi*. Vastapaino, Tampere.
- Puuronen, Vesa (2006) *Nuorisotutkimus*. Vastapaino, Tampere.
- Rastas, Anna (2002) *Katseilla merkityt, silminnähdyn erilaiset. Lasten ja nuorten kokemuksia rodullistavista katseista*. *Nuorisotutkimus* 20:3, 3-17.
- Rastas, Anna (2005) *Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa*. Teoksessa *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Toim. Ruusuvaara, Johanna & Tiitula, Liisa. Vastapaino, Tampere. 78-102
- Rastas, Anna (2007) *Rasismi lasten ja nuorten arjessa. Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi*. Tampere University Press, Tampere.
- Rastas, Anna & Huttunen, Laura & Löytty, Olli (toim.) (2005) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Vastapaino, Tampere.
- Roach, Mary Ellen & Eicher, Joanne Bubolz (1965) *Dress, Adornment and the Social Order*. John Wiley & Sons Inc., New York.
- Ruohonen, Sinikka (2001) *Nuorten pukeutuminen. Erottautumista, elämyksiä, harkintaa*. Joensuu University Press, Joensuu.
- Salonen, Marko (2005) *Hiljainen heteroseksuaalisuus? Nuoret, suojaikäraja ja itsemäärääminen*. Tampere University Press, Tampere.
- Shilling, Chris (1993) *The body and social theory*. Sage, London.
- Turner, Bryan S. (1996) *The Body and Society. Explorations in social theory*. Second edition. (Ensimmäinen painos vuodelta 1984) Sage, London.
- Tolonen, Tarja (2001a) *Tyttöjen käsityksiä ihannenneidestä*. Teoksessa Puuronen, Anne & Välimaa, Raili (toim.) *Nuori ruumis*. Nuorisotutkimusverkosto / Gaudeamus, Helsinki. 73-88
- Tolonen, Tarja (2001b) *Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset*. Gaudeamus, Helsinki.
- Tolonen, Tarja (2002) *Suomalaisuus, tavallisuus ja sukupuoli nuorten näkemyksissä*. Teoksessa Gordon, Tuula ja muut (toim.) *Suomineiton hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Tampere, Vastapaino. 246-266.

Utriainen, Terhi (2006) *Alaston ja puettu. Ruumiin ja uskonnon ääret*. Vastapaino, Tampere.

Valtari, Maarit (2005) *Ulkonäön merkitys, elämän tavoitteet ja niiden yhteydet kulutukseen*. Teoksessa Wilska, Terhi-Anna (toim.) *Erilaiset ja samanlaiset*. Nuorisobarometri 2005. Nuorisoasiain neuvottelukunta, Helsinki.

Willis, Paul (1990) *Common Culture. Symbolic work at play in the everyday cultures of the youth*. Westview Press, Boulder & San Francisco.

Wilska, Terhi-Anna (2001) *Tuotteistettu nuoruus kulutusyhteiskunnassa*. Teoksessa Puuronen, Anne & Välimaa, Raili (toim.) *Nuori ruumis*. Nuorisotutkimusverkosto / Gaudeamus, Helsinki. 60-72

Wilska, Terhi-Anna (2005) *Nuoret kuluttajat. Samanlaisia vai erilaisia?* Teoksessa Wilska, Terhi-Anna (toim.) *Erilaiset ja samanlaiset*. Nuorisobarometri 2005. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki. 66-81

Välimaa, Raili (2001) *Nuoret ja ulkonäön merkitys*. Teoksessa Puuronen, Anne & Välimaa, Raili (toim.) *Nuori ruumis*. Nuorisotutkimusverkosto / Gaudeamus, Helsinki. 89-106

.

LIITE: Teemahaastattelurunko

1. Taustatiedot

- Sukupuoli
- Ikä
- Koulutus
- Vanhemmat
- Missä maissa asunut?

2. Pukeutuminen ja laittautuminen - konkreettisesti

- Miten pukeutuu/laittautuu kouluun / töihin / kotona? (vaatteet, hiukset, meikki, korut, symbolit, merkit?)
- Verrattuna muihin samanikäisiin?
- Lempi- / unelmavaate?

3. Vaatteiden hankkiminen

- Mistä hankkii vaatteet?
- Mistä rahat, onko tarpeeksi rahaa?
- Kuka valitsee?
- Ostaako paljon vaatteita?
- Miten valitsee vaatteensa?
- Onko merkillä väliä?

4. Muut

- Kavereiden vaikutus?
- Lainailu, ostoksilla käynti?
- Kenen pukeutumista ihailee / kenen ei?

5. Luovuus

- Hassutteleeko / kokeileeko juttuja?
- Tuunaus / vaatteiden tekeminen?
- Oudoin vaate?
- Tatuoinnit ja lävistykset?

6. Ulkonäkö

- Miten kuvailisi omaa ulkonäköään?
- Miten pitää huolta ulkonäöstään?
- Mitä korostaa / peittää?

7. Aika

- Miten oma tyyli on muuttunut?
- Eri vaiheita?
- Miten kuvittelee pukeutuvansa kymmenen vuoden päästä?

8. Identiteetti

- Miksi / miten valitsee tietyn tyylin?
- Kuinka tärkeää laittautuminen / ulkonäkö on? Mitä se merkitsee?
- Mitä kuvittelee ihmisten ajattelevan omasta ulkonäöstään? Mitä haluaisi heidän ajattelevan?

9. Yhteenkuuluvuus

- Pukeutuuko samalla tavalla kuin joku ryhmä?
- Pukeutuuko niin kuin suomalaiset? muunmaalaiset?
- Haluaako erottua?
- Miten suomalaiset pukeutuvat?
- Missä määrin kokee olevansa suomalainen / tamperelainen?

10. Tilanteet

- Miten paljon tilanne vaikuttaa siihen, miten pukeutuu/laittautuu?
- Onko törmännyt muiden oletuksiin?
- Miltä tuntuu olla katseen kohteena?
- Missä tilanteissa oma ulkonäkö on ollut jotenkin esillä?